

Βα

ΤΟΥ

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Ἡ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΠΛΕΙΣΤΩΝ ΑΠΟΚΡΥΦΩΝ

ΤΗΣ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Περιγραφή παραδόξων ἐθίμων.

Λύσεις πάσης φαντασίας ἢ περιεργίας.

Ἄγνωστα λίαν ἐνδιαφέρον καὶ περιεργό-
τατον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΥΠΟ

Ι. Α. Μ. Π.

ΑΘΗΝΩΝ

«Μάτην φυλάττης τὸν
τάφορ κοινωδία»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

1900

3297

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ba

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Ἡ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΠΛΕΙΣΤΩΝ ΑΠΟΚΡΥΦΩΝ

ΤΗΣ
ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Περιγραφή παραδόξων ἐθίμων.
Λύσεις πάσης φαντασίας ἢ περιέργειας.
Ἀνάγνωσμα λίαν ἐνδιαφέρον καὶ περιεργό-
τατον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΥΠΟ

Ι. Α. Μ. π.

«Μάτην φιλοεργίας καὶ
τάγον κοινότητας»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

1900

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

II

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΠΛΕΙΣΤΩΝ ΑΠΟΚΡΥΦΤΩΝ

ΣΗΤ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Μεταφράσις καὶ ἐκδόσις ὑποφωτισμένη

ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου Καραγιάννη

ἑκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου Καραγιάννη

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

1900

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος. — Τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. — Αἱ Ἀττικάι ἡμερίδες. — Τὰ σχέδια τῶν τούρκων. — Αἱ ματαιωθείσαι σφαγαί. — Οἱ φόβοι τῶν χριστιανῶν. — Ὁ στρατός. — Ὁ βαρβαρισμὸς τῶν τούρκων ἐξιωματικῶν. — Τὰ ἐπεισόδια. — Αἱ κωμικαὶ σκηναί. — Οἱ λιποτακτοῦντες στρατιῶται διὰ τὸν φόβον τῶν Ἑλλήνων. — Αἱ ἀθλιότητες τῶν ἑβραίων. — Ἡ τιμωρία αὐτῶν. — Ἡ ἀστυνομία καὶ οἱ φαυλόβιοι. — Τὰ δεινοπαθήματα τῶν ὁδοιπορούντων — Τὰ δερβένια. — Οἱ ἀγάδες ἢ σατράπαι. — Οἱ τεσκερέδες. — Τὸ πρόστιμον. — Αἱ προλήψεις τῶν τούρκων. — Αἱ περιπέτειαι τῶν σιδηροδρόμων. — Οἱ διαμελιζόμενοι τούρκοι. — Τὰ βάρβαρα ἔθνη. — Ἡ προπαισυχὴ. — Τὸ Ραμαζάνιον. — Τὸ τζαμί. — Οἱ πίπτοντες μινारेδες. — Ὁ Σταυρός. — Οἱ ντεντέδες ἢ οἱ δῆθεν ἅγιοι τῶν τούρκων. — Οἱ χατζήδες. — Αἱ μεταξὺ χριστιανῶν καὶ τούρκων σχέσεις καὶ ληψοδοσίαι. — Τὰ παζάρια. — Οἱ ἀπατόμενοι τούρκοι. — Ὁ βίος τῶν ἀγροίκων τούρκων. — Ἡ ἐνδυμασία. — Τὰ παθήματα τῶν ταγκαλάκιδων. — Ὁ τρόπος τῆς συνδιαλέξεως τοῦ τούρκου μετὰ τοῦ ξένου. — Αἱ ἀρχαιότητες. — Οἱ αὐτοκατηγορούμενοι τούρκοι. — Αἱ ἀπειλαί. — Αἱ ληστεῖαι καὶ δολοφονίαι. — Τὰ χαρέμια ἢ αἱ γυναῖκες ἐν γένει. — Τὰ μυστήρια. — Μία ὑψηλὴ ἐπίσκεψις. — Οἱ γάμοι καὶ αἱ κηδεῖαι παρὰ τοῖς τούρκοις. — Ἡ χρῆσις τοῦ Σταυροῦ. — Ἡ παράδοξος εὐλάβεια τῶν τουρκισσῶν. — Αἱ ταραχαί, αἱ περιπλανήσεις, αἱ τιμωρία, καὶ αἱ ἐκλιπαρήσεις τῶν προσφύγων τουρκοκρητῶν.

Πρὸς τὸν ἀναγνώστην,

Τὸ παρὸν ἔργον ἀποτελεσθήσεται ἐξ 7 ἢ 8 φυλλαδίων. Συγιστῶμεν τῷ ἀγοράζοντι ἕνα κρατὴς συνέχειαν ὅλων τῶν φυλλαδίων, διότι τὸ περιεγότερον τοῦτο ἀνάγνωσμα ὅπερ θὰ ἐφελκῇ τὴν περιέργειαν καὶ τοῦ πλέον ἀδιαφόρου, πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ ὅλον. Ἄς μὴ ἀμφιβάλλῃ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενός, διότι ἅπαντα εἶνε καθαρὰ ἀλήθεια.

Ο πονησας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αἱ περιοδεῖται ἂν ἔχωσι τὰς περιπετείας καὶ τοὺς κινδύνους τῶν, δὲν στεροῦνται ὅμως καὶ τῶν θελημάτων καὶ ἡδονῶν τῶν. Διότι νομίζω, ὅτι οὐδεν ἄλλο τέρπει τὸν ἄνθρωπον, ὅσον ἢ κατὰ πρώτην φοράν ἐπίσκεψις τόπου τινὸς καὶ μάλιστα, ὅταν ὁ περιοδεύων ἔχει σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ περιεργασθῇ καὶ ἀπολαύσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεξεως του.

Ἐγὼ δὲ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν περιοδεύων ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν προσφιλεῖ παντὸς ἀρχαιολόγου, καὶ περιηγητοῦ ταύτην χώραν, ἐν ἧ σὺν ταῖς ἀπολαύσεσιν ἡ τύχη μοι ἐπεφύλαττε νὰ δοκιμάσω πολλὰς περιπετείας, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ ῥιψοκινδυνεύω χάριν τῶν ποικίλων μελετῶν μου, γνωρίζω καὶ αἰσθάνομαι ἀκόμη τὴν ἐκ τῆς ἐξετάσεως διαφόρων ἀντικειμένων προσγενομένην μοι ἡδονήν. Μία ἀπὸ τὰς μελέτας εἶνε καὶ τὰ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ἅτινα φέρω εἰς φῶς, διότι νομίζω ὅτι εἶνε ἀδίκον νὰ μένωσιν ἄγνωστα τόσα

ἀξιοσημείωτα πράγματα, ἅτινα εἶνε λίαν ἐνδια-
φέροντα διὰ πάντα Ἑλληνα. Δυστυχῶς, ἕνεκα
τῆς ἐν Ἀνατολῇ τουρκοφοβίας λησμονοῦνται σπου-
δαῖα πράγματα, διότι οὐδεὶς ποτε τολμᾷ νὰ δη-
μοσιεύσῃ τι φοβούμενος τὰς τρομεράς τῆς λογο-
κρισίας ἀποφάσεις καὶ καταδιώξεις. Αἱ ἄδικοι
καὶ τυφλαὶ τῶν τούρκων προλήψεις, ὡς γνωστόν,
κρατοῦσι τὸν ἐν Ἀνατολῇ τύπον ἐν μεγάλῳ πε-
ριορισμῷ, ὥστε ὁ λαὸς ἀποφεύγει τὴν ἀνάγνωσιν
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ αὐτῶν τολμᾷ εἰπεῖν τῶν
ἐν Συμῶν ἐκδιδομένων ἐλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ
βιβλίων. Ἀλλ' ὅταν ἐλληνικόν τι φύλλον διαφύγῃ
τὰ ὄργανα τῆς λογοκρισίας παρατηρεῖται προθυ-
μία πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ὅποιων δὲ κακῶν πρό-
ξενος ἀποβαίνουσιν αἱ ἀξιώσεις καὶ οἱ νόμοι τῆς
ἐν Ἀνατολῇ λογοκρισίας γνωρίζει πᾶς φιλό-
μουσος.

Οἱ ἐν Τουρκίᾳ ἀρμόδιοι, διὰ τοῦ μεγάλου τού-
του περιορισμοῦ τοῦ τύπου καλύπτουσι πλεῖστα
αἵσχη καὶ ἀνομήματα, μεγάλας θηριωδίας, κα-
ταπνίγουσι τὴν ἀλήθειαν ἵνα μὴ ἔλθῃ εἰς γνῶσιν
τοῦ δημοσίου ἡ ἐλεεινὴ τῶν πραγμάτων κατάστα-
σις. Θεωρεῖται φαίνεται ἀμάρτημα παρὰ τοῖς ἀρ-

μοδίους τὸ νὰ γνωρίζῃ ὁ κόσμος τί συμβαίνει ὅταν
λ. χ. πρόκηται περὶ ταραχῶν ἢ πολιτικῶν συμ-
βάντων. Ἐν Τουρκίᾳ αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται
ἐπιλήψιμος δημοσίευσις ἔχουσα τι, ὅπερ δύναται
νὰ λυπήσῃ τοὺς ἀρμοδίους. Ὁ Θεὸς φυλάξει διὰ
τοιούτον ἀμάρτημα δι' οὗ θὰ φανερωθῶν τὰ πα-
ραπτώματα τῶν καλοκάγαθων τούρκων. Πρόσφε-
ρε ὁμῶς πέντε ἐξ λίρας εἰς τὸ ἀρμόδιον τμήμα,
ἀλλὰ κρυφίως, νὰ ἴδῃς τότε ὅποιαν ἐλευθερίαν
σοῦ παρέχει, ἀλλὰ μυστικά-μυστικά. Τὰ χρήμα-
τα, τὰ δωροδοκήματα ἐν Τουρκίᾳ, βλέπετε, τὰ
πάντα διορθώνουσιν. Ὁ φονεὺς, ὁ κλέπτης, ὁ ἄδι-
κος, διὰ τῆς δωροδοκίας ἀμέσως ἀθωώνεται. Δὲς
χρήματα ἵνα τὰ ἀδύνατα γίνωσι δυνατά. Ὅταν
πέσουν χρήματα εἰς τοῦ τούρκου τὰς χεῖρας τὸ
ἐπιλήψιμον μεταβάλλεται. Ὅποια κατάστασις
πραγμάτων!

Ἐκδίδων λοιπὸν τὰ τουρκικὰ ταῦτα μυστήρια,
νομίζω ὅτι παρέχω ταῖς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλά-
δος φίλοις τῆς ἐλευθερίας, ἀνάγνωσμα λίαν ἐνδια-
φέρον, καὶ ἀξιόλογον ἐντρύφημα. Δὲν ἀμφιβάλλ-
ω δὲ ὅτι πᾶς τις ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν τε ἐν Μι-
κρᾷ Ἀσίᾳ σημερινὴν κατάστασιν, τὰς μετὰ τῶν

χριστιανῶν σχέσεις τῶν τούρκων καὶ πλείστα
ἄλλα.

Ἄς μὴ ὑποθέσῃ δέ τις ὅτι ἐκφράζομαι ὑπερ-
βολικῶς, ἢ ὅτι ἔχω πάθος μετὰ τῶν τούρκων. Ἐν
τοῖς γραφομένοις μου οὐδεμία ὑπερβολὴ ὑπάρχει·
ὥστε ὅσα παράδοξα ἀπαντήσῃ ὁ ἀναγνώστης
παρακαλεῖται ἵνα μὴ ἀμφιβάλλῃ. Ἐκφραζόμενος
ὅθεν ἐλευθέρως, ἐκθέτω ἐνταῦθα πάντα ὅσα εἶδον
καὶ ἤκουσα παρὰ τῶν τούρκων· πάντα ὅσα ὑπο-
φέρουσιν οἱ χριστιανοί· πάντα ὅσα προξενοῦσι τὸν
οἶκτον διὰ τοὺς χριστιανούς, τὴν ἀγανάκτησιν δὲ
καὶ γέλωτα διὰ τοὺς τούρκους. Ἡναγκασθὴν ἐν
μέρει νὰ μεταχειρισθῶ λέξεις καὶ φράσεις τουρκι-
κὰς, καίτοι αὗται ἐρμηνευονται, ἵνα εἰκονίσω ἐμ-
φανῶς τὴν ἐκφράσιν μου· ἄλλως τε τοιαῦται λέ-
ξεις, ἐνίοτε, εἶνε τὸ ἅλας οὕτως εἰπεῖν λόγου τι-
νος, καίτοι αὗται καθ' ἑαυτὰς εἰσὶν τύποι χυ-
δαιότητος, βαρβαρισμοῦ καὶ φανατισμοῦ. Οἱ τουρ-
κοὶ προφέροντες ἐνίοτε μίαν φράσιν ἀγνοοῦσι τὴν
σημασίαν αὐτῆς. Σήμερον ὀλίγοι εἶναι ἐκ τῶν
τούρκων οἱ προφέροντες τὰς τοιαύτας φράσεις· οἱ
πολλοὶ δὲ, ἂν ἀποφεύγωσι νὰ μεταχειρισθῶσι
χυδαλας φράσεις, πράττουσι τοῦτο οὐχὶ χάριν

ἐξευγενισμοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης διότι ἀπὸ πολλοῦ οἱ χριστιανοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤρξαντο νὰ κάμνωσι δικαίας παρατηρήσεις.

Ἐν ἀρχῇ πραγματεύομαι περὶ τῶν ματαιωθειτῶν σφαγῶν καὶ τῶν φόβων τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, διότι ἐν τῷ θέματι τούτῳ ὑπάρχουσιν ἐκεῖνα ἅτινα ἐνδιαφέρουσιν ἔτι περισσότερον πάντα φιλογενῇ Ἑλλήνι. Κατωτέρω δέ, ἤτοι εἰς τα περὶ τῶν βαρβαρῶν ἡθῶν, τῶν δῆθεν ἁγίων τῶν τούρκων, τῶν αὐτοκατηγορουμένων τούρκων, τῶν μυστηρίων τῶν χαρεμίων κ.τ.λ. κ.τ.λ. λύεται πᾶσα ἀπορία ἢ περιέργια τοῦ θέλοντος νὰ μάθῃ ἄγνωστα πράγματα ἐκ τοῦ βίου τῶν τούρκων. Ἐπειδὴ δὲ πρώτην ἤδη φοράν ἐξέρχεται εἰς φῶς τοιοῦτον ἀνάγνωσμα ἔστωσαν βέβαιοι οἱ ἀναγνώσται ὅτι ἐκτακτον θὰ αἰσθανθῶσιν εὐχαρίτησιν.

Ἐν Ἀθήναις, κατὰ Μάϊον 1900.

Ὁ ποιήσας

ἐπεφύετο, ἀλλ' ἐπὶ ἀνδραγὰς ἔδειξεν ἀπὸ πολ-
λοῦ τοῖς Χριστιανοῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡρώστεον καὶ
καὶ ἡρώσειον ἀνδραγὰς ἀνταρστήν.

Ἐν ἀρχῇ περὶ τὴν ἀνταρστήν καὶ τὴν ἡρώσειον
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν καὶ τὴν ἡρώσειον ἐπὶ τὴν
κατὰ τὴν ἀνταρστήν τοῦ τελευτήσαντος Ἑλληνικοῦ
τοῦ ἀνταρστήν τοῦ ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν
ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν ἀνταρστήν ἐπὶ τὴν

Ἐν Ἀθήναις, κατὰ Μάρτιον 1880.

Ο Πρωτεύων

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. — Αἱ Ἀττικαὶ ἐφημερίδες. — Τὰ σχέδια τῶν Τούρκων. — Αἱ ματαιωθείσαι σφαγαί. — Οἱ φόβοι τῶν χριστιανῶν. — Ὁ στρατός. Ὁ βαρβαρισμὸς τῶν τούρκων ἀξιωματικῶν. — Τὰ ἐπisodes. — Αἱ κωμικαὶ σκηναί. — Οἱ λιποτακτοῦντες στρατιῶται διὰ τὸν φόβον τῶν Ἑλλήνων. — Αἱ ἀθλιότητες τῶν ἔβραιων. — Ἡ τιμωρία αὐτῶν. — Ἡ ἀστυνομία καὶ οἱ φανλόδιοι.

Εἶχεν ἤδη φθάσει ἡ εἰδήσις ἐν Ἀνατολῇ περὶ τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ ἀμέσως ἤρξαντο ψυχραίνεσθαι αἱ μεταξὺ χριστιανῶν καὶ τούρκων σχέσεις ἀπανταχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐπεκτείνοντο ὡςάκις ἠγγέλλετο εἰς τοὺς τούρκους τὰ περὶ εἰσβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἡ δικαία χαρὰ τῶν ἀπανταχοῦ ὑποδούλων χριστιανῶν ἐφαίνετο τετυπωμένη οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν, (καίτοι δυστυ-

χῶς προσωρινῇ) καὶ πᾶς τις μακρὰν τῆς Σμύρνης
εὐρισκόμενος τότε ἀνέμενε μετ' ἀγωνίας ἐλληνικόν
τι φύλλον ἀγοράζων αὐτὸ ἀντὶ μιᾶς, τριῶν, πέν-
τε, δέκα καὶ πολλάκις εἴκοσι δραχμῶν ἵνα ἀνα-
γνώσῃ τὰ εὐχάριστα νέα τοῦ πολέμου. Μετὰ πό-
σης προφυλάξεως ἀνεγινώσκοντο τὰ ἐλληνικὰ
ἐκεῖνα φύλλα! Εἰς τινὰ μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ οἱ
χριστιανοὶ εἰσερχόμενοι ἀνά πέντε ἢ δέκα εἰς δω-
μάτια, ἀνεγινώσκον ἐν ὧρα νυκτός καὶ τῶν θυρῶν
κεκλεισμένων, τὰς ἐλληνικάς ἐφημερίδας, διότι
εἰς τὸ φανερόν ἦτο ἀδύνατον. Ἀλλοίμονόν δέ εἰς
τὸν συλλαμβανόμενον μὲ ἐλληνικὰ φύλλα κατ'
ἐκεῖνον τὸν καιρόν! Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐν φύλλον
«Ἀκροπόλεως» ἀνεγνώσθη ὑπὸ ἑκατὸν προσώ-
πων ἐντὸς δύο ἡμερῶν, διδόντων δικαίωμα ἀνα-
γνώσεως εἴκοσι λεπτά. Ὁμοίως τὸ «Σκρίπ», τὸ
«Ἐμπρός», τὸ «Ἄστυ» κατήντην δυσανάγνω-
στα ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως. Καὶ ὁμῶς πολλοὶ
ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀνατολῆς τὰ ἀγοράζον,
ὥς ἀνέφεραν, καίτοι ὁλοτελῶς ἐσχισμένα, εἰς ἀ-
πίστευτον τιμὴν. Εἶνε δύσκολον τις νὰ παρὰ-
στήσῃ μετὰ πόσου ἐνδιαφέροντος ἐσχολιάζετο ὁ
ἀγὼν, καὶ μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς περισπασμοὺς

τῶν ἀναξιοπαθούντων. Ὅποιον αἶσθημα ὑπὲρ τοῦ
Ἑλληνικοῦ Ἔθνους! Ὅποια προθυμία πρὸς συν-
δρομὴν ἐφαίνετο μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεινὰ τῶν ἡμε-
ρῶν ἐκείνων! ὅπου ἐδὲ νηὲς ποικίλων ἐκτύπων

Οἱ χριστιανοὶ τότε φοβούμενοι ἐξεγέρσεις τῶν
τούρκων ἐφωδιάζοντο δι' ὅπλων, ἵνα τοῦλάχιστον
μὴ σφαγῶσι δωρεάν· βλέποντες δὲ τοὺς τούρκους
ἐξηγριωμένους, ἡ χαρὰ αὐτῶν μετεβάλλετο εἰς
κατήφειαν καὶ θλίψιν, διότι οἱ χριστιανοὶ ἐν Μικρᾷ
Ἀσίᾳ εἶνε κατὰ πολὺ ὀλιγαριθμότεροι τῶν τούρ-
κων. Καὶ ἀληθῶς τι δύνανται νὰ πράξωσι δέκα
ἀπέναντι χιλίων, ἢ ἑκατὸν ἀπέναντι δεκά χι-
λιάδων;

Ὁ κίνδυνος εἰς τίνας πάλαι ἐφαίνετο ἀφευκτος.
Ἐκ τῶν τούρκων ἄλλοι μὲν προέπεμπον τὸν μὴ
μέλλοντα νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον στρατὸν (τοῦτο
πολλοὶ εἶχον ὑπ' ὄψιν), ἄλλοι δὲ ἐπεδίδοντο μυ-
στικῶς εἰς τὰ περὶ σφαγῶν σχέδια. Ἐνόμιζε δὲ τις
ὅτι διὰ κοινῆς συγενοήσεως, οἱ τούρκοι συγχρόνως
εἶχον ἐτοιμασθῇ εἰς πλείστας πόλεις καὶ χωρία τῆς
Μικρᾶς Ἀσίας. Πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν, ἵνα
ἐμπνεύσωσι θάρρος διέψευδον τὰς περὶ τοιούτων
ἐτοιμασιῶν τῶν τούρκων φήμας μέχρις ὅτου ἐβε-

βαιώθη ἡ ἀλήθεια διὰ προδοσιῶν προσελθουσῶν ἐκ
τούρκων.

Ἐν Ἀφιὸν-Καρά-Χισσάρ, πόλει τοῦ νομοῦ
Προύσης, κατοικουμένην δὲ ὑπὸ τούρκων καὶ
ἀρμενίων, ἐγένετο ἡ πρώτη ἀπόπειρα, καίτοι ἐν
τῇ πόλει ἐκεῖνη δὲν ὑπάρχουσιν ὀρθόδοξοι χρι-
στι-
ανοί· εὐτυχῶς ὅμως ταχέως ἐσβέσθη τὸ πῦρ ἐν
τῇ πόλει ταύτῃ καὶ κατὰ τὰ Ἀρμενικὰ, ὀλίγου
δεῖν νὰ γίνῃ γενικὴ τῶν ἀρμενίων σφαγή.

Ἐτοιμασίαι διὰ σφαγᾶς, κατὰ τὴν ἐναρξιν
τοῦ πολέμου ἐγένοντο καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σμύρνῃ
καὶ ἐν τισὶν αὐτοῖς προαστείαις, ὡς καὶ ἐν Θεί-
ροις, Ἀιδινίῳ, Περγάμῳ, Ὀρταξέ, Ἀζιζιέ καὶ
ἄλλαις πόλεσι καὶ χωρίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν
Θείροις οἱ τούρκοι ἐτι μᾶλλον ἐξηγριώθησαν τότε,
διότι ἐξηρεθίζοντο ὑπὸ τῶν μεταναστῶν, καὶ ἤτοι
μάσθησαν εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν.
Ἀλλ' εὐτυχῶς γνωσθέντος τοῦ πράγματος διὰ προ-
δοσίας, ἐδέσσε νὰ προσκληθῇ στρατὸς. Ἀμέσως
δὲ ἐστάλη ἐκ Σμύρνης ἐν τάγμα στρατοῦ (εἰς Θεί-
ρα), καὶ οὕτω ἐματαιώθησαν αἱ αἱματοχυσίαι.

Εἰς ταιαύτας κρίσιμους περιστάσεις καὶ οἱ σι-
δηρόδρομοι συντέλουσιν εἰς τὴν ὅσον τάχιον ἀπο-

σώθῃσιν τοῦ κινδύνου. Σήμερον τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν οἷς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ εἶνε πολυπληθέστεροι τῶν τὰ κεντρικὰ μέρη κατοικούντων χριστιανῶν, εἶνε ἠνωμένα διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μετὰ τῆς Σμύρνης, ὅπερ λίαν εὐχάριστον εἰς τοιαύτας περιστάσεις διὰ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς. Δύναται δηλαδὴ τυχούσης ἀνάγκης νὰ φθάσῃ ἀμαξοστοιχία εἰς Ἀϊδίνιον ἐντὸς δύο ὥρῶν, εἰς Δενιζλί ἐντὸς τεσσάρων, εἰς Θεῖρα ἐντὸς μίας καὶ ἡμισείας, εἰς Μαγνησίαν ἐντὸς μίας, εἰς Φιλαδέλφειαν ἐντὸς δύο καὶ ἡμισείας, εἰς Καραϊσάρ ἐντὸς ὀκτώ, καὶ εἰς Δενέρ ἐντὸς ἑξ ὥρῶν. Εἴθε ὁμῶς ποτὲ νὰ μὴ τύχῃ τοιαύτη ἀνάγκη.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀμφιβάλλῃ τις ὅτι πολλοὶ τοῦρκοι ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου ἦσαν μετὰ ξυφύρας καὶ ἀκμονος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποτροπαίων σχεδίων τῶν. Διότι οἱ τοῦρκοι, ὅτε κακὸν ἀποφασίσουσιν νὰ πράξωσιν, ἤτοι κλοπὴν, φόνον, ἀπαγωγὴν, ἀτίμωσιν, κτλ. δὲν εἶνε εἰς θέσιν ποτὲ νὰ σκεφθῶσι μήπως συλληφθῶσιν, ἢ δὲν ἐπιτύχωσιν. Ἀρκεῖ μόνον ὁ ἀρχηγὸς μίας συμμορίας τούρκων ζεῖμπέκων, ἢ τὰ γκαλὰκι-

δων, νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ διὰ τὴν μὲν ἢ τὴν δὲ θη-
ριώδη ἢ ἄτιμον πράξιν, καὶ τότε ἅπαντες οἱ ἀπαρ-
τίζοντες τὴν ἀγρίαν καὶ ἐλεεινὴν ἐκείνην ὁμάδα
συμφωνοῦσι καὶ θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν τοὺς σκο-
ποὺς των. Αὐριον δὲ ἂν ὁδηγῶνται δεδεμένοι, οἱ
ρακένδυτοι οὗτοι γιρσίζ, (κλέπται) εἰς τὰς φυ-
λακὰς, δὲν βλάπτει δι' αὐτούς. Ἀλλὰ χτάν
κελί, λέγουσιν, ἦτοι «ἐκ Θεοῦ ἦλθεν.» Ὁ Θεὸς
τοὺς παρέδωκεν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ὅταν συλλαμ-
βάνωνται τότε μόνον ἐνθυμοῦνται τὸν Ἀλὰχ μὲ
τὰς ἀτρεβλὰς των πεποιθήσεις. Ἀλλ' ἐνίοτε συμ-
βαίνει, οἱ κακοβούλοι αὐτῶν σκοποὶ γὰρ γίνωσι γνω-
στοὶ εἰς τοὺς φρονιμωτέρους τούρχους (καὶ οὗτοι
εἶνε ὀλίγοι) καὶ τότε εὐρίσκονται μετὰ τοῦ δυ-
σεξηγήτου. Ἐξ ἐνὸς ἀποτρέπονται παρὰ τῶν συν-
ετῶν ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς ἢ ἐκείνης
τῆς πράξεως, ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς τὰ βάρβαρα αὐτῶν
ἐνστικτὰ ὠθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὰ συνήθη ἀποτρό-
παια κακουργήματα.

Οὕτω δὲ συμβαίνει πολλάκις νὰ ματαιῶνται
κλοπαί, δολοφονίαι καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐνίοτε, βλέ-
πετε, ὑπακούωσιν αὐτοὶ οἱ ζεῖμπέκai τοὺς γεραν-
τοτέρους τούρχους.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῶν σχεδιαζομένων σφαγῶν, μὴπως ἄρα γε δὲν ἐσκεφθῆσαν νὰ κα-
ταστρέψωσιν ἐν μέρει τὰς σιδηροδρομικὰς γραμ-
μὰς ἵνα μὴ ἔχωσιν οἱ χριστιανοὶ μέσον σωτηρίας ;
Τοῦτο βεβαίως θὰ τὸ ἐπραγματοποιούουν ἂν δὲν με-
τεφέρετο ὁ στρατὸς καὶ ἂν ἤρχιζον αἱ σφαγαί. Οἱ
τούρκοι, ὡς εἶπον δὲν δύνανται νὰ σκεφθῶσι
τὰς ἐκ τῶν βαρβάρων πράξεων των ἀπορρέου-
σας συνεπείας. Ἀναφέρω ἐνταῦθα παλαιάν τινα
ληστείαν ἐν σιδηροδρόμῳ, ἐπισυμβᾶσαν πλησίον
τοῦ Ἀϊδινίου, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ἡ ἀγριότης καὶ
ἡ ἀνθρωπιά των τούρκων. Πρὸ ἐτῶν λησταὶ τινες
ζεῖμπέκai τολμήσαντες νὰ ληστεύσωσι τὴν ταχυ-
δρομικὴν ἀμαξοστοιχίαν παρὰ τὸ Ἀϊδίνιον, εἶχον
ἀφαιρέσει τινὰ σιδηρὰ ἐλάσματα ἐκ τῆς σιδηρο-
δρομικῆς γραμμῆς ἵνα ἐκτροχιασθῇ ἡ συνολικὴ
καὶ ληστεύσωσιν αὐτήν. Ἰδὼν ὅμως ὁ μηχανικὸς
ἀπὸ μακρόθεν τὸν κίνδυνον, δὲν προῦχώρησεν,
ἀλλ' ἔστη πρὸ τῶν ἀφαιρεθέντων ράβδων. Τότε
οἱ λησταὶ ἐκείνοι νομίσαντες ὅτι ἡ συνολικὴ δὲν
δύναται νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, εἰσῆλθον ἐλευθέρως ἐν
ταῖς ἀμάξαις ζητοῦντες χρήματα. Ἀλλ' ὅποια
ἐκπληξίς ! Τὸ γκιαροὺν ἐσέκῃτοι, ὁ ὄνος

τοῦ ἀπίστου, ἡ συνολικὴ δηλαδή, ἐν τῷ ἅμα ὀπι-
σθοχωρήσασα, ἐκόμισε τοὺς ἐπιτηδείους ληστας
ὡς ἐν κλοβίῳ εἰς Σμύρνην. Ὁ Ἀλὰχ τοὺς πα-
ρέδωκεν.

Ἐν καιρῷ ὅμως τῶν διὰ τὸ κόψιμον τῶν γκιζα-
οὐριδῶν ἐτοιμασιῶν δὲν συνέβη τιοῦτον τι
εὐτυχῶς, διότι οἱ φρονιμώτεροι τοῦρκοι ὡς ἀνω-
τέρω ἀνέφερον, ἴσως τοὺς ἠμποδίσαν· ἄλλως τε,
ταχέως εἶχον διαλυτῆ τα αἰμοχαρῆ σχέδια αὐτῶν
συνεπεία τῶν ἀνελπίστων δι' αὐτοὺς προδοσιῶν.

Ἰδοὺ δὲ τίνι τρόπῳ ἐσχέδιαζον τὰς σφαγὰς καὶ
πῶς ἐγένετο ἡ προδοσία. Δὲν εἶχεν ἀκομὴ ἀρχί-
σει ὁ πόλεμος καὶ εἰς πολλὰς πόλεις καὶ χωρία
καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σμύρνῃ, ἐν ἣ οἱ τοῦρκοι εἶνε ὀλι-
γαριθμότεροι τῶν χριστιανῶν, ἐγένοντο μυστικὰ
σύμβουλια, πῶς δηλαδή νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν
χριστιανῶν. Τῶν συμβουλίῶν τούτων μετεῖχον οἱ
φαυλόβοι τοῦρκοι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν διαβα-
σμένων λεγομένων μὲ τὰ πράσινον σαρίκι καὶ
οἱ ζειμπέκαί, οἵτινες, καὶ τιμωρούμενοι ὑπὸ τῆς
ἀρχῆς δὲν σωφρονίζονται. Οὗτοι λοιπὸν οἱ αἰμο-
βόροι συνανθρορίζομενοι καθ' ἐκάστην ἐσπέραν εἴτε
ἐν τοῖς καφενείοις αὐτῶν εἴτε ἐν ταῖς τζαμίοις,

ἡτοίμαζον διάφορα ὅπλα, ἐνεψυχοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν, τῶν ἐξημμένων διαβασμένων λεγόντων: κ ε σ ε λ α ὕ μ γ κ ι α ο υ ρ λ ᾶ ρ ἦτοι, νὰ κόψωμεν τοὺς ἀπίστους, μέχρις ὅτου ἐματαιώθησαν τὰ σχέδιά των διὰ προδοσιῶν προεληθουσῶν πάλιν ἐκ τῶν τούρκων. Εἴτε χάριν ἐπιδείξεως, ἢ δηλώσεως τοῦ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πάθους, ἐνίων τούρκων διαφεύγει πολλάκις τὸ μυστικόν. Φαίνεται ἡθέλησαν νὰ καυχηθῶσιν οὗτοι εἰς γεραντοτέρους τούρκους τὴν ἀπόφασιν των. Οἱ πληροφορηθέντες ὁμῶς φρονιμώτεροι τούρκοι ἐσπευσαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τοὺς χριστιανοὺς καὶ τὰς τοπικὰς ἀρχάς, διότι ἂν δὲν προέδιδον ἐγνώριζον τί θὰ συνέβαινεν. Διεδόθη τότε, ὅτι, διάφορα τζαμιάσαν πλήρη ὅπλων

Ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ προβλέποντες ἐξεγέρσεις τῶν τούρκων δὲν ἔμεινον ὀπίσω· καὶ πρὸ τῆς προδοσίας ἦσαν καλῶς ἐφωδιασμένοι. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ στρατοῦ μέγας ἐρεθισμὸς ἐπεκράτει ἐν τῷ τουρκικῷ ὄχλῳ διότι προησθάνοντο ὅτι πολὺ ὀλίγοι θὰ ἐπέστρεφαν· ἐγνώριζον βεβαίως μὲ ποίους θὰ ἀντιμετώπιζοντο ἐν τῷ πεδίῳ τῶν μαχῶν. Καίτοι δὲ εἶχον γνωστῇ

πλέον τὰ σχέδια τῶν τούρκων, ἐν τούτοις ἐξη-
κολούθουν τινὲς νὰ ἀπειλῶσι τοὺς χριστιανούς
προσδιορίζοντες μάλιστα ὡς ἡμέραν τῶν σφαγῶν
τὸ βαϊράμιον, ἢ τὸ Πάσχα. Οἱ πρωταίτιοι ἐκεῖ-
νοι τῶν σχεδιαζομένων σφαγῶν πάντες ἐτιμωρή-
θησαν, ἀλλ' ὡς φαίνεται φαινομενικῶς.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ μέγας φόβος εἶχε κατα-
λάβει ἐντισι μέρεσι τοὺς ἀπλοικοὺς χριστιανούς
καὶ πολλοὺς τούρκους. Πολλὰ τουρκικὰ οἰκο-
γένειαι, τὰς νύκτας μετέβαινον εἰς φιλικὰς χρι-
στιανικὰς οἰκίας, ἐλπίζουσαι ὅτι ἐκεῖ, ἐν περι-
πτώσει ταραχῶν θὰ εὕρισκον σωτηρίαν. Οἱ φρονι-
μώτεροι τῶν τούρκων ἐγνώριζον ὅτι καὶ αὐτοὶ
οἱ τούρκοι θὰ διέτρεχον μέγαν κίνδυνον, διότι δὲν
εἶχον πλέον νὰ κάμουν μὲ ἀρμενίους. Οἱ χριστια-
νοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ὀλιγαριθ-
μότεροι τῶν τούρκων, ἀλλ' εἰς μίαν τῶν τούρκων
ἐπίθεσιν, δύνανται νὰ κάμουν φοβερὰν θραῦσιν καὶ
οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς τουρκικοὺς ὄχλους.

Τὰς παραμονὰς τοῦ Πάσχα, ὁ φόβος καὶ ὁ
κόσμος πολλῶν χριστιανῶν εἶχε πλέον κορυφωθῇ
οἱ φαυλόβιοι ζεῖμπέκαὶ διέδιδον μετ' ἐπιτά-
γῃ ὅτι ἀφεύκτως τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα θὰ

ἀρχίσουν νὰ κάπτουν τοὺς γκριαυρίδες. Ὁ περισσότερος φόβος παρετηρεῖτο εἰς τὰς γυναῖκας αἰνινες δὲν ἔπαυον κλαίουσαι, καὶ ἀναμένουσαι τὸ τέλος. Ἀλλ' αἰδικοί φόβοι, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑπτέρων. Πλείστα ἐπεισόδια ἔλαβον χώραν τότε. Ἐν Αἰδινίῳ, νύκτα τινὰ εἶχεν ἐρίσει οἰκογένειά τις χριστιανική ἐν μέσῳ τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας. Ἐκ τῶν ἐξερχομένων δὲ φωνῶν οἱ γείτονες ἐνόμισαν ὅτι οἱ τοῦρκοι ἐπέπεσον· παράυτα τότε διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν ὅτι οἱ τοῦρκοι σφάζουν. Ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν χριστιανῶν ὠπλίζοντο, ἄλλοι δὲ ἐσπευδον νὰ βεβαιωθῶσιν. Τί θὰ συνέβαινε τότε ἂν οἱ τοῦρκοι ἐξηρεθίζοντο; Ἀλλὰ καὶ οἱ σπεύσαντες τοῦρκοι μετὰ τῆς ἀστυνομίας ἐφάνησαν συνετοί.

Ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως τότε εἰς τινὰς πόλεις καὶ χωρία τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐγένετο, ἐκ φόβου, κατὰ τὴν ἑκτὴν ὥραν τῆς πρωΐας ἀνευ τῶν συνήθων πυροβολισμῶν καὶ πυροτεχνημάτων. Αἱ περιστάσεις ἐπέβαλον μέγαν περιορισμὸν εἰς πάντα. Ἡσυχία μεγίστη. Πᾶς τις μετὰ φόβου καὶ ὑποψίας ἐξήρχετο ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἐκ τῆς οἰκίας του. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μεγάλη κατῆφεια

καὶ τρόμος εἶχε καταλάβῃ τὰς γυναῖκας. Πολλοὶ ἐδίπταζον νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκ φόβου μὴ καθ' ὁδὸν ἐπιτεθῶσιν κατ' αὐτῶν οἱ τοῦρκοι. Εἰς τοιοῦτον πημεῖον εἶχε φθάσει ὁ φόβος. Ἄλλ' ἀδικοὶ φόβοι. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα διήλθον οἱ φοβούμενοι καὶ οἱ μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἀπειλάς, ἄνευ τινὸς ἀπευκταίου. Τινὲς γνωρίζοντες τὰς κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πολέμου σταλείσας πανταχοῦ αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, αὐδεμίαν ἐδίδον προσαχὴν εἰς τὰς περὶ σφαγῶν ἀπειλάς. Πράγματι εἶχον σταλεῖ τοιαῦται διαταγαί. Τὸ διάταγμα ἐκεῖνο, σὺν ταῖς ἐν αὐτῷ παραινέσεσιν, ἐμπεριεῖχε καὶ ἀπειλάς πρὸς τοὺς τούρκους, ὅτι δηλαδὴ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τοῦρκος τις ἤθελε κακοποιήσῃ χριστιανόν, θὰ ἀπηγχονίζετο. Ἐνεκα λοιπὸν τῶν αὐστηρῶν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως, οἱ μὲν γνωρίζοντες τὰς διαταγὰς χριστιανοὶ δὲν ἀνησυχοῦν, οἱ δὲ τοῦρκοι φαινομένως μόνον ἐδείκνυν καὶ μετὰ ταῦτα σημεῖα ἀγριότητος καὶ ἐρεθισμοῦ. Ἡ ἀστυνομία εἰς οὐδέναν τοῦρκον ἐπέτρεπε νὰ συχνάζῃ εἰς τὰ καφενεῖα τῶν χριστιανῶν. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς ἐκεῖνους τοὺς τούρκους τοὺς συλλαμβανόμενους ὑπὸ τῆς

ἀστυνομίας τὴν νύκτα ἐν τοῖς καφεγείσις τῶν χριστιανῶν· ἐδέροντο ἀνηλεῶς καὶ ἐφυλακίζοντο. Ἀλλ' ὁ τούρκος ὅπον καὶ ἂν τιμωρηθῇ, ἐνεκά τῶν βαρβάρων αὐτοῦ ἐνστίκτων, δὲν δύναται παρὰ νὰ εἴπῃ τὸ γκιαοὺρ καὶ νὰ ἀπειλήσῃ τὸν χριστιανόν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ κατηγορήσω ὅλους τοὺς τούρκους, διότι ἐν Ἀνατολῇ ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ τούρκοι λίαν φιλήσυχοι, αἵτινες πάντοτε ἐπιθυμοῦσι νὰ διάκηνται εἰρηνικῶς πρὸς τοὺς χριστιανούς· εἶνε ὅμως ἄξιοι πάσης κατηγορίας καὶ ἀποστροφῆς οἱ φαυλόβιοι ἐκ τῶν τούρκων, οἱ διαβασμένοι ἡμουλάδες, οἱ ἱεροδιδάσκαλοι οἵτινες πάντα ἀγρίως βλέπουσι τὸν χριστιανόν. Οὗτοι οἱ ἀνεξίθρησκοι διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ νομίζουνσιν ὅτι ὁ φονεύων τούρκος χριστιανὸν πηγαίνει εἰς τὸν παράδεισον. Θὰ ἦτο δὲ μακρηγορία ἂν ἐνταῦθα ἐξέθετον ἀπάσας τὰς ἀξιώσεις, τὰς βαρβαρότητας, τὰς ιδέας, καὶ θηριωδίας τῶν πρασίνων τούτων κεφαλῶν.

Τὸ ἀκόλουθον συμβάν ἀρκεῖ νὰ πείσῃ τινα ὅτι οἱ διαβασμένοι αὐτοὶ, ἢ οἱ διδάσκαλοι τῶν τούρκων, τυγχάνουσιν οἱ αἰμοβορώτεροι πάντων. Ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου εὐρισκόμενος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς

Ἀνατολῆς παρὰ τὸ Ἰκόνιον, ἠθέλησα μίαν ἡμέραν
νὰ μεταβῶ χάριν ἀναφυχῆς εἰς τι χωρίον, ἀπέ-
χον ὥραν τῆς προσωρινῆς κατοικίας μου. Φθάσας
εἰς αὐτά, καὶ οὐδόλως ὑποπτευθεὶς τι, προὔχωρη-
σα εἰς τὴν ἐτέραν ἄκραν· ἐκεῖ ἐξώθεν οἰκίσκου τινὸς
ἐκάθηντο δέκα τούρκοι ἀγρόται, ἐν τῷ μέσῳ δ'
αὐτῶν καὶ μία πρασίνη κεφαλὴ, ἥτοι διαβασμέ-
νος, ὅστις μὲ παρατήρει ὡς τίγρις· συνάμα δὲ
ἔστρεφε πρὸς τοὺς παρακαθημένους καὶ ἐφιθύριζεν.
Ἡ πρώτη ἐρώτησίς των πρὸς με ἦτον: Κί μ. κ. α-
ζανί ο ρ μου χ α ρ ε π ε τ ε ; ἥτοι ποῖοι κερδιζουν
εἰς τὸν πόλεμον; Εἰπὼν δὲ αὐταῖς ὅτι οὐδὲν γινώ-
ρίζω περὶ τοῦ πολέμου, ἠρώτησάν με: ρ α γ ι ᾱ
μ ι σ ι ν γ λ ᾱ χ ο υ τ γ λ ο υ ν ᾱ ν; ἥτοι ὀθωμανὸς
ἢ πῆκος εἶσαι ἢ ἑλλην; Εἰπὼν δὲ ὅτι εἶμαι ραγιαῶς
καὶ πεισθέντες ἐκ τοῦ φεσίου· ὅπερ ἐξ ἀνάγκης οἱ
χριστιανοὶ ἐδέχθημεν εἰς τὴν κεφαλὴν μας· εἰπὼν
μοι νὰ φύγω, διότι δὲν τοῖς ἐξεφράσθην ὡς ἐπεθύ-
μουν νὰ ἀκούσωσιν. Εἰς τί δὲ παρώτρυνε τοὺς κα-
θημένους ἐκείνους ὁ διαβασμένος τῶν, ὅταν ἀπε-
μακρύνθην ὀλίγον, (τοῦτο ἔμαθον μετὰ τινὰς ἡμέ-
ρας παρὰ τινος τούρκου, καθημένου ἐκεῖ, ὅστις μὲ
ἐγνώριζε προσηγουμένως.) Ἐβίαζέ τινὰς νὰ ὀρμή-

σωσι καὶ νὰ μὲ φονεύσωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γνωρίζων με ἐκεῖνος τοῦρκος εἶπεν εἰς τὸν διαβασμένον ἐκεῖνον ὅτι εἶμαι τῆς ἐξουσίας ἀνθρώπου, παρητήθησαν τοῦ σκοποῦ τῶν. Ὁ ἀγρότης ἐκεῖνος τοῦρκος ἦτο φρονιμώτερος καὶ σκεπτικώτερος τοῦ διαβασμένου ἐκείνου θηρίου.

Ἀλλὰ τὸ κωμικὸν καὶ γελοῖον ἐν καιρῷ τοῦ μεταβαίνοντος στρατοῦ ἦτο ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ πῖλον δηλαδὴ εἰς φέσιον. Πολλοί, αἵτινες ἀπηχθάνοντο τὸ φέσιον, ἠναγκάσθησαν νὰ φορέσωσι τοιοῦτον. Πάνταχού λοιπόν, ὅπου τις ἐστρεφετὸ βλέμμα ἐβλεπε κόκκινα ὑδῆα. Καί τινες τότε ἀρχαιολόγοι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τὸ φέσιον ἵνα ἀποφύγῃσι τὸν λιθοβολισμόν. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν μεταβαίνοντα ὅποιονδήποτε καιρὸν εἰς τουρκικὸν χωρίον μὲ πῖλον. Πρῶτον θὰ ὀρμήσουν ὅλοι οἱ σκυῖλοι τοῦ χωρίου καὶ κατόπιν θὰ ἀρχίσῃ ὁ λιθοβολισμὸς τῶν ἀγιοπαίδων καὶ γυναικῶν, αἵτινες μετὰ τῶν ἡμιγύμνων παίδων τῶν ὀλίγων διαφέρουσι τῶν Κάφρων τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπαιτεῖται μεγάλη προφύλαξις.

Καί τοι δὲ ἐγένετο τὸ θέλημα τῶν τούρκων διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καλύμματος τῶν χριστιανῶν,

διότι τοῦτο ἀπήτησαν αἱ ἐπιτόπαι ἀρχαὶ ἵνα μὴ
 ἐρεθισθῇ ὁ στρατὸς ὡς ἔλεγον, ἐν τούτοις ὅμως
 κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ἐκ τῶν μερῶν τῶν σι-
 δηροδρόμων τινὲς ἀξιώματικοὶ καὶ στρατιῶται
 ἐξεδήλωσαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅλων τὸ μῖσος
 καὶ φανατισμὸν τῶν. Τίς ἐτόλμα τότε νὰ ἀπαν-
 τήσῃ εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς θρη-
 σκείας ἡμῶν ὕβρεις αὐτῶν; Ὅσοι ποτὶ τοῦτον
 ἄχρηστον τότε ἡ νέα γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου
 Κασαμπά δὲν εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀφίον-
 Καρά-Χισσάρ, ἥτις τότε συνεδέετο πλέον σιδηρο-
 δρομικῶς μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅστε
 ἅπας ὁ στρατὸς ἀφανεῖτο διὰ Σμύρνης εἰς Δινέρ,
 τελευταῖον σταθμὸν τῆς γραμμῆς Ἀϊδινίου καὶ
 πλησιέστερον σημεῖον τοῦ Ἀφίον-Καρά-Χισσάρ.
 Ἡμέραν τινα ἐβλάβη συνολκὴ τις, ἥτις ἐκόμιζεν
 ἐν τάγματι στρατοῦ μετὰ τῶν ἀποσκευῶν αὐ-
 τοῦ· τότε ἠναγκάσθη ὁ ὁδηγὸς τῆς ἀμαξοστοι-
 χίας νὰ ἀφήσῃ εἰς τινα μεσολαβοῦντα σταθμὸν
 ὀλίγα βαγόνια πόλεμοφοδίων ἵνα δυνήθῃ νὰ φθάσῃ
 εἰς Δινέρ· τὰ μείναντα δὲ βαγόνια ἠδύναντο νὰ
 φθάσωσι τὴν ἐπομένην. Ἰδὼν ὅμως ὁ ἀξιώματι-
 κὸς τοῦ τάγματος ἐκείνου (ὅπερ καθολικὴν ἦσαν

κατεστράφη ὥς ἐγνώσθη) ὅτι ἔλιπον τινές ἀπο-
σκευαί ἤρξατο ὑβρίζων πάντας, διότι ὑπέθετο ὅτι
ἐγένετο ἀπὸ σκοποῦ ἢ καθυστέρησις. Δὲν ἔπαυσε
δὲ ὑβρίζων καὶ βλασφημιῶν, ὁ ἀτάσθαλος ἀξιωμα-
τικός, ὅτε μὲν τὴν ἐταιρίαν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ
τοὺς ὑπαλλήλους αὐτῆς ὅτε δὲ τοὺς Ἕλληνας μέ-
χρις ὅπου ἀφίχθησαν αἱ ἀποσκευαὶ του. Φαίνεται,
προησθάνετο ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ. Ὁ τελευταῖος
ἐκεῖνος σταθμὸς τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ στρατοῦ,
ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας εἶχε μεταβληθῇ εἰς
ἀληθῆ κοπρῶνα. Ὁ στρατὸς πολλάκις παρεξέτρε-
πετο εἰς τὰ χωρία, ἐνθα ὑπάρχον χριστιανοὶ ποῖος
δὲ ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐτόλμα νὰ ὁμιλήσῃ; Ἐβλα-
σφήμουν, ἤρπαζον, ἔδεραν, ὑβρίζον ἀνενοχλήτως.
Τὰς τοιαύτας παρεκτροπὰς ἐπρατταν, διότι ἐγνώ-
ριζον ὅτι τῶν πλείστων τὰ ὅσα θὰ μείνωσιν εἰς
τὸ πεδῖον τῶν μαχῶν. Ὅτε δ' ἐγνώσθη ἡ ὀπισθοχώρησις τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ στρατοῦ, τότε καὶ οἱ μὴ ἀναγνώσαντες ἐκ
τῶν τούρκων οὐδέποτε ἐφημερίδα, ἐζήτουν τοιαύ-
την ἵνα μάθωσι τὰς νίκας. Ἐβλεπέ τις τότε καὶ
ἀνεγίνωσκον ἐφημερίδας ὁ μὲν ἐν μέσῃ ὁδῷ εἰς ἐπὶ-
κορον δέκα τάγκαλακ ὁ δὲ ἐν τοῖς σταθμοῖς εἰς

ἐπὶ χορον τῶν χαμαλίδων. Ταῦτα δὲ ἐγένοντο πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πείσμα τῶν χριστιανῶν. Τὸ δὲ γελοιωδέστερον ἦτο νὰ βλέπη τις κρατοῦντα ἀντιστρόφως ἐφημερίδα καὶ προσποιούμενον ὅτι ἀναγινώσκει, ἐνῷ δὲν ἐγνώριζε γρῦ. Ζεῖμπέκης νὰ κρατῇ εἰς χεῖρας ἐφημερίδα! δὲν ὑπάρχει κωμικώτερον. . . . Ἐκ τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἐφημερίδων ἐπληροφοροῦντο οἱ τούρκοι τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Γιουνανλίδων καὶ πολλοὶ ἤλπιζον ὅτι θα ἐπιστρέψωσιν πάντες ἐκ τοῦ πολέμου· καὶ διατι νὰ μὴ ἐλπίζωσιν οὕτως ἀφοῦ αἱ σπουδαῖαι ἐφημερίδες ἦσαν πολὺ ἐπιφυλακτικαί, ἀποφεύγουσαι τὴν δημοσίευσιν δυσάρεστων λεπτομερειῶν;

Τέλος ἔφθασε καὶ ὁ καιρὸς καθ' ὃν πᾶς τις ἀνέμεγε τὸν συγγενὴ του ἐν Ἀνατολῇ, ἦτοι ὁ μὲν τὸν Ἀλῆν του, ὁ δὲ τὸν Γρυσούφην του, ἕτερος τὴν Χασάνην του, ἄλλος τὸν Μεμέτην του. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναμενόντων τούρκων ἠρώτουν τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τοῦ πολέμου λέγοντες: Οὐ λὲν ἐμσερί, μπιζιμ Χασάν γκιορτοῦν, ἦτοι: «βρὲ πατριώτη τὸν ἰδικό μας Χασάνην τὸν εἶδες;» Ἄλλος δὲ θακρῶν ἠρώτα: ἄτζαπα μπιζιμ! Ἰπράμ γερίμι καλδί; οὐ λὲν

σ' ἐν ἑτὲς γκιόρμεδιν ; ἦτοι « ἄρά γε ὁ Ἰ-
πράμης μου ὀπίσω ἔμεινε ; βρὲ σύ, διόλου δὲν
τὸν εἶδες ; » Δὲν ἐγνώριζον οἱ δυστυχεῖς ὅτι χιλιά-
δες Γιουσούφηδες, Ὀμερηδες, Ὀσμάνηδες, Μεμέ-
τηδες, ἔμειναν ἀληθῶς ὡς λιπασμός τις τῶν πε-
δίων τοῦ Βελεστίνου καὶ Δομοκοῦ.

Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία, ὅτι εἰς πλεῖστα μέρη
τῆς Ἀνατολῆς, ἀκόμη ὑπάρχει ὁ φόβος καὶ τρό-
μος εἰς τοὺς ἐπιστρέψαντας στρατιώτας καὶ ἀ-
ζιωματικούς τούρκους ἐκ τοῦ πολέμου. Ἄν δὲ
ποτὲ προσκληθῶσιν εἰς τὰ ὅπλα, πάλιν οἱ ἐπιζή-
σαντες ἐκ τοῦ πολέμου τούρκοι ἵνα παραταχθῶσιν
ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, δὲν θὰ εὐ-
ρεθῶσι πρόθυμοι ἐξ ἐκείνων αὐτὲς (250)0, ἐνεκα
τοῦ τρόμου καὶ τῶν μεγάλων δεινῶν. Ἐκτὸς δὲ
ὅτι οἱ τούρκοι σφόδρα φοβοῦνται τὸν μετὰ τῶν
Ἑλλήνων πόλεμον, ὡς οἱ ἴδιοι τὸ λέγουσι, σκέ-
πτονται καὶ τὰς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς
πατρίδας των φοβεράς κακουχίας καὶ στερήσεις,
διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ αὐτῶν λιποτακτοῦσιν. Ἴνα
δὲ μὴ συλληφθῶσι, τινὲς μὲν βιοῦσι ληστρικῶς,
ἄλλοι φεύγουσι μακρὰν τῶν χωρίων των, ματαίως

ὁμῶς, καὶ ἄλλοι ἐξακολουθοῦσι νὰ κρύπτονται πάντοτε, ὅτι ἐὰν ἐνισχυθῇ τὸ πῦρ, ἀποφύγῃ.

Καὶ διατὶ νὰ μὴ πράττωσιν οὕτως ἀφοῦ πάλ-
λάκις οἱ δυστυχεῖς οὗτοι κατὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου
ἐπιστροφήν κλείονται ἐν φορτηγαῖς ἀμάξαις τῶν
σιδηροδρόμων ὡς κτήνη, ἵνα σταλῶσιν εἰς τὰς πα-
τρίδας των· ἀφοῦ πολλοὶ καταστρέφονται ὁλοτε-
λῶς, ἀφίνοντες τὰ ὀλίγα αὐτῶν ὑπάρχοντα ἔρ-
μαία τῆς τύχης των. Ὡς ἐκ τούτου, ὀλίγοι εἶνε
οἱ πρόθυμοι πρὸς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος των.

Περιοριζόμενος εἰς ταῦτα μόνον ἀναφορικῶς
τῆς καταστάσεως τῶν τούρκων στρατιωτῶν, ἀνα-
φέρω καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν ἑβραίων, παρατη-
ρηθείσας διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ἵνα μάθῃ ὁ Ἑλ-
λὴν ὅτι οἱ ἔλεεινοὶ οὗτοι ἄνθρωποι τολμῶσι, καὶ ἐν
αὐτῇ τῇ ἐλληνικῷτάτῃ Σμύρνῃ ἐν ἣ τὸ ὑπὲρ τῆς
Ἑλλάδος αἶσθημα εἶνε βαθέως ἐρριζωμένον, νὰ χύ-
νωσι τὸν ἑβραϊκὸν ἐκείνον ἴον, μὴ δυνάμενοι νὰ
σκεφθῶσι τὰς συνεπείας, τῶν χαμερπῶν, ἢ μᾶλλον
θηριωδῶν πράξεων των. Ἰδοὺ δὲ πὶ συνέβη ἐν
Σμύρνῃ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου. Ἑβραῖοι τινες,
πωληταὶ λεμονίων ἢ ὠῶν, μὴ συναισθανόμενοι
ὅτι ζῶσιν οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τὸν ὄβολον τοῦ χρι-

στιανοῦ, μὴ σκεπτόμενοι ὅτι ἐὰν ὁ χριστιανὸς δὲν ἀγοράσῃ τι ἀπ' αὐτοῦς, θά ἀποθάνωσιν ἐκ τῆς πείνης, ἐτόλμησαν νὰ φωνάζωσιν ἀναισχύντως ἐν ταῖς ὁδοῖς: «πέντε λεμόνια ἓνα μεταλλίκι, δέκα Ἑλλήνες ἓνα μεταλλίκι.» Τὰ τοιαῦτα ὁμοῦς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπαναλάβωσι, διότι οἱ κοδέσποινά τις ἀκούσασα ταῦτα καὶ ἀγανακτήσασα, ἐκάλεσε τὸν βρωμερὸν ἵνα εἴπῃ αὐτῇ τι ἐννοεῖ φωνάζων τοιαῦτα. Αὐτὸς δὲ μὴ ἐννοήσας τι θὰ συμβῇ τότε ἐπανελαβε καὶ τῇ κυρίᾳ τὰ ἴδια ἡ ἐλληνὶς ἐκεῖνη στιγμιαίως ἀρπάσασα ἀπὸ τῶν χειρῶν του τὰ ὡὰ καὶ τὰ λεμόνια τοῦ τα ἐκτύπησε κατακτεφαλα δέρουσα αὐτὸν δικαίως.

Γνωσθέντος τοῦ πράγματος τότε, πολλοὶ χριστιανοὶ κατεδίωκον καὶ ἔδερον τοὺς ἑβραίους. Ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας οὐδεὶς τοιοῦτος πωλητὴς ἐτόλμησε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὰς χριστιανικὰς συνοικίας. Ἐὰν δὲ ὁ πόλεμος διήρκη ἐπὶ πολὺ, πολλοὶ ἐκ τῶν ἑβραίων θὰ ἐλιμοκτόνουν. Πρὶν ἀκόμη ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος, ὁ ἑβραῖος τῆς Σμύρνης εὐρίσκεται εἰς τὰς ἐλληνικὰς συνοικίας ἱκετεύων νὰ ἀγοράσῃ τι ὁ πελάτης ἡ νὰ εὕρῃ παλαιὰ παπούτσια ἢ ῥάκη.

Ἡ ἀρχὴ τότε ἐπραξέ τὸ καθήκον τῆς τιμω-

ρίσασα πολλὰς ἐβραίας, ἀλλὰ κατὰ τὰ φαινόμενα, διότι ἐνέπαιζον τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' οἱ ἐβραῖοι μήπως δὲν ἐπρόδιδον ἐνίοτε εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοὺς ἐλληνικὰς ἐφημερίδας πωλοῦντας χριστιανούς; Πόσαι συλλήψεις ἔγειναν διὰ τῆς προδοσίας! Καὶ ἀφοῦ κατέσχεν ἡ ἀστυνομία ἐλληνικά φύλλα τί τὰ ἔκαμνε νομίζετε; Τὰ ἐπώλει καὶ αὐτὴ κρυφίως, ἵνα καρπωθῇ τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ἐνίοτε ὑποβόησι καὶ τοὺς λωποδύτας ἢ φαυλοβίους εἰς τὸ τίμιον ἔργον τῶν, καὶ πάσχουσιν οἱ φιλήσυχοι χριστιανοὶ ἐκ τῆς μάστιγος ταύτης. Πόσας ἀνομίας πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τῆς ἀρχῆς, καὶ οἱ ὅποιοι μένουσιν ἀτιμώρητοι πάντοτε!

Τὰ δεινὰ τῶν ὁδοιπορούντων.—Τὰ δερβένια.—Οἱ ἀγάδες.—Οἱ τεσκερέδες.—Τὸ πρόστιμον.—Αἱ προλήψεις τῶν Τούρκων.—Αἱ περιπέτειαι τῶν σιδηροδρόμων.—Οἱ διαμελιζόμενοι τούρκοι.

Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν σιδηροδρόμων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οἱ βουλόμενοι νὰ κατέλθωσιν ἐκ τῶν ἐσωτερικωτέρων μερῶν εἰς Σμύρνην ἢ ἀλλαχοῦ τοῦ νομοῦ Ἀϊδινίου, εἴτε χάριν ἐμπορικῶν ἐργα-

σιών, εἴτε πρὸς εὐρέσιν ἐργασίας, ἢ νὰ ἐπιτρέψω-
 σιν, ἐδοκίμαζον μεγάλα δεινά, πολλάκις δὲ ἀφι-
 νον τὰ κόκαλα καθ' ὁδόν. Ἐνίοτε καὶ τοῦρκοι
 ἀκόμη διηγοῦνται εἰς χριστιανούς τὰ ἄλλοτε δεινά
 τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Ἰκονίου εἰς
 τὰ μέρη τοῦ Ἀιδινίου καὶ τὰνάπαλιν.

Κατ' ἐκείνην λοιπὸν τὴν ἐποχὴν, οἱ ὁδοιποροῦν-
 τες ἵνα ἀποφεύγῃσι τὴν ληστείαν ἤγουντο πολ-
 λοὶ καὶ ἀπετέλουν συνοδείας ἐκ δεκά ἢ δεκαπέντε
 προσώπων, ἵνα οὕτω ἀποφεύγῃσι τῶν ὀνύχων τῶν
 ἐνεδρευσάντων ληστῶν. Οἱ τοιοῦτοι κακοῦργοι, πρὸ
 τῆς εἰσχωρήσεως τῶν σιδηροδρόμων, εἰς τὸ ἐσωτε-
 ρικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐνέδρευσαν πάντοτε τοὺς
 διαβάτας εἰς στενάς διόδους, τὰ σημερινὰ δερβέ-
 νια ἢ κλεισωρίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ἀδύνατον νὰ
 μὴ διέλθῃ ὁ ὁδοιπóρος. Ὀνομαστὰ τινὰ τοιαῦτα
 δερβένια ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἅτινα εἶνε
 μάρτυρες οὕτως εἰπεῖν τῶν φρικωδῶν ἐκείνων δρα-
 μάτων εἶνε τὰ ἀκόλουθα : Τὸ ἐν Φρυγίᾳ ἐπὶ τῶν
 βορείων ὄχθων τῆς λίμνης Ἀναύας (τουρκιστὶ
 Ἀτζὶ τοῦζ γκὺλ) ἔνθα σήμερον διέρχεται ὁ σι-
 δηρόδρομος τοῦ Ἀιδινίου. Τὸ πρὸς Ν τῆς Φιλα-
 δελφείας (Ἀλάσεχιρ) ἔνθα καὶ χωρίον Δερβέντ.

Τὸ πρὸς τὰ ΒΔ τῆς λίμνης τοῦ Ἐγριδὶρ ἐν Φρυγίᾳ πιθανὸν τὸ λεγόμενον Κιζ-καμπάν κ.τ.λ.

Εἰς ταῦτα λοιπὸν καὶ εἰς πλείστα ἄλλα, οἱ λησται κατασκευάζοντες μικρὰ προχώματα ἐνίοτε, ἢ κρύπτρας ἐνήδρευον ὡς εἶπαν, τοὺς ὁδοιπόρους, οἵτινες μετ' ἐν τῇ σλίμ. ὅλ. ἦτοι παραδοθεῖτε, τοὺς συνελάμβανον καὶ ἀποῦ ἀφήρουν ὅ,τι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, ἄλλους μὲν κατεκρεαύργουν, ἄλλους δὲ ἐθανάτων, διὰ κρεμάσματος ἐπὶ τῶν παρακειμένων δένδρων. Ἀλλὰ τοιοῦτοι συστηματικοὶ λησται εὐρίσκωντο τότε καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τουρκικῶν, ληστεύοντες τοὺς διαβάτας ἀνενοχλήτως. Ὁ ταξιδεύων σήμερον ἐν Ἀνατολῇ καὶ διερχόμενος ἐκ τῶν μερῶν τούτων τῶν ληστειῶν εἴτε διὰ σιδηροδρόμου, εἴτε ἄλλως πως, παρατηρεῖ διεσπαρμένους τάφους τῶν φονευομένων τότε ὁδοιπόρων, οἵτινες ἀναμνησκουσι τὴν τρομερὰν τότε κατάστασιν.

Τινὲς τοῦρκοι φημίζονται σήμερον εἰς πολλὰ χωρία ἐπὶ πλούτῳ, λέγοντες οἱ θαυμάσται αὐτῶν λόγου χάριν, ὅτι, ὁ Μπεκὴρ μπέης ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὁλόκληρον τὸ χωρίον εἰς ὃ κατοικεῖ καὶ τόσα χρήματα ὁ Ὄσμάν ἀγὰς ἔχει πέντε

τ σ ι φ λ ί κ ι α ἤτοι ἐπαύλεις, καὶ διακοσίας καμή-
λους· ὁ ἄλλος ἀγᾶς κέκτηται ἑκατὸν ὑποζύγια καὶ
τριῶν χιλιάδων στρεμάτων ἀγρούς. Ἐκαστον δὲ
χωρίον σχεδὸν σήμερον ἔχει καὶ τὸν ἀγᾶν του,
τὸν μπέη του, τὸν σατράπην του, ὅστις εἶνε τὸ
λύειν καὶ δεσμεῖν, ὁ ἄλλοτε δηλαδὴ ἀρχιληστής
ἢ υἱὸς ἢ ἔγγονος ἐκείνου, ὁ καὶ νῦν παρὰ πάντων
τιμώμενος διὰ τὰ πλούτη του, ἅτινα ἀπέκτησεν
ἐκ τῶν ἀρπαγῶν, ἐνεδρεύων εἰς τὰ δερβένια τοὺς
δυστυχεῖς ὁδοιπόρους. Οἱ διαγοντες πρὸ τῆς εἰσχω-
ρήσεως τῶν σιδηροδρομικῶν βίον ληστρικόν, σήμερον
τυγχάνουσι μπέηδες καὶ σατράπαι! Καὶ τὸ γε-
λοιωδέστερον, ἐνῶ ἄλλοτε ἦσαν ζεῖμπέκαι φοβε-
ροὶ σήμερον θελουσι νὰ ἐνδύωνται εὐρωπαϊκῶς!....

Ἀλλὰ καὶ τὰ σημερινὰ δεινὰ τῶν διὰ τῶν σι-
δηροδρομικῶν ταξιδευόντων εἰσὶν ὅμοια σχεδὸν τῶν
ἀνωτέρω, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ζωὴ χαρίζεται.
Σήμερον ἐνεδρεύουσιν ἄλλου εἶδους λησταὶ εἰς τὰς
πόλεις καὶ εἰς τινὰς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς,
ἀναμένοντες τοὺς τυχόν ἐπιβάτας ἵνα ἀφαιρέσωσιν
ἀπ' αὐτῶν διὰ τοῦ γ κ ε ζ ᾱ (προστίμου) τὰ ὀλίγα
χρήματα. Οὗτοι δὲ ὀνομάζονται τεσκερετζήδες.
Οἱ ἀρπαγες οὗτοι ἀναμένοντες εἰς τινὰς τελευταί-

ους σταθμούς τῶν σιδηροδρόμων, συλλαμβάνουσι ἀδιακρίτως τοὺς ἐξ ἄλλων νομῶν ἐρχομένους ἐπιβάτας καὶ τὰνάπαλιν, ζητοῦντες τὸν τεςκερέ, ἦτοι τὸ διαβατήριον. Καὶ ἂν μὲν τὸ διαβατήριον εἶνε ὑπογεγραμμένον δηλ. ἐν τάξει, θὰ προσπαθῶσι παντοιοτρόπως νὰ εὕρωσιν αἰτίαν τινὰ ἵνα ὑποστῇ πρόστιμον. Ἄν δὲ δὲν εἶνε ἐν τάξει, ἡ δὲν ἔχει τις τεςκερέ τότε ἀλλοίμονον. Ἡ ἀστυνομία ἣτις ἐκτελεῖ ἐνίοτε καὶ χρέη τεςκερετζῆ θὰ ἀνακρίνη τὸν δυστυχῆ ἐπιβάτην ὥς νὰ ἐπραξε κακούργημα· τι πρέπει νὰ φυλακισθῇ καὶ κατόπιν θὰ ἀποφασισθῇ ὑπὸ τῶν εὐσυνειδητῶν τούτων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς τὸ ποσὸν τοῦ προστίμου, ὅπερ ῥίπτουσιν εἰς τὸ θυλάκιόν των οἱ πεινασμένοι οὗτοι λύκοι. Ὅθεν διὰ τοῦτον ἡ ἐκεῖνον τὸν λόγον ἀναγκάζονται πολλάκις ταξειδιῶται, χριστιανοί τε καὶ τοῦρκοι, νὰ ἀπατῶσιν ἐπιτηδείως τοὺς ἐπὶ τῶν διαβατηρίων ὑπαλλήλους, ὡς βλέπει κατωτέρω ὁ ἀναγνώστης.

Αἱ ἐκθεσμοὶ αὗται πράξεις τινῶν τῆς ἐξουσίας ὑπαλλήλων φθάνουσιν ἐνίοτε εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε ἀναγκάζονται τινες δικαίως νὰ ἀνθίστανται, καίτοι γνωρίζουσιν ὅτι ἔτι περισσότερον ἐπιδεινοῦ-

ται ἡ θέσις τῶν.

Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐκάστη ἐν πόλει καὶ ὀπωσοῦν μεγάλῳ χωρίῳ, πλὴν τῶν παραλίῳν, γίνεται ἐβδομαδιαία ἀγορὰ εἰς ἣν συναθροίζονται πολλοὶ ἵνα ἐκθέσωσι πρὸς πώλησιν τὰ διάφορα αὐτῶν προϊόντα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τεσκερετζίηδες γνωρίζουσιν ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν διαβατήρια, τοὺς συλλαμβάνουν ἵνα προμηθευθῶσι τοιαῦτα οἱ δυστυχεῖς οὗτοι χωρικοί, ἐκμεταλλευόμενοι οὕτω οἱ ὑπάλληλοι τὴν ἀγροικίαν τῶν χωρικῶν. Ἀλλὰ ταῦτα πράττουσιν εἰς τοὺς τούρκους καὶ σπανιώτατα εἰς τοὺς χριστιανούς.

Οὐκ ὀλίγα δὲ ἐμπόδια ἀπαντᾷ ἐνίοτε ὁ ταξειδιώτης καὶ ἐκ τῆς προλήψεως τῶν τε κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀπλοϊκῶν τούρκων. Ὑπάρχουσι τούρκοι οἵτινες εἶνε λίαν προληπτικοὶ καὶ τοιούτους ἀπαντᾷ τις εἰς χωρία τῶν ἐσωτερικοτέρων μερῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ προληπτικὸς τούρκος ὅταν ἴδῃ περιηγητὴν ἢ ἀρχαιολόγον νομίζει ὅτι διὰ κακὸν σκοπὸν μεταβαίνει εἰς τὸν τόπον του. Πολλάκις δὲ συμβαίνει, ἵνα μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τοῦ περιηγητοῦ, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ μετ' αὐτοῦ ἐπίσημον ἄδειαν. Ἀλλὰ καὶ

αὕτη ἐνίοτε δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν

Πρὸ ἐτῶν μηχανικοὶ τινὲς μιᾶς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καταγινόμενοι εἰς καταμετρήσεις ἐν τῷ νομῷ Ἰκονίου, ἠμποδίσθησαν παρ' ἐνὸς διοικητοῦ, ὅστις φαίνεται κατὰ πρώτην φοράν εἶχεν ἴδῃ μηχανικοὺς σιδηροδρόμου. Καίτοι οἱ μηχανικοὶ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐπίσημον ἄδειαν, ἐκεῖνος ὁμως ἐνόμισεν ὅτι καταμετροῦν ἐκεῖ δι' ἄλλους σκοπούς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγροῖκοι τοῦρκοι εἶνε πολὺ προληπτικοί. Ἐνθυμοῦμαι, ὅτε πρὸ ἐτῶν τινὲς ἀρχαιολόγοι ἐπισκεπτόμενοι διαφορὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐλάμβανον ἀντιγραφὰς τῶν ἐλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τῶν ἐρειπίων. Οἱ ἀμαθεῖς τοῦρκοι συναθροιζόμενοι γύρωθεν τῶν ἀρχαιολόγων διηρώτουν, πρὸς τί οὗτοι ἔρχονται ἐνταῦθα: Νὲ βάρ γι αζι λὶ τὰς· ἤτοι τί ἔχει ἡ ἐνεπίγραφος πλάξ; Εἶπε εἰς τὸν τοῦρκον ὅτι αἱ ἐνεπίγραφοι πλάκες ἔχουσιν ἐντὸς χρήματα, νὰ τὰς κρύπτῃ. Εἰς τινὰς περιστάσεις, αἱ προλήψεις τῶν τούρκων λίαν ζημιοῦσιν αὐτούς· διότι καὶ τὴν πλησίαν τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὰ χωρία τῶν νομίζουσι κακὸν οἰωνόν· τὸν σιδηροδρόμον θεωροῦσιν ἐπινόησιν τοῦ γκι α ο ῦ ρ. Τινὲς μάλιστα τοῦρκοι θρησκο-

μανείς ἢ φανατικοί, καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη ἀπέφευγον νὰ ταξειδεύωσι κατὰ τὰς ἐορτάς τῶν διὰ σιδηροδρόμου ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς ἀμαρτίαν. Ὅποῖαι τῷ ὄντι ἀλλόκοτοι προλήψεις! Πολὺ πιθανὸν ὅμως καὶ σήμερον ἀκόμη, οἱ τοιοῦτοι τοῦρκοι νὰ ἀποφεύγωσι τὴν διὰ σιδηροδρόμου μετάβασιν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, διότι ὁ τοῦρκος πάντοτε εἶνε τοῦρκος. Μία ἐξοχότης πρὸ ἐτῶν, ἀφοῦ ἐδέχθη ἐπισκέπτῃν τινά, μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν εὐθὺς ἐπλυνε τὰς χεῖράς του, διότι ἐνόμισεν ὅτι ἐμίανθη δίδων τὴν χεῖρά του εἰς ξένον!

Παραπεισθεὶς ποτε ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰχὼν ἐπισκεφθῇ δις τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὅτε ἡτοιμαζόμεν νὰ ἀναχωρήσω ἐκεῖθεν ἠθέλησα ἐκ τρίτου νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ποτὲ τοῦτο Τέμενος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅταν ὅμως ἐζήτησα τὴν αἰδέειαν παρὰ τοῦ θυρωροῦ, ὅστις εἶνε καὶ χότζας ἢ μουεζίνης, οὗτος φαίνεται μὲ ἐγνώριζε, καὶ μοῦ εἶπε παρατηρῶν με ἀσκαρδαμυκτί: Σὲν τ σὸ κ τα φά κ ε λ ὀ ν ἱ τ σ ε ρ ἔ· ὀ λ μ ἄ ς κ α ἱ ρ ἔ· ἦ τοι, σὺ πολλάκις εἰσηλθες· δὲν γίνεται πλέον. Ἀρνηθεῖς δ' ἐγὼ καὶ εἰπὼν ὅτι ἄλλην φοράν δὲν εἰσηλθὼν, μοῦ ἐπέτρεψεν ἀφοῦ ὅμως μὲ ἐπαρατή-

ρει ἐντὸς τοῦ ναοῦ μὲ ὑποπτον βλέμμα. Αἱ προλήψεις αὗται καθιστῶσι πολλάκις τοὺς τούρκους μωροὺς καὶ δυσοιῶνους. Ἐν Ἀνατολῇ συμβαίνει πολλάκις πλεῖστα ἐπεισόδια ἐνεκα τοῦ ἐλαττώματος τούτου τῶν χαιρεκάκων τούρκων.

Ἄλλ' ὥς ἀναφέρω καὶ τὰς ἐκ τῶν τούρκων ἐπέρχομένας περιπετείας εἰς τοὺς σιδηροδρόμους, διότι τὰ πλεῖστα δυστυχήματα ἐν σιδηροδρόμοις συμβαίνουν ἐκ τῆς μωρίας, ἀναισθησίας καὶ βαρβαρότητος αὐτῶν. Καὶ ἐκ τῆς ἀδιακρισίας αὐτῆς τούτων οὐκ ὀλίγα ὑπάρξουσιν οἱ ἐν σιδηροδρόμοις ὑπηρετοῦντες χριστιανοί.

Πολλοὶ Τούρκοι, ἐπιθυμοῦσι νὰ παίξωσι πολλάκις μὲ τὰς ἀμαξοστοιχίας καὶ νὰ μὴ ἐννοῶσι τὸν κίνδυνον. Ὅθεν πλείονας τοιούτους τούρκους φέρει εἰς τὸν τάφον ἡ μωρία παρὰ ἡ ἀναισθησία. Ἄν ὀηλαδὴ κατ' ἔτος οἱ σιδηροδρόμοι ἐν Ἀνατολῇ διαμελίζωσι πεντήκοντα τούρκους, οἱ τεσσαράκοντα τὴν παθαίνουν ἀπὸ φιλοπαιγνίαν. Ἄλλοι μὲν τολμῶσι νὰ κοιμῶνται ἐν ὥρᾳ ἀμαξοστοιχιῶν ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων, ἐνῶ γνωρίζωσι ὅτι μετ' ὀλίγον φθάνει ἡ συνολκή, ἄλλοι δὲ περιπατοῦσιν ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων ἐνῶ ὀπισθεν

αὐτῶν ὀλοταχῶς βαίνει ἡ συνολκὴ, καὶ ἄλλοι θέ-
λοντες νὰ δείξωσι τάχα μεγαλητέραν τόλμην,
ἥτις εἶνε μᾶλλον βαρβαρικὴ ἀνοησία, διαπερῶσι
τὸν σιδηρόδρομον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βαινού-
σης ταχέως συνολκῆς. Ἴδου λοιπὸν πῶς μεταβά-
λονται εἰς πτώματα οἱ τολμηροὶ οὗτοι ταγκαλά-
κηδες πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν μηδεμίαν ἐνόχην
ἐχόντων μηχανικῶν. Αἱ ἀρχαὶ ὁμῶς θελousai νὰ
ὑπερασπίζωσι τὴν περιφρόνησιν κατηγοροῦσι τοὺς
ὑπαλλήλους τῶν σιδηροδρομικῶν ἐταιρειῶν ὅτι
ἐξεπέτηδες σκοτίζωσι τοὺς ἀνθρώπους· πολ-
λάκις ὅθεν τινὲς παρανόμως φυλακίζονται.

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἄλλος τρόπος ἀπεχθείας κατὰ
τῶν σιδηροδρόμων. Ἐνίοτε οἱ τοῦρκοι θέλοντες νὰ
ἰδῶσι πῶς ἐκτροχιάζεται ἡ συνολκὴ θέτουσιν ἐπὶ
τῶν σιδηρῶν ράβδων ὀγκώδεις λίθους, ἢ ἐμπήγω-
σιν ἥλους μεταξὺ τῶν ράβδων. Ἄλλοτε πάλιν
ἄλλοι θέλοντες νὰ ἐκδικηθῶσι πυροβολοῦσι καὶ λι-
θοβολοῦσι τὰς ἀμαξοστοιχίας, ἢ ῥίπτουσιν ἐπ'
αὐτῶν, ὅτι πρόχειρον εὗρουσι, ἐμβάλλοντες τὸν
τρόμον εἰς τοὺς ἐπιβαίνοντας. Πολλάκις ὁμῶς
πολλοὶ συλλαμβάνονται ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἀμαξο-
στοιχίαις, καὶ λαμβάνουσι τὰ ἐπιχειρήματα τῆς κα-

κίας των. "Ετυχόν ποτε ἐν ἀμαξοστοιχίᾳ τινὶ ἥτις διέτρεξε μέγαν κίνδυνον ἐκ τινῶν ἡμιαγρίων τούρκων. Σταθείσης ὁμως τῆς ἀμαξοστοιχίας, συνελήφθησαν ἀμέσως ὅλοι ἐκεῖνοι αἱ κακοποιοί. "Εβλεπέ τις αὐτοὺς τρέχοντας τῇδε κακείσε μὲ τὰ βραχέα των βρακία, ἵνα κρυβῶσι· θέαμα ἄξιον γελωτος.

Ἡ τιμωρία ὁμως ἡλάττωσε σήμερον τὰς τοιαύτας τῶν σιδηροδρόμων περιπετείας. Ἄλλ' αἱ ἀμαξοστοιχίαι συχνὰ ἀμαρτοῦνται ἐκ τῶν τουρκικῶν πτωμάτων, διότι οἱ ταῦρκοι εἶναι τόσον ἀναίσθητοι, ὥστε καὶ ἐκατὸν τοιαῦτα κτήνη να διαμελιζονται ὑπὸ τῶν σιδηροδρόμων, δὲν σωφρονίζονται διότι εἶνε τοῦρκοι καὶ τὰ τούρκικα κεφάλια δὲν μεταβάλλονται ποτέ· πάντοτε θὰ καλῶσι τὴν ἀμαξοστοιχίαν γκιζαουροῦν ἐσ ἐκ καὶ θὰ ἦνε πόρρω τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Τὰ βάρβαρα ἦθη. — Ἡ προσευχή. — Τὸ Ραμαζάνιον. — Τὸ Τζαμί. — Οἱ πίπτοντες μιναρέδες. — Ὁ Σταυρός. — Οἱ ντετέδες ἢ οἱ δῆθεν ἅγιοι τῶν τούρκων. — Οἱ χατζῆδες.

Τὰ μετὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τούρκων πα-

τροπαράδωτα πάθη εἶνε μία αἰτία τῆς βαρβαρότητος τῶν τούρκων, ἣν δηλοῦσιν, ἰδίως οἱ ἀγραῖκοι καὶ εἰς τὴν αἰκίαν τῶν, καὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν χριστιανῶν διασκεδάσεις, καὶ καθ' ὁδόν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις. Ὁ τούρκος φαίνεται ὅτι θεωρεῖ καθήκόν του νὰ φανερώνη τὴν βαρβαρότητα του διὰ διαφόρων τρόπων, ἣν πολλάκις μεταχειρίζεται διὰ πείσμα τοῦ χριστιανοῦ.

Τὰ χρηστὰ ἦθη παρὰ τοῖς τούρκοις εἶνε ἄγνωστα. Πολλάκις λέγοντες εἰς τὸν χριστιανὸν βάρβαρον λόγον, καὶ μὴ γνωρίζοντες τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, γίνονται γελοῖοι, διότι ἡ κατηγορία στρέφεται εἰς τοὺς ἰδίους. Συμβαίνει ἐνίοτε, τούρκος μὲ τὸν ὄνον του νὰ ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν χριστιανὸν διαβάτην. Ἐνῶ δὲ καθ' ὅλον τὸν δρόμον εἶνε σιωπηλός, ἅμα ἰδεὶ πλησίον του τὸν χριστιανόν, κτυπᾷ τὸν ὄνον του καὶ λέγει ὀργίλως: ν τ ἔ γ κ ι α ρ ο ὕ ν μ α λ ί · ἦτοι περιπάτα κτῆμα τοῦ ἀπίστου. Ἀφοῦ τὸ ζῶον εἶνε ἰδικόν του κτῆμα, λέγει τόσο ἀνοήτως τὸ γ κ ι α ρ ο ὕ ν μ α λ ί ῖ να δείξῃ τὸ πάθος του πρὸς τὸν χριστιανόν. Ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τις εἰς τοὺς τοιοῦτους τούρκους

τὴν φράσιν ταύτην εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ τὴν ἐπα-
ναλάβωσιν.

Χριστιανὸς τις ποτὲ εἰς τι μέρος ἀκούων τούρ-
κον λέγοντα καθ' ἐκάστην τὴν φράσιν ταύτην, ἤρ-
πασε τὸν ὄνον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ τούρκου, λέγων
αὐτῷ ὅτι εἰς τὸν γκιζαοῦρ ἀνήκει ὁ ὄνος. Ὁ
ἀγροῖκος τούρκος βλέπων ὅτι ἤθελε νὰ κρατήσῃ
τὸν ὄνον τοῦ ὁ χριστιανός, ὑπεσχέθη ὅτι ποτὲ
πλέον δὲν θὰ εἴπῃ τοῦτο, καὶ οὕτω ἐλαβεν ὀπίσω
τὸν ὄνον τοῦ.

Ἄλλο εἶδος βαρβαρότητος. Ὁ τούρκος ταξί-
τευων διὰ πιδεροδρομίου, πρέπει νὰ ἐξελεθῇ εἰς τι-
νας σταθμοὺς ἵνα δείξῃ τὴν διαγωγὴν του, καὶ
γίνει αἷτιος ἀγανακτήσεως καὶ ἀποτροπιασμοῦ
τῶν περιεστώτων χριστιανῶν. Ἐξέρχεται δηλαδὴ
διὰ φυσικὴν ἀνάγκην, καὶ ἴσταται ὅπου θέλει,
πολλάκις ἐνώπιον κυριῶν, τρίβων τὰ ἀπόκρυφά
του μέλη διὰ τῆς χειρὸς. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀμαξοστοι-
χία ἐκκινεῖται, ἐκεῖνος λέγει : οὐ λεν γιζαβάς
γιζαβάς, ἐξακολουθῶν νὰ ἔχῃ τὴν χεῖρα του ἐν-
τὸς τῆς βράκας. Καὶ ὁ πλέον τολμηρὸς δὲ τῶν ἐν
τῇ ἀμαξοστοιχίᾳ, πρέπει νὰ σκεφθῇ καλῶς θέλων
νὰ κάμῃ παρατήρησιν εἰς τοὺς τούρκους διὰ τὸν

τοιούτον αὐτῶν τρόπον. Διότι ἐκεῖνος καθαρίζων τὰ ἀπόκρυφα ἐνώπιον τῶν περιστώτων, πράττει καθήκον θρησκευτικόν, φεῦ! Ἄν δέ τις κάμῃ παρατήρησιν, νομίζει ὁ θρησκομανὴς οὗτος, ὅτι βλασφημεῖται ἢ πίστις του καί, ἀλλοίμονον...

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ τούρκου ἡ βαρβαρότης σπουδάζεται ἔτι αἰσχρότερον· τὰ ἀστεῖα τῶν παιδῶν ἅτινα ἐπιβάλλονται ὑπὸ τοῦ πατρός, καὶ τὰ ὀπίῃα λέγουσιν ἐνώπιον τῆς μητρός, εἶνε τόσον οὐτιδανά, ὥστε δὲν περιγράφονται. Ὑπάρχουσι πολλαὶ φράσεις, ὧν ἡ ἐρμηνεύσις ἐνταῦθα θὰ προῦξενεῖ ἀνατροχιασμόν. Τα χρηστὰ ἤθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ τούρκου εἶνε σχεδὸν ἀγνώστα.

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε συνειθισμένοι ἀπὸ τὰς βαρβαρότητας τῶν τούρκων· ἄλλως τε τὰ ἐκ τούτων συμφέροντα τῶν χριστιανῶν καλύπτουσι τὰ ἐλαττώματα τῶν τούρκων· δυστυχῶς ὅμως ὑπάρχουσί τινες χριστιανοί, οἵτινες χάριν μηδαμινῶν συμφερόντων ἐνέχονται νὰ ὀνομάζωνται γκριαούρ!...

Οἱ τοῦρκοι ποιοῦσι προσευχὴν πεντάκις τῆς ἡμέρας ὅπου καὶ ἀνείρεθῶσιν. Τὸ πρῶτον νᾶμάζ, δηλαδή προσευχή, γίνεται λίαν πρῶτὶ καὶ

ονομάζεται σαμπάχ-ναμαζί· τὸ δεύτερον γίνεται δέκα λεπτά μετὰ μεσημβρίαν καὶ ὀνομάζεται οὐλέν-ναμαζί· τὸ τρίτον γίνεται περὶ δέλῃν καὶ ὀνομάζεται ἰκιντι-ναμαζί· δηλαδή ὅταν ἡ σκιά εἶνε διπλασία τοῦ σώματος· τὸ τέταρτον γίνεται τὸ ἑσπέρας καὶ ὀνομάζεται ἀκσάμ-ναμαζί· καὶ τὸ πέμπτον γίνεται ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ ὀνομάζεται ἰατσί.

Ἄλλὰ, τὴν προσευχὴν τῶν οἱ τοῦρκοι φαίνεται πρέπει νὰ κάμνωσιν ἐν ἐπιδείξει, ὡς ἂν βλέπουσι πλησίον χριστιανόν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀνατολῇ πάντες οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων εἶνε γεωργοί, κατὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους ὅλοι ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ἐκεῖ λοιπὸν ἕκαστος πρέπει νὰ κάμῃ τὴν προσευχὴν του, ἀφοῦ πρῶτον εὕρῃ ἀντικείμενόν τι, δηλαδή δένδρον, ἢ λίθον ἵνα ἔχῃ αὐτὸ ἀντιμέτωπόν του ἐν ὥρᾳ τῆς προσευχῆς· πάντοτε ὁμῶς βλέπει πρὸς νότον δηλ. πρὸς τὴν Μέκκαν. Ἀνάγκη ὁμῶς πρῶτον νὰ καθαρισθῇ, καὶ τί καθαρισμόν! Καὶ ἂν μὲν ἐκεῖ πλησίον τύχῃ νὰ ἴδῃ χριστιανόν, θὰ προσπαθῇ νὰ φανῇ εἰς τὸν χριστιανόν ὅτι προσεύχεται· ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ τοιοῦτος κάμῃ τὸ ναμαζί του ἡσύχως. Λέγουσί τινες

ὅτι, ὅταν χριστιανὸς ἐνώπιον τοῦ προσευχομένου τούρκου εἶπῃ προσευχὴν τινά, ὁ προσευχόμενος τούρκος τὰ χάνει καὶ ἀναγκάζεται πάλιν ἐξ ἀρχῆς νὰ κάμῃ τὸ ναμάζι του.

Ἰνα δείξουν τινὲς τούρκοι τὸν φανατισμὸν των, περιμένουν πλησὺν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς νὰ διέλθῃ ἀμαξοστοιχία ὅπως κάμωσι τὸ ναμάζι, ἐνῶ δὲν εἶνε ἀκόμη ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς. Ταξειδεύων ποτὲ διὰ σιδηροδρόμου, παρετήρουν τούρκον τινά εἰς τι χωρίον, ὅστις ἐπλησίαζεν εἰς τὰ σιδηρὰ ἐλάσματα παντοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀμαξοστοιχίας ἵνα φαίνεται εἰς τοὺς χριστιανούς ὅτι προσεύχεται.

Ἄλλοι πάλιν θρησκομανεῖς, ὅταν ταξειδεύωσι διὰ σιδηροδρόμου, τὴν προσευχὴν ποιοῦσιν ἐντὸς τῆς ἀμαξῆς. Ἀναγκάζουσι τοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀμαξῇ εὐρισκομένους χριστιανούς νὰ στενοχωρηθῶσιν ἵνα δηλώσωσι τὸν φανατισμὸν των. Ὅταν φθάσῃ ἡ ἀμαξοστοιχία εἰς κεντρικὸν σταθμὸν, πάλιν ἐξέρχονται χάριν προσευχῆς οἱ ὑποκριταί. Ἀλλὰ μόλις ἀρχίσωσι ταύτην, ὁ συριγμὸς τῆς ἀτμαμάξης τοὺς κάμῃ νὰ συγχισθῶσιν, ἀμέσως δέ, ἄλλος τὰς χεῖράς του ἔχων ἐντὸς τοῦ βρακίου, καὶ ἄλ-

λος κρατῶν τὰ σανδάλιά του, σπεύδει νὰ ἔμβῃ ἐν τῇ ἀμάξῃ, ἐν μέσῳ τοῦ γέλωτος τῶν ἄλλων ἐπιβατῶν· διατί; διότι νομίζοντες ὅτι θὰ τοὺς ἀφήσῃ ἡ ἀμαξοστοιχία φωνάζουσιν: τοῦ ρ γ κ λ α ο υ ρ ο ὦ ν ἐ σέ κ, τοῦ τ ο υ ν κ ά τ σ μ α σ ι ν· ἤτοι μὴ φεύγῃς ὄνε τοῦ ἀπίστου, κρατῆτέ τον νὰ μὴ φύγῃ. Ὡραία τῷ ὄντι κωμωδία. Ἄλλοι πάλιν, καὶ οὗτοι εἶνε ἡ χαμαλαρία, ἐν καιρῷ δριμέος ψύχους, ἵνα δείξωσι τὴν θρησκαμανίαν των, πλύνονται ἐν ὑπαίθρῳ θραύοντες τὸν πάγον, καὶ κατόπιν κακῶς ἔχοντες ἐκ τοῦ ψύχους προσεύχονται.

Ἰπάρχουσιν ὅμως καὶ τοῦρκοι φρονιμώτεροι ἀποφεύγοντες τὰ τοιαῦτα οὗτοι δὲ εἶνε οἱ τῶν πόλεων οἵτινες ἅμα ἀκούσωσι τὴν ἐκ τοῦ μιναρὲ φωνὴν τοῦ μουεζίν σπεύδουσιν εἰς τὸ τζαμί.

Ἴδου δὲ πρὸς λύσιν τῆς περιεργίας πῶς προσκαλεῖ ὁ μουεζίν μεγαλοφώνως ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρὲ (πύργου τοῦ τζαμίου) τοὺς πιστοὺς πρὸς προσευχὴν.

1. « Ἀλλάχ ἐχμπέρ (δὲς)
2. « Ἐσεχέδου ἔννε λά ἰλ ἀλλάχ ἰλ ἀλλάχ (δὲς).
3. « Ἐσεχέδου ἔννε Μουχαμέτ ῥεσσὺλ οὐλ λάχ
[δὲς]

4. «ἄϊ ἄ ἀαλὰ ἐς ἀλλάχ (δὲς)»

5. «ἄϊ ἄ ἀαλὰ ἐλ φελά (δὲς)»

6. «Ἄλλάχ ἐκμπέρ (δὲς)»

7. «Δὰ ἢ λαχά, ἢ ἀλλάχ!»

1. «Μέγας ὁ Θεός»

2. «ὁμολογῶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεὸς εἰμὴ ὁ

[Θεός.

3. «ὁμολογῶ ὅτι ὁ Μωάμεθ ἔστιν ὁ προφήτης

[αὐτοῦ.

4. «Δεῦτε πρᾶσευξώμεθα»

5. «ἄγωμεν σωθησόμενοι»

6. «Μέγας ὁ Θεός!»

7. «Οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεὸς εἰμὴ ὁ Θεός!»

Τινὲς θέλοντες γὰ κατηγορῶσι τοὺς τούρκους

διαστρέφουσι τὸν ἕον σπαῖχον καὶ λέγουσιν ὅτι,

λέγει, ἄ λ ἐ μ φ ε ν ἄ· ἦτοι ὁ κόσμος γὰ εἶνε καχός,

ὅπερ ἄδικον· διότι δὲν λέγει ἀλ ἐ μ φ ε ν ἄ, ἀλλά,

«ἄϊ ἄ ἀαλὰ ἐλ φελά.»

Εἰς τὰς μεγάλας τουρκικὰς πόλεις ἐνθα ὑπάρ-

χουσι 30 ἢ 40, καὶ 100 μιναρέδες (ἐννοῶ ἐν Μι-

κρά Ἀσία μόνον), πολλάκις συμβαίνει γὰ φωνά-

ζωσι μεγαλοφώνως ἐξ ὧλων τῶν μιναρέδων οἱ ἐφη-

μέριοι (Μουεζίναι) οἵτινες ἐκ τῶν σπαρακτικῶν φωνῶν ἐπισύρουσι τὴν περιέργειαν τῶν ξένων. Ὄταν μάλιστα τύχει νὰ παίζωσι καὶ τὰ βούλια ἤτοι τύμ-πανα, τότε αἱ φωναὶ ἐκείναι μεταβάλλονται εἰς ἀλαλαγμούς· πρέπει νὰ κλείσῃ ὁ ξένος τὰ ὦτα, ἵνα μὴ βλαβῇ ἡ ἀκοή του.

Ἡ προσευχὴ ἐκάστης ἡμέρας ἔχει θεοφιλεῖ σκο-πὸν· ἢ τῆς παρασκευῆς, ἢ ἱερωτέρα πασῶν, εἶνε ὑπὲρ τῶν Μουσουλμάνων· ἢ τοῦ σαββάτου, εἶνε ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων· ἢ τῆς Κυριακῆς, εἶνε ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν· ἢ τῆς δευτέρας, εἶνε ὑπὲρ τῶν Προφητῶν· ἢ τῆς τρίτης, ὑπὲρ τῶν σείχιδων καὶ ἱερωμένων τούρκων· ἢ τῆς τετάρτης, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἐν γένει ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν ἀνάγκαις καὶ θλίψεσι· καὶ ἢ τῆς πέμπτης, ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἰδοὺ δὲ ἡ ἱερωτέρα προσευχή, ἣ τοῖς τῆς παρα-σκευῆς: «Ἐς-σαλάτου βέ σελάμ ἀλεῖκε, ἡὰ Μου-χαμέδ χαμπίμπ οὐλ λάχ.» ὃ ἐστί. (Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Μωάμεθ, φίλε τοῦ Θεοῦ). «Ἐς-σαλάτου βέ σελάμ ἀλεῖκε, ἡὰ Ἰσά ρούχ οὐλ χάχ.» (Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Ἰησοῦ, πνεῦμα τοῦ Θεοῦ).

«'Ες-σαλάτου βέ σελάμ, ἀλέϊκε, ἡὰ Μουσα, κελήμ
οὐλ-λάχ.» (Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
σέ, ὦ Μωϋσῆ, τοῖκεῖα τοῦ Θεοῦ.) «'Ες-σαλάτου
βέ σελάμ, ἀλέϊκε, ἡὰ Ἡμπραήμ, χαλιλ οὐλ-λάχ.»
(Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ
Ἀβραάμ, ἀγαπητὸ τοῦ Θεοῦ.) «'Ες-σαλάτου βέ
σελάμ, ἀλέϊκε, ἡὰ Δαούτ, κχαλιφάτο οὐλ-λάχ.»
(Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Δα-
βίδ, θεοπροβλήτε μονάρχα.) «'Ες-σαλάτου βέ σε-
λάμ, ἀλέϊκε, ἡὰ Σουλεϊμάν, ἔμιν οὐλ-λάχ.» «Ἡ
εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Σολομών,
πιστὲ τοῦ Θεοῦ.) «'Ες-σαλάτου βέ σελάμ, ἀλέϊκε
ἡὰ Νούχ, νετζι οὐλ-λάχ.» (Ἡ εὐλογία καὶ σω-
τηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Νῶε, σεσωσμένε τοῦ
Θεοῦ.) «'Ες-σαλάτου βέ σελάμ, ἀλέϊκε, ἡὰ Ἀδém,
σαφρί οὐλ-λάχ.» (Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ
Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Ἀδάμ, ἡ καθαρότης τοῦ Θεοῦ.)
Καὶ πρὸς τοὺς Ἀγγέλους: «'Ες-σελάμ, ἀλέϊκε,
ραχμέτ οὐλ-λάχ, χού.» (Ἡ σωτηρία ἐπὶ σέ καὶ τὸ
ἔλεος τοῦ Θεοῦ.) «... καὶ τὸν ὁδοφύλακα ὅτι πρὸς τοὺς
ὁ ὁ ἀναγνώστης πλέον ἂν ποιήσῃ κρίσιν εἰς τὰς
τοιαύτας τῶν τούρκων δοξασίας, αἵτινες δὲν ἀπέ-
χουσι τῆς ἀνεξιθρησκείας. ... καὶ τὸν ὁδοφύλακα ὅτι πρὸς τοὺς

Ἡ δὲ νηστεία τοῦ ῥάμαζαν, εἶνευ ὁ ἑνναίτος μὴν τοῦ τουρκικοῦ ἡμερολογίου, καὶ ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἄρθρων τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, ἣν φυλάττουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσθεγεῖς, καὶ τὴν φυλάττουσι μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος. Ὅλη τῶν ὑποθέσεων ἡ σειρά, καθὼς καὶ ὁ οἰκιακὸς τῶν τούρκων βίος, ἀνατρέπεται διαρκούσης τῆς νηστείας ταύτης, καὶ ἡ νύξ λαμβάνει τῆς ἡμέρας τὸν τόπον.

Καὶ ἡ μὲν ζωή, ἡ ἐνέργεια, αἱ ἀπολαύσεις, ἐν ἐπὶ λόγῳ, περιορίζονται εἰς τὴν νύκτα· ἡ δὲ νάφκωσις, ἡ ἀκηδία, ἡ βάσανος ὅλων ἐν γένει τῶν στερήσεων μένουσι δια τὴν ἡμέραν. Ὁ εὐλαβὴς τοῦρκος τῶν μεγαλοπόλεων καθυποβάλλει ἑαυτὸν ἀγογγύστως εἰς τὰς στερήσεις ταύτας, καὶ βλέπει τὸν χριστιανὸν τρώγοντα, πίνοντα καὶ καπνίζοντα, ἀταράχως. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ τοῦρκοι διεφθαρμένοι, οἵτινες δὲν φυλάττουσι τὴν νηστείαν ταύτην, τρώγοντες κρυφίως τὴν ἡμέραν, διότι εἰς τὸ φανερὸν φοβοῦνται. Ἄλλοτε ἐν Ἀνατολῇ τινὲς ῥαμαζανληδες ἐπετίθεντο κατὰ τῶν χριστιανῶν ὅταν ἔβλεπον τρώγοντας αὐτοὺς ἐνώπιόν των. Γίνονται τινὲς ὡς τίγρεις ἄγριοι ἀπὸ τὴν

πειναν, καιζητοῦσιν ἀφορμὴν νὰ ἔλθωσιν εἰς λο-
γομαχίαν μετὰ τοῦ χριστιανοῦ· ἀλλ' οὐταί εἶνε
ἐκ τῶν φαυλοθίων ἢ ὅλως ἀμαθῶν τούρκων.

Τὰ ὠρολόγια ὑπερτιμῶνται τὸν μῆνα τοῦτον
τῆς νηστείας· εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχη ἕκαστος ῥαμα-
ζανλῆς ὠρολόγιον, ὅπερ εἶνε ἡ παρηγορία του· θά-
τὸ ἀνοίξῃ ἑκατὰν φορὰς τὴν ἡμέραν· μάλιστα ἅταν
πλησιάζῃ νὰ πέσῃ τὸ τόπι, δηλαδὴ νὰ ῥιφθῇ ὁ κα-
νοβολισμὸς ἀκριβῶς τὴν δωδεκάτην τουρκιστὶ
ὥραν, καθ' ἣν ἐπέρχεται ἡ νύξ· ὁ πεινασμένος καὶ
τερμακλῆς τούρκος θὰ ἔχη ἀνοικτὸν τὸ ὠρολόγιον
καὶ ἔτοιμα σιγάρα πλεονεξίας του ἢ λαχμάν. Ἄν
τὸ σαάτ, ἥτοι ὠρολόγιον, τύχῃ καὶ δὲν εἶνε σύμ-
φωνον μετὰ τοῦ τηλεβόλου, τότε ὁ πειναλὲς εὐ-
λαβὴς ἀδημονεῖ, διότι ἔχασε δύο ἢ πέντε λεπτά.

Εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, καθ' ὅλας τὰς
νύκτας ἐπικρατεῖ φαιδρότης καὶ μεγάλη κίνησις.
Μεγάλῃ ποικιλίᾳ γλυκισμάτων ἐκτίθενται ἐντὸς
τῶν ἀγορῶν, ἅτινα καταναλίσκονται ἐν ῥιπῇ ὁ-
φθαλμοῦ, ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐκείνου τῶν ῥαμαζαν-
λίδων.

Ἀλλ' ἡ νηστεία αὕτη εἰς τίνα μέρη τῆς Ἀνα-
τολῆς διαρκεῖ πλέον τοῦ μηνός, διότι ἐξ ἑνὸς καὶ

αὐτὴ ἡ σελήνη κάμνει πολλάκις τὰ χαπρίστια
τῆς κρυπτομένη ὑπὸ τῶν νεφῶν, ἐξ ἄλλου δὲ οἱ
τούρκοι φαίνεται δὲν πιστεύουσι τὸ ἡμερολόγιον,
καί τοι καλῶς γνωρίζουσιν ὅτι καθ' ἕκαστον ἔτος,
τὸ βαϊράμιον μένει ὀπίσω δέκα ἡμέρας. Ἐν τού-
τοις οἱ τούρκοι ἀν' δὲν ἴδωσι τὴν νέαν σελήνην δὲν
ἀφίνουσι τὴν νηστείαν ἵνα ἐορτάσωσι τὸ βαϊράμιον.

Ὅθεν συμβαίνει ἐνίοτε, εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταν-
τινούπολιν λόγου χάριν νὰ ἐορτάζηται τὸ βαϊρά-
μιον, εἰς Μαγνησίαν καὶ Ἀιδίνιον νὰ νομίζωσιν
ὅτι ἀκόμη εἶνε ραμαζάν. Καὶ μῆπως ἄλλοτε εἰς
τίνα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς, τὸ βαϊ-
ράμιον δὲν ἐορτάζετο μετὰ πέντε καὶ ὀκτὼ ἡμέ-
ρας; Ἀλλ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν λόγῳ τελειό-
τητος δῆθεν τὴν ἐπιφέρει ἡ θρησκομανία.

Ἡ θρησκομανία καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν τούρ-
κων ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν πολλῶν τζαμιῶν.
Ὅπου πολλὰ τοιαῦτα ἐκεῖ καὶ οἱ εὐλαβεῖς, θρη-
σκομανεῖς καὶ φανατικοί.

Ἡ εἰσοδος τοῦ χριστιανοῦ εἰς τὸ τζαμί συγχω-
ρεῖται, ἀλλ' ὄχι ἐν ὥρᾳ προσευχῆς. Ὁ ἐπισκέ-
πτης χριστιανὸς εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ἐκβάλλῃ
τὰ ὑποδήματά του καὶ ἔπειτα νὰ εἰσέλθῃ. Ἰσως

τις εἶπει, τί θά ἴδῃ ὁ χριστιανὸς ἐντὸς τοῦ τζα-
μίου; Οὐδὲν ἄξιον λόγου βλέπει, ἐκτὸς τῶν πολυ-
τελῶν μεγάλων ταπήτων. Ἐμβαίνει ὁμῶς διότι
γνωρίζει ὅτι πολλὰ τζαμιά ἦσαν ἄλλοτε καὶ χρι-
στιανοὶ εἰς τοὺς ἐδοξάζετο ὀρθοδόξως πρὸ ὄνομα
τοῦ Ὑψίστου. is νόμω αὐτοῦ νομοδοκῶντι ιερογροῦντι
Ἡ πόρῃσα δὲ ποτὲ ἀκούσας φίλόν μου πινὰ διη-
γαύμενον τὸν ῥόλον, ὃν ἔπαιξεν ἐνώπιον τῶν χα-
τζάδων καὶ μουεζίνων ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας
Σοφίας ἐν Κωνσταντινπόλει διότι γνωρίζω ὅτι ὁ
ἐμβαίνων ἐν τῷ τζαμίῳ χριστιανός, ὀφείλει νὰ μὴ
ὁμιλῇ δυνατὰ. Οὗτος λοιπὸν παραλαβὼν ὅσο ἐπέ-
ρους χριστιανούς καὶ εἰσελθὼν ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ προ-
σεποιήτο τὸν παράφρονα πρὸς τοὺς χότζάδες.
Στάς δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ἔψαλλε μεγαλο-
φώνως καὶ μετὰ μέλους τὸ «Ἄξιόν ἐστιν,» ἐνώ-
οι ἐντὸς λατρευτοῦ τοῦ Ἰσλαμισμού ἔλεγον μετὰ
θαυμασμοῦ καὶ ἐκστάσεως ἀνάμεταξύ των,
Ἄ λ ᾱ χ Ἄ λ ᾱ χ ἦτοι Θεὲ Θεέ. Ἀφοῦ δὲ ὁ πολ-
μηρὸς ἐπισκέπτῃς ἐτελείωσε τὸ «Ἄξιόν ἐστιν»
ἐδέχετο τὰς θωπείας τοῦ γεροντοτέρου τῶν χότζά-
δων, συλυπαυμένου ἅμα τὸν δῆθεν δε λ ῆ (παρά-
φρονα) ἐπισκέπτῃν. Δὲν ἠθυνήθησαν καὶ νὰ ἐνοή-

σωσιν ὅτι ὁ τρελλὸς δὲν δύναται πότε νὰ ψάλλῃ
οὕτως. Τέλος ὁ γεροντότερος εἶχε τὴν καλῶσύνην
νὰ τοῦ εὐχθῇ ὅπως ἀναρρώσῃ· τοιαύτη νόμιως
τόλμη δὲν εἶνε ἔργον ἑκάστου. Ἄλλοι μὲν
Εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς ὁ περιηγούμενος
παρατηρεῖ παράδοξον συνδυασμὸν εἰς πράγματα
ἀφορώντα τὰς δύο θρησκείας, καὶ ἀπορεῖ διὰ τὴν
φαινομένην ἐνιαχοῦ ἄνομον καὶ παράδοξον προ-
σέγγισιν οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀδυνατεῖ τοῦ νὰ ἀπο-
δώσῃ ταύτην. Παῖα σχέσις Χριστῷ πρὸς Βε-
λίας· ἡ ἐκείνου ἐκείνη· τὸ ὅτι νὰ νῶνται
Εἰς Θείαν, γνωστὴν πόλιν συνδεσμένην μετὰ
τῆς Σμύρνης διὰ σιδηροδρόμου, κατὰ τὴν γότιον
αὐτῆς πλευρὰν πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ὄρος, ὑπάρ-
χει εἰς ναῖσκος, τιμώμενος νομίζω, ἐπ' ὀνόματι
τῆς Ἀγίας Κυριακῆς. Ἀνωθεν δὲ ἐπὶ τῶν ἰδίων
του τοίχων ὑψοῦται τζαμίον, οὔτινος τὸ δάπεδον
ἢ μέρος τῆς αὐλῆς τοῦ εἶνε ἡ στέγη τοῦ ναῖσκου!
Ὁ φυλάττων δ' ἐκεῖ τοῦρκος κρατεῖ τὴν κλεῖδα
καὶ ἀνάπτει πολλάκις καὶ τὴν κανδύλαν τῆς Ἀ-
γίας. Καὶ εἰς τι χωρίον πλησίον τῆς Σμύρνης κα-
τοικοῦμενον ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τούρκων ὑπάρ-
χει ναῖσκος ἀκέραιος οὔτινος τὴν κανδύλαν ὀφεί-

λει νὰ πανάπτῃ πάντα τε μία γυνὴ τούρκισσα. Καί
πόσα ἄλλα τοιαῦτα παράδοξα πράγματα θὰ
ὑπάρχωσιν εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. 69 II

Καὶ τὸ ἐξῆς θαυμάσιον συμβαίνει ἐνίοτε εἰς τοὺς
τούρκους. Οὗτοι θέλοντες νὰ κτίσωσι τζαμί ἐπὶ
ἐρείπῳ χριστιανικοῦ ναοῦ, δὲν δύνανται, διότι
κτίζοντες τὴν ἡμέραν, τὴν νύκτα πίπτει αὐτο-
μάτως τὸ κτισθὲν μέρος, καὶ οὕτω ματαιοῦται
πολλάκις ἡ κτίσις. Εἰς τινα πάλιν τζαμιά παλαιά,
οἱ τούρκοι ἀναγκάζονται νὰ θέττωσιν ἐπὶ τοῦ μι-
ναρέ τοῦ τζαμίου Σταυρόν, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε
σχεδὸν νὰ μὴ διακρίνηται, διότι ἀνευ τοῦ Σταυροῦ,
ὁ Ἅγιος τῆς ἄλλοτε ἐκεῖ ἐκκλησίας ἀπειλεῖ νὰ
ρίψῃ τὸν μιναρέν. Ταιοῦτον τι τοῦλάχιστον διίσχυ-
ρίζονται πολλάκις οἱ χριστιανοὶ καίτοι ὑπάρχου-
σιν ἀποδείξεις. Καὶ οἱ ἅγιοι κάμνουσιν ἰδιοτροπίας
πρὸς τοὺς τούρκους. Τὰ θεῖα εἶνε ἀνεξιχνίαστα.

Οἱ τούρκοι οὐχὶ μόνον ἐκκλησίας ἀρχαίας με-
τέβαλλον εἰς τζαμιά, ἀλλὰ καὶ ἁγίους ἰδικούς μας
ἐσφετερίσθησαν, ὀνομάσαντες τὸ μέρος ἢ τὸν ναὸν
τοῦ ποτὲ ἁγίου, ν τ ε ν τ έ. θάπτουσι δηλαδή ἐκεῖ
ὅπου βλέπουσιν ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ τοὺς πλα-

ν ν τ ο ῦ ῖ ο ῦ λ : κ ὠ ν κ ο ῦ τ ι α ρ χ κ ο ῦ τ ῖ ο ῦ ν ο ῦ τ ῖ ο ῦ ρ ο ῦ κ ο ῦ κ

νοδίουσ τε κείνουσ θερβίστιδες αὐτῶν τιμῶσιν ὑπερβί-
λόντωνσ μακρόσθωσ μακρόσθωσ μακρόσθωσ μακρόσθωσ μακρόσθωσ

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περτοδεύων περὶ τοῦ Ἀφρίων-
Καρὰ-Χισσάρ, ἤκουσα νὰ γίνεται λόγος περὶ ἑνὸς
ντρε ντέ. Πράγματι ἡμέραν τινα ταξειδεύων διὰ
τοῦ σιδηροδρόμου, μοι ἔδειξαν τινὲς ἐπὶ μιᾷ ρά-
χεος ἑν τεχνικὸν ὕψωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐφαίνετο
ἐρειπωμένον τι μικρὸν κτίριον καὶ πινες ὠτε-
θραυσμένοι κίονες ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ
ὑπῆρχεν ὁ ντεντὲς ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος δηλαδὴ τῶν
ταυροκων.

Δευτέραν φοράν διελθὼν ἐκεῖθεν, τοῦ ἐπέσειρει
τὸ μέρος ἐκεῖνο τὴν περιερόχην, καὶ ἀπεφάσισα
νὰ μεταβῶ ἐκεῖ ἵνα ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τί πράγ-
μα εἶνε αὐτὸς ὁ ντεντέ. Ἐξελθὼν λοιπὸν εἰς
τὸν πλησίον ἐκεῖ σταθμὸν καὶ φθάσας εἰς τὸ ὕψωμα,
παρετήρησα γύρωθεν αὐτοῦ τὸν Σταυρὸν ἐγγεγλυ-
μένον ἐπὶ πλακῶν καὶ ἐπιγραφὴν τινα ἑλληνι-
κὴν, ἣν ὁμοῦς οἱ φανατικοὶ τοῦρκικοὶ τοσοῦτον εἶχαν
βλάβει διὰ προστριβῆς, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς
ἦτον ἀδύνατος. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ τοιχίσματος
ἐφαίνετο ὁ τάφος τοῦ ντεντέ. Ἀρά γε τῶν τούρ-
κων ἅγιος ἦτον ἡ τῶν χριστιανῶν; Καὶ διατὶ νὰ

ἀμφιβάλλω ὅτι ἦτον ἅγιος τῶν χριστιανῶν, ἀφοῦ
ἐφαίνοντο σημεῖα χριστιανικοῦ ναοῦ, ὅτι νῦν ἔχον

Ὅτε διήλθε κατῶθεν τοῦ ὑψώματος ἐκείνου ἡ
ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, οἱ τούρκοι τοῦ πλησίον
ἐκεῖ χωρίου ἵνα δείξωσιν εἰς τοὺς χριστιανούς ὅτι
ὁ ντεντές τῶν κάμνει θαύματα, καὶ ὅτι ἔπρε-
πεν οἱ ἀρμόδιοι νὰ λάβωσι τὴν ἀδειαν τοῦ κα-
τόπιν νὰ διευθύνωσιν ἐκεῖ τὸν σιδηροδρομον, ἐκοί-
λησάν ἐκ τῆς κορυφῆς μέγαν λίθον ὅστις ἔστη ἐπὶ
τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων. Οἱ τούρκοι τότε ἔλεγον,
ὅτι ὁ ντεντές ἐκοίλησε τὸν λίθον πρὸς ἐκδοίχη-
σιν. Παράδοξος ντεντές! Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγεθος
ἐκεῖνο τοῦ ντεντέ εἶναι πολὺ ὑψηλόν, ἔχον ὕψος
περὶ τὰ 1800 μέτρα ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς
θαλάσσης, πίπτει ἄφθονος χιὼν ἐν καιρῷ χειμῶ-
νος, ἥτις ἐπισωρεύεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς
γραμμῆς πλησίον τοῦ ντεντέ. Οἱ τούρκοι λέ-
γουσιν ὅτι ὁ ντεντέ τὴν ἐπισωρεύει ἵνα δυσκολεύ-
ωνται αἱ ἀμαξοστοιχίαι.

Τοιοῦτοι ἅγιοι τῶν τούρκων ὑπάρχουσι διε-
σπαρμένοι καθ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οὗς
οἱ φανατικοὶ τούρκοι θεωροῦσιν ὡς πολλιούχους.
Τοποθετοῦσι δ' αὐτοὺς ἐν μέσῳ ὁδῶν, κατῶθεν με-

γάλων δένδρων, ἐντὸς βράχων, ἐν μέσῳ ἐρειπίων ἀρχαίων πόλεων, ἐπὶ ἀρχαίων τεχνικῶν ἐκ χώματος ὑψωμάτων, καὶ παραπλεύρως χωρίων. Ὅταν ἀποθνήσκωσι οἱ πλανόδιοι ἐκεῖνοι γόητες δερβαῖσαι, θεωροῦνται παρὰ τῶν τούρκων ντε ντεδες ἤτοι ἄγιοι, οὓς θάπτουσι πολλάκις ἐντὸς ἐρειπίων ἀρχαίων χριστιανικῶν ναῶν ὡς εἶπαν. Τοιοῦτοι εἶνε αἱ ἄγιοι τῶν τούρκων, οἵτινες ἐμόλυνον τὰς ἱεράς θέσεις πολλαχούτης Ἀνατολῆς.

Καὶ ὀλίγα περὶ χατζήδων νῦν ἂς εἰπώμεν. Ὁ τούρκος ἵνα γίνῃ χατζής συναρίζει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀπὸ ἐν ἐν γρόσιον, μέχρις ὅτου κάμει ποσὸν 80 ἢ 100 λίρας διὰ τὰ ἐξόδα του μεταβαίνων εἰς τὴν ἱεράν τοῦ ἰσλαμισμού πάλιν. Οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπάγωσιν αὐτοπροσώπως στέλουσιν ἰδίαις αὐτῶν δαπάναις ἀντιπροσώπους, καὶ ὑπάρχουσι τούρκοι ἐκμισθοῦντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τούτῳ. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι δὲν ἔχουσι τὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος ἐξόδα, ὑπάγουσιν ἐπαιτουῦντες. Ὅσοι δὲ ἀποθνήσκουσι κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο θεωροῦνται ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὡς μάρτυρες τῆς πίστεως.

Οἱ ἀνατολῖται χατζήδες, ἐνῶ ἀπέρχωνται εἰς

τοὺς ἀγίους τόπους ἵνα βεβαίως σώσωσι τὴν ψυ-
χὴν τούτῳ, ὑποπίπτουσι καθ' ὁδὸν ἐκουσίως εἰς
εἰς ἁμαρτήματα, ἅτινα φαίνεται ἡ δὲ δύνανται
να ἐννοήσωσιν, ἢ πράττωσιν ταῦτα κατὰ χρέος.
Ἰδοὺ τί συμβαίνει : Ὅταν ἀναχωρῶσιν ἐκ τῶν
πατριδῶν αὐτῶν, οἱ πλείστοι κατέρχονται διὰ τῶν
σιδηροδρόμων εἰς Σμύρνην. Ἀλλὰ τί κάμνουσι κατὰ
τὴν ἐπιβίδασιν ; Πολλοὶ τοιοῦτοι χατζήδες, ἡ μάλ-
λον ὑποκριταί, ἀγνοοῦντες τὴν ἐν σιδηροδρόμοις ὑ-
πάρχουσαν τάξιν καὶ αὐστηρὰν ἐξέλεγχιν εἰς πάν-
τα, πρὸς παθοῦσι παντοιοτρόπως νὰ ἀπατώσιν τοὺς
ὑπαλλήλους τῶν σταθμῶν, προσποιούμενοι, λό-
γου χάριν ὅτι ἡγόρασαν εἰσιτήριο, ἀλλ' ἀπώλε-
σαν, ἄλλοι δὲ νὰ κρύπτωσι τὰς ἀποσκευὰς τῶν.
Ὅθεν συμβαίνει πολλάκις, ἐξ αἰτίας τῶν χάριν
κερδοσκοπίας τούτων τεχνασμάτων νὰ ἐπέρχη-
ται βραδύτης εἰς τὰς ἀμαξοστοιχίας. Ἀλλὰ μό-
νον εἰς τὰς ἀμαξοστοιχίας συμβαίνουνσιν ἄρα γε
παρατράγωδα ; Ἰσως δικαίως ὁ Μουταββάφ, ὁ
ὁδηγὸς δηλαδὴ τῶν ἐν Μέκκᾳ χατζήδων, ὀνομά-
ζει αὐτοὺς ὄνους. Ἀξιόπιστός τις ἱστορικὸς λέγει
ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Τζέδδᾳ ἡρώτα ποτὲ
ἓνα τῶν ἐν Μέκκᾳ πλουσίων καὶ εὐυπολήπτων

Μουταβζάφ, ὁ ἄνθρωπος ὁ δὴ καὶ αὐτὸς παύσει πρὸς αὐτὸς
 τοὺς χατζήδες ὁ δὲ ἀπέκριθη δὲ ὅτι τοῦτο ἐξήρηται
 ἀπὸ τῆς ἐκδουλείας των· διότι ἐάν μὲν εἴνε καλὸ-
 ἐνδουμένον, τοὺς τὸ δὴ γὰρ ἐνίσταται ὁ ἴδιος· εἰ δὲ μὴ, κρά-
 ζω ἐνὰ τῶν ἀνθρώπων μῦθου, καὶ τοῦ λέγοντος περὶ-
 ἀγαγετὸν ὄνον τοῦτον γυρώπτου, μυλῶνος δὲ ὅτι κα-
 τὰ τὸν ἐπιστρέφωσιν οἱ χατζήδες αὗτοι, ὁ πρέπει
 τις γὰρ κρατῇ καὶ ἐστὴν τὴν ρεῖα του, ὁ δὲ διότι
 βρωμοῦν ὡς σκύλοι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ἐκείνην
 ὁσμήν, δι' ἧς μολύνεται ἡ ἀτμόσφαιρα. Ἐν τούτοις
 εἰμὶν οἱ θεωροῦν ἐαυτοὺς ἡγιασμένους, καὶ ἐπιβαλ-
 λουν εἰς τοὺς ἄλλους γὰρ τοὺς σέβωνται. Προπάν-
 των οἱ σὰ καλὸς ὁ δὲ εἴται οἱ πώγωνοφόροι, χαί-
 ρουσι μεγαλητέραν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν. Οἱ νεώτε-
 ροι τῶν τούρκων ὅταν κατευοδώνωσι τοὺς χατζή-
 δες δίδουσι καὶ τὰς δύο χεῖρας των πρὸ ἀναχωροῦν-
 τι, καὶ κατόπιν τὰς θέττουσιν ἐπὶ τοῦ ἐαυτῶν
 προσώπου ἢ τοῦ πώγωνος, ὡς νὰ πλύνωνται· τοῦτο
 δὲ πράττουσι καὶ ὅταν καθαρίζωσι τὰ ἀπόκρυφα,
 ἐξ ὧν ἐκβάλλοντες τὴν ἰδυσωδίαν, τὴν φέρουσιν
 ἐπὶ τοῦ πώγωνος των. Αὕτη εἶνε ἡ καθαριότης των
 τούρκων χατζήδων καὶ μὴ τοιούτων νεώτερων ὅτι
 ὡς τὸν ἰσχυρὸν καὶ καὶ τοῦ ὅτι καὶ τὸν ὅτι καὶ τὸν ὅτι

Αἱ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ τούρκων σημερι-
ναὶ σχέσεις καὶ ληψοδοσίαι. — Τὰ παζάρια. — Οἱ
ἀπατῶμενοι τούρκοι.

Ὅσον καὶ ἀν φάνωνται σήμερον φιλικαὶ αἱ σχέ-
σεις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ τούρκων, πάν-
τοτε ὁμῶς ὑπακρύπτεται ἡ κακία ἢ πάθος μεταξὺ
αὐτῶν. Ὁ χριστιανὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γνωρίζων
τί εἶνε ὁ τούρκος οὐδέποτε λέγει τὸ μυστικόν του
εἰς αὐτόν, οὐδὲ ὁμιλεῖ αὐτῷ εἰλικρινῶς. Ὑπάρχου-
σιν ὁμῶς καὶ χριστιανοί, καὶ οὗτοι εἶνε οἱ ἀμαθέ-
στατοι ἢ οἱ τουρκόγλωσσοι, οἵτινες κακῶς φρονούν-
τες θεωροῦσι τὸν τούρκον ὡς ἀδελφόν καὶ τανάπα-
λιν καὶ τὸ χεῖριστον ἀποφεύγουσι νὰ ὁμιλῶσι πολ-
λάκις ἑλληνιστί, ἵνα μὴ δυσαρεστῶσι τοὺς φίλους
τῶν τούρκους. Ὅποια ἐθνικὴ οἰκτρούτης!

Πολλάκις βλέπει τις σπνδιασκεδάζοντας εἰς ἐν
καὶ τὸ αὐτὸ τουρκικὸν καφενεῖον δέκα ζεῖμπέ-
κους καὶ δύο χριστιανούς, οἵτινες ὅμως ὡς ἐκ τῆς
ἰδίας ἐνδυμασίας καὶ προσφοράς ἰδὲν διακρίνονται
οἱ μὲν ἀπὸ τοὺς δεξιῖς.

Ἐκεῖ δύναται τις νὰ ἴδῃ ὅλην τὴν ἀνατολικὴν
βαρβαρότητα καὶ τῆς κραιπάλης τὰς συνεπείας.
Ἀλληλοῦβρίζονται καὶ συζητοῦσι περὶ διαφορῶν

πραγμάτων της ὀρέξεώς των. Ἀλλ' ἡ σπανή σχέ-
σις τῶν τοιούτων πολλακίς μεταβάλλεται ἐν τοῖς
ἅμα εἰς μῖσος ἀδιάλλακτον, Συμβαίνει ὁπλοῶν
ὅταν κάθηνται πίνοντες τὸ ῥακί, νὰ μὴ συμφωνώ-
σιν εἰς τὰς συζητήσεις τότε μέν· οὐ λέν γκι-
α οὐρ σίντι, ἀααα... τοῦ τούρκου, ὅλα ἀνα-
τρέπονται. Τότε δὲ νὰ ἦσθε ἀπὸ ἐν μέρος νὰ βλέ-
πητε ἓνα τούρκον βλασφημοῦντα καὶ αἰσχρολο-
γοῦντα, καὶ ἂν δύνασθε νὰ μὴ φρίξητε ἀκούοντες
νὰ ὑβρίζῃ τὴν θρησκείαν τοῦ χριστιανοῦ! Καὶ τίς
τολμᾷ νὰ ὁμιλήσῃ τότε;

Ἀλλ' οἱ τῶν ἀνωτέρων καὶ μεσαίων τάξεων
χριστιανοὶ οὐδέποτε σχεδὸν ψυχραίνονται μετὰ τοὺς
τούρκους, διότι ὁ τούρκος ἔχει τὴν ἀνάγκην τοῦ χρι-
στιανοῦ καὶ τάνάπαλιν. Ὁ χριστιανὸς μετὰ τὴν προ-
σανυμίαν δαή, ἀγάμ, βείμ, ἐφένδημ, καὶ ὁ τούρ-
κος μετὰ τὸ τσόρμπατζη, οὐστά, ἐφένδημ, ἐμσερί,
ἀρχατὰς ἢ καρτάς, τσελεπη, διέρχονται ἐν ὁμο-
νοίᾳ. Ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τούρκοι ἔχουσι τὴν
ἀνάγκην τῶν χριστιανῶν, διότι ὁμολογουμένως
χιλιάδες τούρκοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ζῶσιν ἐκ τῆς ἐργα-
σίας τῶν χριστιανῶν ἰδίως οἱ ἐκ τῶν ἐσωτερικωτέ-
ρων μερῶν καταγόμενοι, ὥς οἱ Κονιαλῆδες.

ὅν Οἱ εἰς τῶν πιδήραδρόμους μάλιστα ἐργαζόμενοι
 τούρκοι θεωροῦνται δούλοι τῶν χριστιανῶν. Μετὰ
 σεβασμοῦ πάντα τοὺς ὁμιλοῦσι τοῦ πᾶσι λεποῦ ἢ
 αὐσπία χριστιανῶ, εἶτε σταθμάρχης, τῇ ἐργαζο-
 γὸς αὐτός τυγχάνει ἐκ ὅσων δὲ πεύρισκονται εἰς τὴν
 ἐξουσίαν τοῦ χριστιανοῦ νομίζουσιν ἑαυτοὺς πολὺ
 ὑποδεσπέρους τῶν χριστιανῶν. Αἱ σχέσεις τοῦ χριστιανοῦ καὶ τούρκου γίνονται
 στενότεραι ὅταν ὑπάρχη μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἀλλί-
 βερὶς ἢ τοὶ αἰληφοδοσίαι. Εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι
 ὁ χριστιανὸς εἰς πᾶσαν περίστασιν προσπαθεῖ νὰ
 ἀπατήσῃ τὸν τούρκον, καὶ τοὶ πάντοτε προσποι-
 ῖται τὸν εἰλικρινῆ. Τὸ νὰ ἀπατᾷ εἰς τὰς ληφοδο-
 σίας τοῦ ὁ χριστιανὸς τὸν τούρκον, εἶνε ἕξις ἐν
 Ἀνατολῇ. Ἄν δέ ποτε δυνήθῃ ὁ τούρκος νὰ ἐν-
 νοήσῃ ὅτι ἀπατᾶται, ὀνομάζει τὸν χριστιανὸν
 ἀπιστικ-κι ο γλοῦ ἢ ται ἀνοικτομμάτην, εὐφυᾶ,
 καὶ δισπάζει νὰ κάμῃ παρατήρησιν. Οἱ τούρκοι
 θεωροῦσι χαράμ, ἢ τοὶ ἄδικον, τὸ ἀπατᾷ εἰς
 τὰς ληφοδοσίας, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν χατῆδων.
 Ὁ ἀγοραστὴς ἂν δεῖκνύῃ σημεῖα ὑποψίας, δηλαδὴ
 περὶ τῆς τιμῆς πράγματός τινός, τότε ὁ πωλητὴς
 τούρκος ἀδημονεῖ, καὶ παντοειδῶς θὰ κάμῃ,

ἵνα τὸν πιστεύσῃ ὁ χριστιανός, διὰτι δὲν θέλει νὰ
 νομίζηται ὑποπίτος εἰς τὸ ἀλλοτρίο. Ἐν
 Ἀνατολῇ ὑπάρχουσι τούρκοι ἀγροῖκοι, οἵτινες με-
 ταβαίνουσιν εἰς τὰ παζάρια, ἐβδομαδιαίως δη-
 λαδὴ ἀγορᾶς, ἵνα πωλῇσιν τὰς διαφόρους πραγ-
 ματείας των, ἃς πάντοτε πωλῶσιν εἰς ἐξευτελι-
 στικὴν τιμὴν. Εἰς τὰ παζάρια ταῦτα βλέπετε τις
 ἄνδρας, γυναῖκας, καὶ παῖδια, ἐν ῥυπαρότητι πάν-
 τας, κάθημένους ἐν μέσῳ τῶν ὁδῶν, καὶ ἐκλιπα-
 ροῦντας τοὺς διαβάτας ἢ ἀγοραστάς. Τινὲς κάθη-
 νται πάλιν ὡς λίθοι ἀφαιχοί, περιμένοντες νὰ τοὺς
 ἀφυπνήσῃ ὁ ἀγοραστής, ὅστις πολλοὶ ὄντες εἰς
 ἄλλον ὀκνηροὶ καθεύδουσιν. Δὲν εἶνε δὲ περιερχο-
 νὰ βλέπῃ τις καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς τοὺς τοιοῦτους
 ἐκτάδην κεκλιμένους εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ τὸ πρό-
 σωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν θερμιάτατον ἥλιον τοῦ
 Ἰουλείου ὁθον καὶ ἡλιοκαὲς πάντων εἶνε τὸ πρό-
 σωπον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἕνεκα τῆς ῥυπαρότη-
 τος, ἰδίως τῶν γυναικῶν, οἱ παζάρια πολλὰ καὶ ὀχρη-
 σιάντες καὶ ἀγοράσθητι ἐκ τῶν τοιούτων ἢ καθα-
 ριάτης εἰς τοὺς ἀγροίλους τούτους εἶνε ἀγνωστός.
 Ἡ τούρκισσα πωλήτρια μετὰ τῶν ππραγματειῶν
 τῆς φέρει καὶ τὸ βρέφος αὐτῆς, ὅπερ ἔχει δεδεμέ-

νον εἰς τὴν ὁσφύν τῆς, ἀπὸ πρώτης μέχρις ἐσπέρας πολλὰ αἰεὶς. Ἐκ τῆς ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς θὰ ἀγοράσῃ ὁ Ἀναταλίτης πάντα τὰ χρειώδη, διότι εἰνέ, ὅλα τὰ πράγματα εὐθηνά. Οἱ πλεῖστοι πωλῆται τοῦρ καὶ εἶνε ὀλιγαρκεῖς, κυρίως τῶν ἐσωτερικωτέρων μερῶν τῆς Ἀνατολῆς. Πράγματι, πρὸ τῆς εἰσχωρήσεως πῶν σιδηροδρόμων αἰεὶς τὸ ἐσωτερικόν, ἢ εὐθηνά, πάντων ἦτον ἀπίστευτος. Εἰς τῆς πη, μήκους 4 μέτρων, ἐτήματα ἀντὶ 2 μετρητίων, ὅπου 12 περίπου δραχμῶν, ἐνῶ ἤδη τιμᾶται ὁ αὐτὸς ἀντὶ 8 μετρητίων, ἑκατὸν ὡς ἐτιμῶντο 3 χρόσια, ἦται μίαν δραχμὴν μίαν ὀκα βούτύρου 3 χρόσια, ἐνῶ σήμερον τιμᾶται 10. Οἱ τοῦρ καὶ ἄλλοτε δὲν ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν τῶν προϊόντων τῶν, διότι ἐνόμιζον πολλοί, ὅτι ὀλίγον μακρὰν αὐτῶν δὲν ὑπάρχει ἄλλος κόσμος. Τὰ ἑκασταχοῦ παζάρια πρὸ τῆς ἐμφανίσεως πῶν σιδηροδρόμων δὲν ἦσαν πλούσια. Ὅπως σήμερον ἐκαστος χωρικός ἐφροντίζε νὰ ἔχη μόνον πᾶ ἀπ' ἐαυτὸν χρειώδη ὁ ἡρατρία ἐλαχίστην ἑκτασιν γῆς, ἐπὶ ἐνά ἢ δύο μῆνας ἐργαζόμενος, καὶ τοὺς ἐπιλοίπους μῆνας ἐν ῥαθυμίᾳ διήρχετο πὸν καιρὸν. Ἀπὸ πινῶν ὁμως ἐτῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς ληψο-

δοσίας εἰς τὰ παζάρια πέπηλθε ὁ πώφῳ ὅποτε μετα-
βαλὴς οὐχὶ ὅτι οὐ τοῦρκος συναβθάνθεντες μετε-
βλήθησαν ὀλίγον, ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ τοὺς ἑκαμυαν
ἐργατικούς πῶς καὶ ἀπαιτητικούς εἰς τὰς ἀληφο-
δοσίας των, ἔνεκα τοῦ συναγωνισμοῦ τοῦ μεταξὺ
τῶν χριστιανῶν ἀτομικῶς.

Πρόκειται περὶ ἀγορᾶς σιτηρῶν· οἱ χριστιανοὶ
συναγωνιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐνώ-
πιον τοῦ τούρκου πωλητοῦ, ἔχει τὴν γνώσιν τότε
οὗτος νὰ ὑψώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπορεύματός του.

Μόνον ὅταν δὲν ὑπάρχει συναγωνισμὸς ἀπατάται
ὁ τούρκος ὑπὸ τοῦ χριστιανοῦ. Ἀμαθὴς ὢν εἰς
πάντα καὶ μὴ δυνάμενος πολλάκις νὰ κάμῃ ὑπο-
λογισμόν, ἐμπιστεύεται τὴν πράξιν εἰς τὸν χρι-
στιανόν. Ἄν δὲ τύχῃ καὶ ἔχει προηγουμένως ζυ-
γισμένην τὴν πραγματείαν του, ἣν ζυγίζων καὶ
ὁ ἀγοραστής λέγει ὅτι εἶνε δύο καὶ τρεῖς ὀκάδες ὀλι-
γοτέρα, τότε ὁ πωλητὴς τούρκος, ἀπορεῖ, διότι
γνωρίζει ὅτι ἡ πραγματεία του εἶνε 10 ὀκάδες
λ. χ. καὶ ὄχι 8, ὡς τυχὸν νὰ λέγῃ ὁ ἀγοραστής.
μὴ δυνάμενος δὲ πολλάκις νὰ πιστεύσῃ, λέγει
σκεπτόμενος τὸ τ σ ὁ κ τ ο ἄ φ, ἦτοι πολὺ περί-
εργον, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποδέχεται.

Εἶδον πολλάκις ἐν ἐμπορικαῖς ἀγοραῖς ἀγορα-
στάς γεννημάτων, οἵτινες ἀφοῦ ἐπὶ τέλους πείσωσι
να παραδεχθῇ ὁ πωλὼν τὴν προτεινομένην τιμὴν,
να τὸν ζημιώσῃ αὐτομάτως. Κατὰ τὴν πρόχειρον
συμφωνίαν θὰ κρατῇ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὴν χεῖρα
σφιχτά, οἱ παριστάμενοι δὲ λέγουσι τῷ πωλητῇ·
οὐ λέν βέρ, ἥτοι δός μεχρις βαρηνθῇ οὗτος καὶ
εἴπῃ τὸ χαϊριν νι γκιόρ, ἥτοι καλὰ κέρδη. Τότε
ἀρχίζει ἡ ἀπάτη, καίτοι τὸ βλέμμα τοῦ ἀπατω-
μένου εἶνε ἐστραμμένον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ με-
τροῦντος τὸν σίτον, λόγου χάριν ἢ τὴν κριθήν. Ἐν
τούτοις ὁ μετροῦν θὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε λόγου χάριν 480
κοιλὰ, ἐνῶ ἦτο 500. Πρέπει νὰ παραδεχθῇ, διότι
εἶνε ἀμαθής. Λαμβάνει ἔπειτα τὴν ἀξίαν τοῦ πράγ-
ματος· θὰ καθήσῃ χαμαὶ νὰ ἀριθμῇσιν δεκάκις τὰ
χρήματα καὶ πάλιν ἀμφιβάλλει ἂν ἦνε ἐν τάξει ὁ
λογαριασμός· ἔχων δὲ ὑποψίαν ὥς πρὸς τὴν γνη-
σιότητα τῶν νομισμάτων, τὰ ρίπτει ἐπὶ τῶν λί-
θων, ἵνα οὕτως ἐννοήσῃ ἂν ὑπάρχωσι καὶ κίβδηλα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ διοικητήρια ἀπατῶνται οἱ
ὑπάλληλοι τοῦρχοι. Ἐκεῖ βλέπει τις τὴν ἐλεεινὴν
κατάστασιν. Πρόκειται περὶ ἐκδόσεως διαβατη-
ρίων. Εἰς τὰ διοικητήρια τῶν μεγαλουπόλεων ὥς

τῆς Σμύρνης ὑπάρχουσι τοῦτο καὶ μετέπειτα οἱ τινες
ἀναμένονσι τοὺς θελόντας νὰ ὑπογράψωσιν ἢ νὰ
λάβωσιν ἐὰν διαβατήριον, ἵνα πείσωσιν αὐτοὺς καὶ
μεσιτεύωσι διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ διαβατηρίου. Καί
ἂν μὲν δὲν ἡπάρχη ἐμπόδιον, τότε δὲν λαμβάνει
μέρος ὁ μεσίτης, ἂν δὲ ὁ μέλλων νὰ ζητήσῃ δια-
βατήριον ἀπαγέσῃ κωλύματα, τότε ἀμέσως ὁ
μεσίτης ἐκεῖνος ζητεῖ παρὰ τοῦ ἀδημονούντος τα-
ξιειδῶπου ἀμοιβήν, καὶ ἀμέσως συνεννοεῖται μετὰ
τῶν ψευδῶν ξέσθεν πιστοποιητῶν, οἱ τινες, ἐλευθε-
ρῶς, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τὸ ἀταμὸν δίδουσι πιστο-
ποιητικά καὶ ὅ, τι ἄλλο χρειάζεται ἀνάγκης, ἵνα καὶ αὐ-
τοὶ ζήσωσιν. Ἀφοῦ δὲ ὁ τυχὼν πιστοποιητὴς κά-
μει τὸ ἔλμου χαμπερ, μένει τις ἐγγυητὴς σφρα-
γίζων τὰ γραφόμενα ἀφόβως ἵνα λάβῃ καὶ ἐκεῖνος
μερικὰ λεπτά. Οὐδολως δὲ φοβεῖται μήπως ἐν-
νοηθῇ ἐγγυώμενος ψευδῶς. Καὶ ποῖος θὰ κάμῃ πα-
ρατήρησιν; Ἀφοῦ δὲ τελειώσουν αἱ ψευδεῖς αὐταὶ
διατυπώσεις, παρουσιάζει ὁ μεσίτης τὸν πε-
λάτην τοῦ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐκδόσεως τῶν
διαβατηρίων, βλέποντες δὲ ὅτι ὅλα εἶνε ἐν τάξει
δίδουσι τὸ διαβατήριον. Οἱ ὑπάλληλοι δὲ εἶνε εἰς
θέσιν νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἀπατώνται. Ἀλλ' ἂν δὲν

ὑπῆρχε καὶ αὐτὸ πρὸ μέσου τί θά ὑπέφθον οἱ μέλ-
λοντες; ὡς τὰ ξειδεύουσιν; Ὁ τοῦρκος ὅταν εἴπῃ
τὸ ὁλομᾶς, ἡ τοὶ δὲν γίνεταί, ἐτελείωσεν; πρέπει
λοιπὸν νὰ ἀπάτηθῃ. κίρως ὅτ εἰς τὸν εὐφροσύνην

Ὁ βίος τῶν ἀγροίκων τούρκων. — Ἡ ἐνδυμασία.
— Τὰ παθήματα τῶν ταγκαλάκιδων. — Ὁ τρόπος
τῆς συνδιαλέξεως τοῦ τούρκου μετὰ τοῦ ξένου. —
Αἱ ἀρχαιοότητες. — Οἱ αὐτοκατηγορούμενοι τούρκοι.
— Αἱ ἀπειλαί. — Αἱ ληστείαι καὶ δολοφονίαι.

Ὁ περὶ τοῦ μὲν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς
Ἀσίας ἐκπληττεται βλέπων τὴν ἐλευσινότητά τοῦ
βίου τῶν τούρκων, καὶ τὰ περίεργα αὐτῶν ἔθνη. Οἰ-
κία, ἀθλία, ἐνδυμασία πενιχρά καὶ ῥυπαρά, τρο-
φή λιπτή, ἔλλειψις συναναστροφῆς. Ὁ τοῦρκος
χωρικός δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ἐνδιαφέρηται εἰς τὰ πολι-
τικά μόνον εἰς τὸν χριστιανὸν ἐνίστε δεικνύει ση-
μεῖα ἐνδιαφέροντος περὶ πολιτικῶν. Ἡ οἰκία τοῦ
τούρκου, τὰ περισσότερα ἐνδύματά του, τὰ οἰκια-
κά σκεύη, εἶνε ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ οὐδενὸς σχε-
δὸν ξένου πράγματος ἔχει ἀνάγκην. Ἄν δέ ποτε
τῷ παρουσιάσῃ τίς τι τοῦ νεώτερισμοῦ μετ' ἀπο-
στροφῆς συνήθως λέγει: ποῦ γιὰ ῥα μᾶς πε-

νί, ἤτοι αὐτὰ δὲν μοῦ χρειάζεται. Ὁ τοῦρκος ἀγαπᾷ τὴν ἐν τῇ ἐξοχῇ διαμονὴν πλεότερον, παρὰ τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Ὅθεν καὶ ἐπισκεπτόμενός τις τὰ χωρία τῆς Ἀνατολῆς βλέπει αὐτὰ σχεδὸν ἄνευ ἀνθρώπων· μόνον γυναῖκες τινες καὶ παῖδια φυλάττουσι τὰς οἰκίας, ὥς καὶ πλῆθος σκύλων. Πολλὰκις καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τουρκῶν ἐργάζονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν των εἰς τοὺς ἀγρούς, καὶ ὡς δοῦλαι.

Ἐν τῇ τουρκικῇ οἰκίᾳ ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ ρυπαρότης. Ἦθελεν ὅθεν ἀνατριχιάσῃ κυρὰ τις τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Σμύρνης εἰς ἐκτεπὴ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀγροίκου τουρκοῦ. Τὸ δωμάτιον τοῦ ὑπνου εἶχε μαγειρεῖον, πλυντήριον, ἀποθήκην, μέρος τῶν ἀγροτικῶν ἐργαλείων. Ἡ ἀκαθαρσία δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ἀκηδίας τῶν τουρκισσῶν καὶ διότι οἱ τοῦρκοι ἐπιτρέπαισιν εἰς τὰ τέκνα των νὰ πράττωσιν ἐν τῷ οἴκῳ ὅ, τι θέλουν. Δὲν εἶνε δὲ διόλου περίεργον νὰ βλέπῃ τις ἓνα ὀκταετὴ ἢ δεκαετὴ παῖδα νὰ λαμβάνῃ ὕψος οἰκαδεσπότου, καὶ νὰ ὑβρίζῃ, ὅχι μόνον τοὺς ἄλλους παῖδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν μητέρα του, ὅτις ἀταράχως ὑποφέρει τὰς αἰσχροτέρας ὑβρεῖς, πορτο

Εἶδον εἰς πολλὰ χωρία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἄλλοτε παιδία τοσοῦτον ἀνάγωγα, τοσοῦτον συνειθισμένα εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ ἐνδειαν, τοσοῦτον κακὸν ὄρφον, ὥστε ἐνίοτε ἐνθιμίζον ὅτι βλέπω ἀγρίους ἀνθρώπους. Καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους περιφέρονται ἡμίγυμνα, καὶ ὅταν γίνωσι δεκατριῶν ἢ δεκατεσσάρων ἑτῶν ἀκολουθοῦσι τὸν πατέρα αὐτῶν εἰς τὸν ἀγρόν.

Ἡ τράπεζα τοῦ τούρκου χωρικοῦ διακρίνεται ἐν μεγάλῃ ἀπλότητι. Εἰς χαλκίνον δίσκον (σινί) ἐπὶ κοσκίνου τιθέμενός, ἐν στενὸν καὶ ὀλίαν μακρὸν χειρομακτρὸν περὶ τῆς τραπέζης, μερικά ξύλινα κοχλιάρια εἰάν ὑπάρχουσιν, εἶνε τὰ μόνα διὰ τὴν τράπεζαν ἀντικείμενα. Ἄρτον τοῦ φούρνου εἰς τὰ χωρία δὲν μεταχειρίζονται ψήνουσιν ἐπὶ σιδηροῦ κοίλου δίσκου τοῦς μπεζερμέδες λεγομένους, εἶδος λεπτῆς πῆπτας ἐκ μαύρου ἀλεύρου. Μόνον εἰς τὰ χωρία ἐνθα ὑπάρχουσι χριστιανοί, τινὲς τούρκοι κάμνουσι σιμόύκια ἄρτον δηλ. μαῦρον. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ξένον ἐπεὶ τὸν προσκαλούμενον εἰς τράπεζαν τούρκου, ἐν τῇ τελετῇ τοῦ σουνέτ, ἤτοι περιτομῆς, ἢ γάμου. Εἶνε σπάνιον

μετὰ τὸ φαγητὸν, ὥς ἐξ ἀηδίας καὶ μὴ κάμη
ἐμετον τοῦτο, καὶ γὰρ οὐκ ἐστὶν αἰτία τοῦ
-δοῦναι τὸ φαγητὸν τῆς Φρυγίας προσκελήθην ποτε
μετ' ἄλλων χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ δημάρχου τοῦ χω-
ρίου, ἵνα συνδειπνήσωμεν. Καίτοι ἐγκωρίζομεν τί ση-
μαίνει τουρκικὴ τράπεζα, οὐχ' ἥττον δὲν ἡδυνάμε-
θα καὶ νὰ μὴ παρευρεθῶμεν, ἵνα μὴ δυσχερασθῇ ὁ
σατραπίσκος ἐκεῖνος. Μᾶς προσεφέρθησαν εἰκοσι
εἰδῶν φαγητά, καὶ τί φαγητά! Σημειωτέον δὲ ὅτι,
ἀφοῦ πρῶτον ἀνακομθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, θὰ εἴπῃ
τὸ μπισμ-υλ-λαχὺ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εὐθὺς
θὰ εἴπῃ εἰς τοὺς προσκεκλημένους τὸ μπισμ-
συρου ν, ἥτοι ὀρίσσετε. Τότε βάλλουσι τὰς χεῖρας
ὅλοι εἰς τὸ πιάτον, ἄλλοι μὲ τοὺς δακτύλους καὶ
ἄλλοι μὲ τὰ κοχλιάρια. Φάγε οὕτω λοιπὸν πρῶ-
τον ὀκτὼ ἢ δέκα εἰδῶν φαγητά, καὶ ἀμέσως γλύ-
κισμὰ καὶ κατόπιν πιλάφι, σαρμάδες, τζορ-
πᾶ, λάχανα, πράσα λοχμά, καὶ δὲν θὰ ἐμέ-
σῃς; Καὶ πῶς νὰ μὴ ἀηδιάσῃ τις ἀφοῦ ἀπὸ τὸ στόμα
τοῦ τούρκου πίπτει τὸ φαγητὸν ἐντὸς τοῦ πιάτου;
Πῶς νὰ μὴ κάμῃ τις ἐμετον ἀφοῦ ἡ βαρεῖα ἐκείνη
ὁσμὴ τῶν ἐδεσμάτων παράσσει τὰ ἐντόσθια;
Αὐτὸν ἄλλὰ μήπως καὶ εἰς τοὺς τουρκογλώσσους

χρηστανούσ· δὲ νόσ· ἀπαντὰ ὁσχέδον· τὸ ἴδιον· ἀλλὰ
εἰς τοῦτους ὑπάρχει καθαριότης καὶ λείπει ἡ δυνά-
μις αὐτοῦ· ὁσμή· τῶν φασγητῶν· καὶ ἐν τῇ πόλει· καὶ
ἐν τῇ οὐκ· οὐ τοῦρκου τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς· Ἀνατολῆς· τὸ
φαγητόν· τὸν μπεζερμέ, τὸν καφέ καὶ ἀλλὰ φη-
νουσιν οὐχὶ δὴ ἀνθρώπων ἢ ξύλων, ἀλλὰ διὰ τῆς
κόπρου τῶν ζώων, ἰδίως τῆς τῶν βομβάλων· εἰς τὰ
μικρὰ χωρία παρὰ τῆς· τίς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς
οἰκίας· σωροὺς· ἀπεξηριμένῃς καπνῶν, διότι περὶ
τῆς ζήτησιν ξύλων, ἀφοῦ αἱ μεγάλα αὐτῶν πεδιάδες
στεροῦνται καὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας· καὶ οὕτως ὁ τούρκος
καφενέτον, διότι εἰς τὰ χωρία τοιαῦτα δὲν ὑπάρ-
χουσιν. Τὰ εἰς τὰ μεγάλα ὁπωσοῦν χωρία ὑπάρ-
χοντά καφενεῖα ἔχουσι μόνον καφέν, ἐνίοτε δὲ καὶ
κουρεῖον. Ὁ τοῦρκος εἰσερχόμενος εἰς τὸ καφενεῖον
κάθηται χαμαὶ διπλοποδητί, παραγγέλει τὸν κα-
φέ καὶ δέχεται κατὰ διαλείμματα τῶν εἰσερχο-
μένων τὸν χαιρετισμόν· σε λὰ μ· ἀ λ ἐ κ ι μ ἦ τ ο ι
χαίρεται, ὅστις ἀπάντᾳ· ἀ λ ἐ κ ι μ - σ ε λὰ μ, ἦτοι
ἀντιχαίρετε· οὕτω δὲ πληροῦτε ἀπὸ χωρικούς ὁ
καὶ ἱερεῖς· Τότε ἀρχίζει ὁ γεροντότερος νὰ διηγη-
ται τὰ συμβάντα τῆς ἡμέρας, ἢ νὰ λέγῃ τὰς ἐσφαλ-

μένας του ιδέας, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἀκροῶνται ἐν σιωπῇ. Οὐδεὶς δὲ ποτὲ τολμᾷ νὰ διακώψῃ τὸν λαλοῦντα καὶ ψευδῇ εἶνε τὰ λεγόμενα του. Ἐπιτρέπεται μόνον νὰ προφέρωσι θαυμαστικά τινα ἢ χυδαίότητας, σύμφωνα μὲ τὴν ἐννοίαν τῶν λεγομένων, οἷον ἄτ ζαῖπ, ἔλμπετε, μάσταλα χρομπε-λ ἢ γιὰ, ντ ἐκ ι τι κα χ π ἐ-να λ ἢ-ν τί, τος.

Οἱ τούρκοι σπανίως λογομαχοῦσιν. ἂν δὲ ποτὲ τύχῃ καὶ ἐπέλθῃ μεταξὺ τινῶν ἕρις τις, εὐθὺς ὡς ἀναμειχθῇ εἰς τοὺς ἐρίζοντας χεροντότερός τις καὶ εἴπῃ τὸ τίνι νι σε βέρσα, ἥτοι ἂν ἀγαπᾷς ἦν πίστιν σου, χίνονται ὅλοι ἀρνία. Οὐδέ ποτε μεταξὺ τούρκων γίνεται φόνος, ἐκτὸς ὅταν χορεύωσι μετὰ μοιχαλίδων.

Μία ἀπὸ τὰς κακὰς συνηθείας τῶν τούρκων εἶνε καὶ ἡ προτίμησις τῆς ἐνδυμασίας ἐκείνης ἣ τις προξενεῖ αἰσχος. Δὲν ἀγανακτεῖ δέ τις τόσο ἀπὸ τὰς βαρβαρότητας αὐτῶν, ὅσον ἀπὸ τὰς ἀκόσμους ἐνδυμασίας. Τὸ βραχίον των πρέπει νὰ εἶνε μιᾶς σπιθαμῆς, οὕτως ὥστε νὰ μένῃ γυμνὴ ἡ κνήμη, τὰ γόνατα καὶ ὁ μηρός ἡ ζώνη πρέπει νὰ εἶναι ὀκτῶ ἢ δέκα πήχεων. Τὸ βραχίον δὲν τὸ δένουσιν ὡς πρέπει, εἰς τὴν ὀσφύν, ἀλλὰ μὲ τρόπον οὕτως

ὥστε νὰ προσεγγήντην τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἄνωγες ἄλλοτε
εἶβλεπε τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους ζεμπέκους, θάκτον
κατελάμβανε φόβος διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν. Οἱ
ἀγροῖκοι, τοῦρκοι δὲν θέλουσι νὰ μεταβάλλωσι
τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἐπὶ τὸ κοσμιώτερον. Πρέπει
πάντοτε νὰ φαίνωνται ἡμίγυμνοι.

Πρὸ ἐτῶν ὁ νομάρχης Αἰδινίου αἰσχυρόμενος ἐκ
τῆς τοιαύτης ἐνδυμασίας τῶν τούρκων ἐδωκεν ἐπὶ
τινα καιρὸν αὐστηρὰς διαταγὰς, νὰ μεταβάλλων-
ται αἱ ἐνδυμασίαι ἐπὶ τὸ κοσμιώτερον. Οὐδὲν ὅμως
κατορθώθη. Τότε πολλὰ γελοῖα ἐπεισόδια ἐλάβον
χώραν ἀνα τὸν νομόν. Ἡ ἀστυνομία συλλαμ-
βάνουσα πολλάκις τοὺς χωρικοὺς, εἴτε ταγκι-
λάκια ἢ ζεμπέκους, ἐσχίζε διὰ τῆς σπάθης
ἐν μέσῳ τῶν πόλεων τὰ βραχέα ἐκεῖνα βρακία τῶν.
Ἐβλεπέ τις λοιπὸν ποῦ μὲν φεύγοντας τοὺς τούρ-
κους ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν τῶν, κρατοῦντας τὰ σχι-
σμένα βρακία τῶν, ποῦ δὲ παρακαλοῦντας τὴν
ἀστυνομίαν νὰ λάβῃ ὑπομονήν. Ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε
ἡ διαταγὴ ἐκείνη, καλλίτερον θέατρον δὲν ἤ-
θελέ τις.

Πολλοὶ ἀγροῖκοι, τοῦρκοι δεικνύουσι περίεργον
προθυμίαν καὶ ἐκφραστήκητότα εἰς τὸν ξένον.

Ἐρωτῶν ὁμῶς αὐτοὺς ὁ ἐπισκέπτης περὶ τίνος
πράγματος, ἀποχρίνονται ἐνίοτε φανταστικῶς,
διὸ δὲν πρέπει τις νὰ διδῇ βάσιν εἰς ὅλα τὰ λεγό-
μενά τῶν. Ἐνῷ δ' ἐκεῖνοι βαρύνονται νὰ μεταβῶ-
σιν εἰς μέρος τι ἀπέχον πέντε ἢ δέκα λεπτά τῆς
κατοικίας των, ἐν τούτοις τὸν ξένον ὠδηγοῦσι πολὺ
μακρὰν ἵνα δεῖξωσιν ἄξια προσοχῆς πράγματα.
Ἀρκεῖ ὁ ξένος γὰρ ἐρωπήσῃ περὶ ἀρχαιοτήτων λ.
χ. Τότε διακόπτουσι τὸν ἐρωτῶντα ἵνα δεῖξωσιν ὅτι
καὶ αὐτοὶ ἴσως γνωρίζουσι, καὶ ἀρχεται ὁ γεροντό-
τερος ἢ πολυμαθέστερος νὰ διηγῆται συμφώνως
τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐρωτῶντος. Πρέπει ὁμῶς καὶ ὁ
ἐπισκέπτης ἐν τῷ σκοτεινῷ οἰκίσκῳ, ὅπου κάθη-
ται, νὰ παραβλέπῃ τὴν ἀδιακρισίαν τῶν τούρκων.
Διότι διηγούμενοι ἢ ἐρωτῶντες ἢ πίνοντες τὸν κα-
φέ, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς θὰ καθαρίζωσι τοὺς δα-
κτύλους τῶν ρυπαρῶν ποδῶν των, καὶ ἂν ἐξέρχη-
ται δυσωδία πρέπει νὰ ὑποφέρῃ ὁ ξένος· διότι βλέ-
ποντες ὅτι δυσάρεσθηται, θὰ δυσανεστηθῶσι καὶ
ἐκεῖνοι. Δὲν πρέπει τις νὰ κάμῃ παρατήρησιν εἰς
εἰς τὰς ἕξεις των.

Ἐτυχέ ποτε νὰ εὑρεθῇ εἰς τι χωρίον τῆς Λυδίας.
Τινὲς τοῦρκοι τοῦ χωρίου μετ' ἐκάλεσάν προσήνως

ἐν τῷ σκοτεινῷ οἴκῳ καὶ ἀνευ παραθύρων, τὸν δὲ
ἐκάθηντο ὁκτὼ ἢ δέκα ἑτεροῦ τοῦρκοι, ἡλιοκαεῦς
ὄψεως. Ἀφ' οὗ δὲ τοὺς ἐχαιρέτησαι πρὶν ἀκόμῃ κα-
θήσθαι, μετὰ ἐν ὅσῳ παχὺ λάρυγξ αἰρὸν ἀλσὸν, ἦται
καλὴ ἡμέρα, πάλιν ἔπειτα ὅταν ἐκάθισα ἀνὰ εἰς
μοῦ ἔλεγε τὸ χὰς=κελδὶ ἦται καλῶς ὥρισε. Πρέ-
πει δηλαδὴ ὁ καθεὶς ἰδιαιτέρως καὶ μετὰ κούνημα τῆς
χειρὸς νὰ καλωσορίσῃ τὸν ξένον. Ὅταν ἐτε-
λείωσεν τὸ χὰς=κελδὶ, ἤρξατο ὁ γεροντότερος
νὰ μετ' ἐρωτᾷ, ὅπου ῥα ὁ ἀνὴρ ἄριστος.
ἦτοι ἐδῶ τί ζητεῖς; ἀφ' οὗ δὲ εἶπον ὅτι ἤλθον ἵνα ἴδω
τὰς ἀρχαιότητας, παρουσίασαν διάφορα ἀνευ
ἀξίας νομίσματα, διότι μετ' ἐθεώρησαν ὡς ἀρχαιο-
λόγον. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ καφὲς ἐψήνητο διὰ
τῆς κόπρου τῶν ξύλων, ἵνα μετὰ φιλοδώρήσῃ. Ἀφ' οὗ
δὲ ἐρρόφιζα τὸν ὁδὸς προσφερθέντα καφέν, μετ' ὀδή-
γησαν νὰ ἴδω τὰς ἀρχαίας ἐπιγραφάς, ἵνα ταῖς ἐξη-
γήσω τί σημαίνουν αὐταί. Εἰς ταιαύτην ἀπαίτη-
σιν αὐτῶν δὲν δύνασαι παρὰ νὰ εἴπῃς μίαν ιδέαν
σου. Εἰπέ δ' ὅτι θέλεις περὶ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐκεῖ-
νοι πιστεύουσι μετὰ θαυμασμοῦ. Πάντες οὗτοι πι-
στεύουσιν ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ πολιτισμοῦ ἐν Μικρᾷ.
Ἀστὰ, καὶ πολλοὶ καὶ θαυμάζουσι καὶ αἱ ἰδίαι ὁδοὶ.

ἤρετά λείψανα πῆς ἀρχαιοσύνης, ἅτινα, βαρβα-
ρῶς φερόμενοι κατασυντρίβουσιν. ὡς δὲ οὐκ ἔστι
— 203 — Ἄλλοτε πάλιν εἰς τι χωρίον τῆς Γαλατίας ἐνθα
ὑπῆρχον λείψανα ἀρχαιοτήτων, κγέρων τοῦρκος
ἀγαθὸς εὐηφροσύνην νὰ μετ' ὁδηγήσῃ δωρεάν εἰς τι
ὅρος μίαν ὥραν τῆς καπτοίχιας τοῦ, νῖνα μοι δέξῃ
σημεῖα τινα ἐπὶ βράχων, διότι ἐνὰ μίαν ἄρτι ἐκεῖ
ποῦ ὑπεῖρχουσι κεκρυμμένα χρήματα. — 204 —
— 205 — Ἐτέραν φοράν εὐρεθείς ἐν τινι καφανείῳ ἢ χανίῳ
εἰς τι χωρίον τῆς Λυκαονίας, καὶ ἰδόντες με οἱ τοῦρ-
κοὶ ἤρξαντο νὰ μὲ διηγῶνται πολλὰ καὶ νὰ με
παροτρυνῶσι ὅπως μεταβῶ εἰς τι μέρος μετ' αὐ-
τῶν νὰ ἴδω θαυμάσια πράγματα. Ἐν γένει ὁ τοῦρ-
κος θέλων νὰ δέξῃ εἰς τὸν ξένον ὅτι κάτι γνωρίζει,
πάντοτε σχεδὸν φαίνεται ὁμιλιτικός, οὐχὶ ὁμῶς
καὶ ἐν καιρῷ ῥαμαζάνιου· διότι διερχόμενός ποτε
ἐκ τινος χωρίου καὶ θελήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τινα ρι-
κίσκον, μοι εἶπον ἅ ἅ τ ε κ ἱ τ, ἤτοι φύγε. — 206 —
— 207 — Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ μία καλὴ συνήθεια τῶν τούρκων,
ἥτις ὁμῶς δὲν εἶνε γενική. Πολλοὶ χωρικοὶ τῆς πε-
διάδος τοῦ Μαιάνδρου μόνον, φρονοῦσιν, ὅτι τὸ πα-
ρέχειν ὕδωρ εἰς τὸν διαβάτην εἶνε μέγα φυχικόν.
Ὅθεν βλέπει τις κατὰ τὸ θέρος εἰς πλείστας ὁδοὺς

τῶν ἐξ ὀχλῶν νὰ καταποθετῶσιν ἐπὶ τὰ ῥοῖα, ἀτιμὰ πρὸς
 πᾶσι καὶ ἐν ἑαυτοῖς νὰ πληρώσιν ὑδατοῦς. Καὶ οὕτως
 ὑπὲρ γῆρὸς τούρκους αὐτοὶ κομίζουσιν ἕδωρ ἐκ μακρᾶς
 ἀποστάσεως. Οὐδεὶς δὲ τοῦ λαοῦ νὰ θραύσῃ τὴν νὰ
 κλέψῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τῆς εὐποιᾶς. καὶ π
 Τοῦ περιέργωτερον εἰς τοὺς τούρκους εἶναι τὸ κα-
 τηγερεῖν αὐτοὺς ἐαυτοὺς εἰς πολλὰς περιστάσεις.
 Πολλὰκις ἤκουσα οὐχὶ μόνον ἀγροίκους, ἀλλὰ καὶ
 ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένους τούρκους, νὰ ἐφαρμόζω-
 σιν εἰς ἑαυτοὺς χυδαῖα ἐπίθετα. Οὕτως δὲ ἀποδει-
 κνύεται ὅτι πολλοὶ τούρκοι ἀποδεχόμενοι τὰ ἐλατ-
 τώματα, τὰ σφάλματα, τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἀκη-
 δίαν των. Ὁμολογοῦσι δὲ ἐνίοτε ὅτι εἶνε προσωρι-
 σμένοι νὰ καταστρέφωσι, καὶ νὰ μισῶσι τὸ κα-
 λόν. Καὶ πῶς νὰ ἀποκρύψῃ τὸ τούρκος τὸ ἀνδρα-
 γαθήματα τοῦ προγενεστέρου του, πῶς νὰ ἀπο-
 κρύψῃ τὸ πρὸς τὰς ἀρχαιότητας αὐτοῦ πάθος,
 ἀφ' οὗ τὰ πάντα περὶ τοῦ οἴκου του μάρτυροῦσιν
 ὅτι πολλάκις ἐγένετο κατὰστροφὴς ἀνεκτίμητων
 ἀρχαίων ἀντικειμένων. καὶ νοκρὸς νὸς νοκρὸς
 Πολλὰκις παρατηρῶν κατὰ τὰς περιодίας μου
 πολλαχοῦ οἰκτρῶς κατεστραμμένα διάφορα ἀρ-
 χαῖα ἀνάγλυφα, ἀγάλματα, καὶ ἄλλου εἶδους

ἀντικείμενα ἐξ ὁδοποιῶν ἀρίστης τέχνης, ἡρώ-
του· τίνος ἐνίατε, διατί νὰ καταστρέψω αὐτοιαυ-
τὰ ὡραία πράγματα; Ἐκεῖνοι δὲ γνωρίζοντες τὸ
πταίσμα τῶν μοι ἔλεγον μετ' ἀφθελιαν· ἅταμ
πάχμα τοῦρκ λερι νὺν κ' ἀφάν ἐπ' αὐλί-
ορ; σὶ ζ τοῦρκ-ἔξ· ἄλ πὶρ τὰς βούρξ α-
φασιν ἀγενέ τοῦρκ-ἔξ· ἤται, μὴ βλέπεις;
τοῦ τούρκου τὸ κεφάλι τί καταλαμβάνει; Ἡμεῖς
εἰμεθα τούρκοι· λάβε μίαν πέτραν κτύπησον εἰς
τὸ κεφάλι, (δηλ. τὸν τούρκον,) πάλιν τούρκοι εἰ-
μεθα. Ἄλλοι πάλιν τούρκοι κατηγοροῦντες τοὺς
ἀμαθεστέρους λέγουσιν εἰς τὸν χριστιανόν· ἅταμ
σέπαμ νὲ ὀλατζάκ, τοῦρκ τιρ που ντάν
νὲ πεκλὲ γαρ σουν· ἦτοι δὲν βαρύνεσαι, τί θα
γίνῃ; τούρκος εἶνε· ἀπὸ τὸν τούρκον τί περιμένεις;
Ἄλλοι δὲ λέγουσι· πὶν τοῦρκ-ἔτ ἐρμὶ πὶρ
τσούρ ποτ' ἀλ τσαρπ οὔ β οὔρ τσούρκο οὔ γε-
νὲ γιὰ ξίε σαυρ π' ἀ· τούτ' ἐστι, χίλιοι ταῦρ-
κοι ἰσχυνοῦμαι μετ' ἐν ρεπάνι· λάβε τὸ ρεπάνι
κτύπησον τὸν τούρκον, πάλιν ἔρμα εἰς τὸ ρεπάνι
οὐα· Ἐνίοτε οἱ ἀγροῖκοι τούρκοι μὴ δυναμένοι νὰ ἰάν-
τηληφθῶσιν οὐ ποθέτεώς τινος, ἢ δίδοντες τι εἰς εὐ-
τελὴ τιμὴν, καὶ ἐννοοῦντες κατόπιν ὅτι αὐτοὶ ἐαυ-

τούς ἠπάτησαν, λέγουσιν οἱ ἴδιοι τὸ τοῦρχ κα-
φά, ἤτοι τούρκικη κεφαλὴ.

Οἱ τούρκοι τῆς Ἀνατολῆς συνειθίζουσιν ἐνίοτε νὰ
ἀπειλῶσι καθ' ὁδὸν τοὺς χριστιανούς ἄλλοτε μὲν
χάριν ἀστείσμου, ἄλλοτε δὲ διὰ κακὸν σκοπὸν.
Εὐτυχῶς σήμερον, ἂν δὲν ἐξέλιπον οἱ φοβερισμοὶ
τῶν τούρκων, σπανίως ὁμῶς συμβαίνει τούρκος νὰ
κακοποιήσῃ χριστιανόν. Ἀλλοτε, ὡς ἀνωτέρω ἀνε-
φερον καὶ οἱ χριστιανοὶ υπέκειντο εἰς πολλοὺς πε-
ρισπασμούς, φονεῦμενοι, δολοφονούμενοι καὶ πολ-
λάκις μαρτύρια ὑποφέροντες. Οἱ δὲ φονεῖς σχεδὸν
ἔμειναν ἀτιμώρητοι παρὰ τῆς ἀρχῆς, διότι ἐτύγ-
χανον βεβαίως τούρκοι. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς καθ'
ἡμᾶς χρόνους οἱ φαυλόδοιοι τούρκοι γνωρίζοντες ὅτι
σπανίως πλέον διαφεύγουσι τῶν χειρῶν τῆς ἀρχῆς
ἀποφεύγουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ διαπραττώσι ληστείας,
ἢ δολοφονίας, ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὰς μικρὰς τα-
ραχὰς ἢ φαινομενικὰς ἀπειλάς. Αἱ δὲ ὑπὸ τῶν
τούρκων διαπραττόμεναι τυχὸν δολοφονίαι, δὲν
ἀποβλέπουσι μόνον εἰς χρήματα ἀλλὰ καὶ ἰδιαι-
τέρα πάθη προξενοῦσι ταύτας.

Δυστυχῶς σήμερον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μικρᾶς
Ἀσίας, τινὲς ἀμαθεῖς χριστιανοὶ τουρκόγλωσσοι

ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συναναστρεφόμενοι μετὰ τού-
των, ἔρχονται πολλάκις εἰς διαστάσεις ἐξ ὧν γεν-
νῶνται τὰ μεταξὺ αὐτῶν πάθη· μνησικάκοι δὲ
ὄντες τινὲς ταῦρκα διαπράττουσι φόνους καὶ τὰ
παράμοια. Οἱ αἰμοβαρότεροι καὶ φαυλοθώτεροι
τοῦρκοι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ναμῷ Ἀϊδινίου, Ζεϊμπέ-
κια, τάγκαλαχ ἀγῶν ὄντα τὴν μαρφήν καὶ τὴν ἀμ-
φίεσιν ἐκεῖ ἀπαντῶνται· ὅθεν καὶ ἡ τουρκικὴ φρά-
σις· Ἀϊ δὲν ζεϊμπέκ. Εἰς τοὺς ἑτέρους νομούς
τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἤτοι εἰς τὸν τοῦ Ἰκονίου,
Προύσης, Ἀγκύρας κλπ. σπάντως τις ἀπαντᾷ
τοιούτους θηριώδεις κακούργους, διότι ὁ Ζεϊμπέ-
κης ἔχει πάντοτε θηριώδη ἐνατιχτα, αὐδέποτε δὲ
προσκυνεῖ. Οἱ τοιοῦτοι ὅμως τοῦρκοι σὺν τῷ χρό-
νῳ ἐκλείπουσιν.

Τὰ χαρέμια ἢ αἱ γυναῖκες ἐν γένει. — Μία ὑψη-
λὴ ἐπίσκεψις.

Αἱ γυναῖκες, τὰ χαρέμια! περὶ αὐτῶν αὐδεῖς
οὐδέποτε λόγος παρὰ τοῖς τούρκοις. Κατὰ τὸν
τοῦρκον, εἶνε ἡ χειροτέρα προσβολή, ἢ μεγαλη-
τέρα ἀναίδεια, τὸ νὰ ἐρωτήσῃ τις τοῦρκος τοῦρκον
περὶ τῆς γυναικὸς του, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἱατροῦ.

Ὅσακις δὲ συμπέσῃ περὶ τῆς κυρίας λόγος, τὸ
τούρκος μετὰ χειρὶζεται περιφράσεις· δηλαδή λέ-
γει· οἱ παρ' ἐμοί, οἱ κατ' οἶκον, ἡ τῆς οἰκίας νεά-
νις, ἡ τῆς οἰκογένειας, σπανιωτάτα δὲ λέγει, τὸ χα-
ρέμισ· Ἐάνυχριστιανὸς τολμήσῃ τοῦτο, τὸ τούρκος
θατὰν θεωρήσῃ ἐχθρὸν τῆς πίστεώς σου.

Κατὰ τοὺς τουρκικοὺς θρησκευτικοὺς θεσμούς,
ἡ τιμὴ τῆς γυναίκος εἶνε ἡ καλύπτρα τῆς (ὁ φε-
ρετζές) καὶ οὐχὶ ἄλλο. Ὅθεν ἡ τούρκισσα ὑποχρε-
οῦται νὰ εἶνε πάντοτε ἐσκεπασμένη, ἔστω καὶ
ἀν' ἐπαγγελίᾳ τὴν ἑταίραν.

Ἡ κατακαλύψις αὐτῇ τοῦ προσώπου, καλοῦ-
μένη νὰ μαχφάμ, εἶνε ὅχι μόνον ἀνάγκη, πρὸς
διατήρησιν τῆς ὀψείας, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώσις τῆς
θρησκείας ὥς εἶπον.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «Πᾶσα γυνή,
προσευχομένη ἀκαταλύπτω τῇ κεφαλῇ, κατα-
σχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἐν γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ
αὐτὸ τῇ ἐξυρμένῃ· εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται
γυνή, καὶ κείρασθαι εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κεί-
ρασθαι ἢ ξυράσθαι, κατακαλύπτεσθαι».

Ἐν Ἀνατολῇ, ὅσακις αἱ τούρκισσαι ἀντιμετω-
πισθῶσι μετὰ διαβάτου χριστιανοῦ ἢ τούρκου στρε-

φουσιν ἀμέσως τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχον, ἵνα
μὴ τὰς ἰδῇ κατὰ πρόσωπον. Τινὲς μάλιστα φανα-
τικαὶ τίμια διατάσσουσι τὸν διαβάτην νὰ μὴ βλέ-
πῃ αὐτάς. Τυχὴ δέ, ἥτις ἀπεκαλύψεν, ἔστω καὶ
κατὰ τύχην ἢ ἀκουσίως, τὰ θέλητρά της εἰς τοὺς
ὀφθαλμοὺς ἀνδρὸς ἄλλου παρὰ τὸν σύζυγον, ἐξευ-
τελίζεται ἐνώπιον καὶ ἐαυτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτήν.
Ὁ ἰατρὸς μόνον δύναται νὰ ἰδῇ τὸ στόμα της, ἢ
νὰ πιάσῃ τὴν χεῖρα της, καὶ τοῦτο πάντοτε με-
τὴν ἄδειαν τοῦ συζύγου της. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ πλύ-
νουναι εἰς τὸν ποταμὸν φοροῦσι τὸ κάλυμμα των,
ἢ φέρουσιν αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων, ὅπερ ἀναλαμβάνου-
σιν ἅμα ἰδῶσι παρερχόμενον ἄνδρα. Τοῦ γενι-
κοῦ δὲ τούτου κανόνος δὲν ἐξαιροῦνται καὶ αἱ ὑπέρ-
γυροι καὶ αἱ αἰθιοπίδες, εἰμὴ μόνον αἱ γύφτισαι καὶ
αἱ γιουραυκάδες. Σήμερον ὅμως πολλὰι τούρκισ-
σαι ὡραῖαι οὔσαι, παραβαίνουσι πολλάκις τὸ να-
μὶ χ ρ ἂ μ ἵνα ἐπιδείξωσι τὴν κολλονὴν των. Ἡ
παραβάσις ὅμως αὕτη συμβαίνει εἰς τὰς μεγαλου-
πόλεις, ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ, Θεσ-
σαλονίκη καὶ ὅπου ὑπάρχουσι παλᾶι χριστιανοί.
Καὶ αὐταὶ πλεόν σήμερον ἐννοοῦσι τὴν μεγάλην
ταύτην ἀτοπίαν τοῦ καλύπτεσθαι, δι' ὃ εἶτε ἐπι-

θυμῶσαι νὰ ἐπιδείξωσι τὴν καλλογὴν τῶν, εἴτε θέ-
λουσαι νὰ ἀγοράσωσι αἰλιακά πράγματα, εἰδώς
πανικῶς, εἰς ἐρχόνται ἐν τοῖς καταστήμασι τῶν
νεωτεριστῶν ἄνευ καλύμματος, περιεργαζόμεναι
τὰ πάντα καὶ συνομιλοῦσαι μετὰ τῶν ὑπ᾿ ἀλλή-
λῃων ὡς χριστιανῶν. Ὅσαι ἄρα γε θέλουσι νὰ
ἐνδύωνται ὡς αἱ εὐρωπαῖαι, ἀλλὰ δὲν δύναται
ἔτι. Ἐνῷ δὲ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀνατολῆς εἴτε
τοῦρκοι καὶ ταύρκισσαι εἴνε φανατικώτεραι, ἐν
τούτοις εἰς τὰ μικρὰ χωρία αἱ τοῦρκισσαι περιφέ-
ρονται ἄνευ καλύμματος, μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι
ὅταν ζητῇ τις χριστιανὸς παρ' αὐτῶν τι ἀπο-
κρίνονται με θυμόν. Τὸ τοιοῦτον ἴσως συμβαίνει
ἐξ ἁμαθείας, διότι, πράγματι αἱ τοῦρκισσαι τῶν
μικρῶν χωρίων τῆς Ἀνατολῆς εἴνε ὡς κτήνη. ὅτι
Αἱ τοῦρκισσαι τῆς ὑψηλῆς περιώπης πολλάκις
ἐκπίπτουσι τῆς πρὸς τοὺς συζύγους πίστεως, ἀντὶ
νὰ ἀναθῶσι καταβαίνουσιν εἰς δούλους ἀργυρωκή-
τους, εἰς ὑπηρέτας, εἰς κατ' ἐξέσχην ἁμαξηλά-
τας. Τῶν οἰκογενειακῶν τούτων προδοσιῶν οἱ συν-
εργοὶ εἴνε αἱ πράττειαι ἤτοι αἱ πωλήτριαι, αἱ ἰά-
τραιναι, καὶ πρὸ πάντων οἱ εὐνεῦχοι. Συγγραφεὺς
τις διηγούμενος τὰ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν

ταυρικισσῶν ἀναφέρειν καὶ τὸ ἀκόλουθον ὄραμα
ὁπερὶ συνέβη ἄλλοις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦρ-
κοῖς τις ὑψηλῆς περικωπῆς εὐρεὺς ἀνθρακὸν ἐτίχα κα-
τωτάτης τάξεως, κρυμμένον ἐκτὸς τοῦ χυρεμίου
του. Χωρὶς δὲ ν' ἀφήσῃ τὴν ὀργήν του νὰ ἐκραγῇ
τὸν ὑπεχρέωσεν ἡ κατ' ἡγή πλῆσιν του, πῶς συνή-
μιλόν του, καὶ ἐν ἀγκασε τὴν γυναῖκά του ἐν πρό-
μῳ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτόν, ὡς εἰς κύριον τῆς,
τὴν πίπαν καὶ τὸν καφέν, καὶ ἐπειτὰ τὴν ἐπρό-
σταξε νὰ ἀγνισθῇ κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον
καὶ νὰ κάμῃ τὴν τελευταίαν προσευχὴν μετὰ
ταῦτα ἀποκεφαλίσας αὐτήν, ἔβαλε τὸ πτώμα
ἐντὸς σάκκου, καὶ παραδούς αὐτὸ εἰς τὸν μοιχόν,
μετὰ δεκαπέντε φλωρίων, τὸν ἔστειλε νὰ τὸ θά-
ψῃ ὅσον μακρύτερα δύνηθῃ. Ἦσαν ἤδη νύξ, καὶ δὲ
ἄνθρωπος πλανώμενος ἐν τοῖς σκοτεινῇς τῆς πό-
λεως στενωποῖς μετὰ τοῦ ἐπικινδύου τούτου φόρ-
τίου ἐπὶ τῶν ποταμῶν, καὶ τρέμων μὴ κρατηθῇ ὑπὸ
τῶν ἀστynomικῶν περιπαλῶν, πρὶν εἶδῃ εὐκαιρίαν
ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, ἀκούει κρότον ἰσπίτων κατό-
πιν του, καὶ φόβηθεις ῥίπτει τὸν σάκκον ἐντὸς με-
γάλης δεξαμενῆς, εὐρίσκομένης εἰς οἰκόπεδον πυρ-
πολυθέντος τινὸς μεγάρου, καὶ βυθίζεται καὶ αὐ-

τὸς ἀχρεῖ τοῦ καιροῦ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' οἱ
 ἰππεῖς, ἀκούσαντες θορύβον καὶ τελημασάντες,
 ἀνδρείουσι τὸν σάκκον, καὶ συλλαβόντες ἀπὸ γα-
 γον εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ὠμόθυ-
 γησε πᾶσι. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν τουρκι-
 κὴν νομοθεσίαν, ἐπρέπε νὰ ὑπάρχῃ δαβατζήης,
 ἦτοι ὁ ἐνάγων, ἵνα διεκδικήσῃ τὸ ἐγκλημα, ἐγνώ-
 σθητοίη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πατέρα τῆς φονε-
 θείσης, ἄνθρωπον εὐποληπτόν. «Διὰ τὴν ἀνέστη
 ἀγωγὴν, ἀπεκρίθη οὗτος ὁ χαμβρός μου ἐξεδί-
 κησε τὴν τιμὴν τοῦ οἴκου τοῦ καὶ τὴν ἰδικὴν μου.
 ἔχω ἀλλήν μιαν θυγατέρα, τὴν ὅποιαν ἐὰν μοῦ
 ζητήσῃ τὴν δίδω μέ πολλὴν μου εὐχαρίστησιν.»

Ἀλλ' ἐν τοῖς χαρεμίσις δραματοῦργοῦνται πόλ-
 λάκις τρομερώτεροι ταύτης σκηναί, καὶ ἡμεῖς τῶν
 τῶν νόμιμων γυναικῶν καὶ τῶν παλλακίδων ζη-
 λοτυπία, ἣτις ἀπεδίωξε τὴν Ἀγαμέμνην τοῦ
 Ἰσμάηλ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀβραάμ οἰκίας, καταστρέ-
 φει πολλὰκις εἰς τὸν θάνατον ὁλοκλήρους οἰκογε-
 νείας. Μεγάλην ὕλην ἡθελονόεροι οἱ ἐφημεριδο-
 γράφοι καὶ οἱ μὴ ιστοριογράφοι καὶ πρὸ πάντων οἱ
 δικηγόροι τῆς Εὐρώπης προσερχομένην ἐκ τῶν ἀδύ-
 των τούτων! Ἀλλ' ἐδῶ πᾶσι πάντα θάπτονται

μετά τοῦ πτώματος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιτρέπεται
ὑπὸ τε θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν ἢ νομικῇ αὐτοψία.
Ὅστε ἡ δηλητηρίασις ἐπικρατεῖ ἀνεξέλεγκτος καὶ
ἄφοβος, καὶ ἡ παρ' αὐτὴν βία ἐκτροπὴς καὶ ἡ
βρεφοκτονία, τῶν ὁπαίων ἐὰν ᾔτο δυνατὸν νὰ ὑπο-
λογισθῇ ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς, ἔθελεν ἐπιφέρει φρί-
κην.

Ἰδοὺ δὲ κατὰ τινα συγγραφέα καὶ τὰ ἀφο-
ρῶντα τὸ Σουλτανικὸν χαρέμιον, ἅτινα ἐγνώσθη-
σαν ὅτε κατὰ τὸ 1859 ἠυδόκησεν ὁ Σουλτάνος νὰ
φιλοξενήσῃ τὸν παρεπιδημῶντα ἐν Κωνσταντινου-
πόλει Μεγάλῃ Δούκῃ τῆς Ῥωσσίας Κωνσταντίνου
μετὰ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Ἀλεξάνδρας συζύ-
γου του.

«Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1859 ὁ Κιαμήλ-μπέης προσ-
εκάλεσεν ἐπισήμως τὴν Μ. Δούκισσαν Ἀλεξάν-
δραν εἰς γεῦμα διὰ τὴν ἐπιούσαν ἐν τῷ αὐτοκρα-
τορικῷ χαρεμίῳ, πρώτην ἴσως φοράν ἀφ' ὅτου
ὑπάρχει ἐν Κωνσταντινουπόλει Σουλτανικὸν χαρέ-
μιον. Ἡ Α. Ξ. λοιπὸν ἠτοιμάσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ
χαρέμιον, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ Μ. Δούξ σύζυγός τῆς
ἤρχετο νὰ δειπνήσῃ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του καὶ
τοῦ διπλωματικοῦ σώματος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ,

τὸν ὁποῖον ἀνεπλήρου, κατὰ τὸ σύνθηες, ὁ ἐπὶ τῶν
Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Φουὰδ Πασσάς. Ἡ ἐξαι-
ρετικὴ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος περιεποίησεν
εἰς τὴν Μ. Δούκισσαν διὰ τῆς προσκλήσεώς του,
ἠνάγκασε ταύτην νὰ παρευρεθῇ κεκαλλωπισμένη
ὅσον ἡδύνατο περισσότερον· διότι καὶ αἱ ἐν τῷ χα-
ρμῷ γυναῖκες, παρὰ ταῖς ὁποῖαις ἡ μεγαλοπρέ-
πεια καὶ λαμπρότης εἶνε τόσαν ἀχώριστα καὶ
συνήθη, πρώτην ἤδη φοράν ἐμελλον νὰ ἰδῶσι Δού-
κισσαν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Ῥωσσίας. Ἐ-
φόρσε λοιπὸν ὅλους, ὅσους εἶχε, πολυτίμους ἀδά-
μαντας, μαργαρίτας, λυχνίτας, πρὸς δὲ καὶ τὴν
μεγάλην ταινίαν τοῦ παρασήμου τῆς Ἀγίας Ἀν-
νης. Ῥαγδαιοτάτῃ βροχῇ κατέπιπτε, καθ' ἣν
στιγμὴν οἱ ὑψηλοὶ ξένοι μετέβαινον ἐντὸς τοῦ παρα-
χωρηθέντος αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀκατίου
ἀπὸ τῶν μεγάρων Ἐμιργκιάν εἰς τὸ αὐτοκρατο-
ρικὸν τοῦ Δολμᾶ-μπαγτσέ παλάτιον, μεγαλοπρε-
πέστατα κεκοσμημένον. Ὁ Σουλτάνος περιέμενε
κάτω ἐν τῇ τῶν ἀνακτόρων κλίμακί· ἅμα δὲ ἐ-
φάνησαν οἱ ξένοι, ἡ μὲν μουσικὴ ἐπαιάνισε τὸν
Ῥωσσοῦ ὕμνον, ὁ δὲ Φουὰδ-πασσάς καὶ οἱ ἄλ-
λοι ὕπουργοὶ ἐπορεύθησαν ἄχρι τοῦ ἀκατίου. Ἡ

κλίμαξ ἀγεί ἐν πρώτοις εἰς περίστυλον αἰθουσάν
 τῆς ὑποίας ὁ θρόνος καλύπτεται ὑπὸ λίθου· τοῦ
 τοῦ τοῦ δὲ φῶς, τὸ ὁποῖον κατέπιπτεν ἐπ' αὐτοῦ
 ἐπὶ τῶν μαρμαρῖνων βαθμιδῶν, ἀπετέλει θεαμα-
 ῖον γοητευτικώτατον. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα
 ἐκάθητο ἤδη ἐν τῇ λαμπροτάτῃ τῆς ὑποδοχῆς
 αἰθούσῃ, ἀπὸ τοῦ θόλου τῆς ὑποίας κρέμαται ἡ
 τέσουτον ἀλλοτε θαυμασθεῖσα ἐν Παρίσιος πολυ-
 φώτος λυχνία, ἀπὸ τῆς ὑποίας φέγγουσι δεκάκι-
 σχίλια φῶτα. Μετ' ὀλίγον ὁ Σουλτάνος ἔφερε τὴν
 Μ. Δούκισσαν, παρακολουθουμένην ὑπὸ τοῦ δεκα-
 ετούς υἱοῦ τῆς Νικολάου, ὑπὸ τῆς Κομησσης Κα-
 μάροφσκη καὶ ἄλλων, εἰς τὴν αἰθουσάν τοῦ θρό-
 νου, περὶ τὸν ὁποῖον ἦσαν συνειλεγμένοι αἱ αὐλι-
 καὶ δωματινίδες. Ὁ Σουλτάνος ἐπαρουσίασε πρῶ-
 τὸν τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὰς Σουλτανίδας θυγα-
 τέρας του, εἰτὰ δὲ τὰς συζύγους πού, ὅσαι
 ὀνομαζονται Κχαδῖναι, καὶ τοὺς τέσσαρας υἱοὺς
 του, Δακτυλοδεικτῆσας δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τινὰ
 θύραν, καὶ εἰπὼν: «Ἰδοὺ, Κυρία τὸ χαρέμιον,»
 ἐγένετο ἀφαντος. Ἐξῆλθε δέ, ἵνα γευματίσῃ μό-
 νος, καθὼς τὸν καταδικάζει ἡ ἐθιμοταξία τοῦ
 Σαραγίου. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος ἐπρόφερε τοὺς λο-

γους τούτους, ἦρθη ὁ κατακαλύπτων αἰωνίως τὰ μέρη ἐκεῖνα μυστηριώδης πέπλος, καὶ ἡ Μ. Δούκισσα εἰσῆλθεν εἰς τὸ χαρέμιον. Ἡ ἀρχιθαλαμηπόλος, ἣτις ἐπίσταται εἰς ὅλον τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον, προεπαρεύετο· ἠκολούθουν δ' αὐτὴν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ Μ. Δούκισσα, δύο δὲ ἀρμενίδες, εἰδήμονες τῆς Γαλλικῆς καὶ Τουρκικῆς διηρμήνευον τὰ λεγόμενα. Περιῆλθον πολυαριθμούς κοιτῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεχέετο διὰ τοῦ κυανοῦ τῶν παραθύρων ὕψους πένθιμόν τι καὶ μυστηριώδες φῶς· δισχίλαι δὲ γυναῖκες, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται Ἑλληνίδες καὶ ἀρμενίδες, κατῴκουν τὰ Ἀνατολικά ταῦτα μεγάλα, φαινόμενα ὡς μυθικά τινα φάσματα, ζῶντα βίον ἀπομεμονωμένον καὶ ὅλως ἔρημον.

Ἡ περιέργειά των ὑπῆρξε τοσαύτη, ὅσος καὶ ὁ σεβασμὸς αὐτῶν πρὸς τὰς ξένας· ἐπὶ τέλους ὅμως θαρρήσασαι ἐπλησίασαν τὴν Μ. Δούκισσαν, καὶ ἅπασαι ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς καλλονήν. Τελευταῖον ἔφθασαν καὶ εἰς ἄλλην τινὰ περικαλεστιάτην αἰθουσαν, ἔνθα εἶδον ὅσα ἄλλως δὲν ἠδύναντο ἐξ ἀκοῆς νὰ πιστεύσωσιν. Ἐνταῦθα ἐπαιάνιζον στρατιωτικοὶ μουσικοί, φοροῦντες ἄ-

πάντες ἐρυθροὺς χρυσοκεντημένους ἐπενδύτας, καὶ
λευκὰς ἀναξυρίδας, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τὸ ἐρυθροῦν
φέσιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἦτον ἀπηώρημένος χρυσοῦς
θύσανος. Ἐκαστος ἔπρεπε βεβαίως ν' ἀπορήσῃ,
ἀπαντῶν ἐν μέσῳ τοῦ ἱεροῦ τούτου γυναικείου
διαιτήματος εὐρώστους καὶ φαιδροὺς στρατιώτας·
ἀλλ' ἡ ἐκπληξὶς τῶν ξενιζομένων ὑπῆρξεν ἐτι μεί-
ζων, ἅμα κατεδείχθη ὅτι οἱ νεαροὶ οὗτοι στρατιῶ-
ται ἦσαν κόραι τοῦ χαρεμίου, ἀσχολούμεναι εἰς
τὴν μουσικὴν ἰδίως. Ἀπὸ τῆς αἰθούσης ταύτης με-
τέβησαν εἰς ἄλλην τινα μικροτέραν, ἐνθα ἦτον
προηυπρεπισμένη ἡ τράπεζα τοῦ γεύματος ἐπὶ
τὸ Εὐρωπαϊκώτερον. Ἡ Μ. Δούκισσα ἐκάθησεν
ἐκ δεξιῶν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ νεα-
ρὸς Δουξ ἐξ ἀριστερῶν δεξιόθεν τῆς Δουκίσσης
ἐκάθησεν ἡ πρώτη Κχαδίνα, γυνὴ ὡραιότατῃ ἐκ
Κιρκασίας, σχεδὸν τεσσαρακοντούτις. Πρὸς τὸ
ἐξάριστον δὲ αὐτῆς κάλλος οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἐκ τῶν
παρεστηκυῶν, παρεκτός τῆς μιᾶς ἐκ τῶν θυγα-
τέρων τοῦ Σουλτάνου, ἡδύνατο νὰ παραβληθῇ καὶ
πολὺ ὀλιγώτερον νὰ ἐρίσῃ. Ἡ δευτέρα σύζυγος
τοῦ Σουλτάνου, ἡ μήτηρ τοῦ Μουράτ-ἐφένδῃ, τοῦ
πρωτοτόκου Βασιλοπαίδος, ἐκάθησε πλησίον τοῦ

Μ. Δουκὸς Νικολάου. Παρεκάθησαν δὲ καὶ ἡ ἀρχι-
θαλαμηπόλος, τέσσαρες θυγατέρες τοῦ Σουλτά-
νου, καὶ αἱ δύο Κυρίαι αἱ τὴν Μ. Δούκισσαν παρα-
κολουθοῦσαι. Ἀπερίγραπτος δὲ εἶνε ἡ πληθὺς τῶν
πολυτίμων λίθων, δι' ὧν ἐκοσμοῦντο αἱ ὀθωμανί-
δες, καὶ ἰδίως αἱ θυγατέρες τοῦ Σουλτάνου. Τῆς
ἀρχιθαλαμηπόλου τὸ ἔργον εἶνε διπλοῦν· πρῶτον
μὲν ἵνα κυβερνᾷ τὴν μικρὰν ταύτην τῶν γυναι-
κῶν πολιτείαν· δεύτερον δέ, ἵνα φροντίζῃ περὶ
ἀναπληρώσεως τῶν ἐλλειπουσῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶ-
τον τῶν ἔργων τούτων, ὅσον καὶ δὲν ὑπάρχῃ ἐν
τῷ χαρεμίῳ δημοκρατία, δὲν εἶνε καὶ εὐκόλον·
καθότι, τρυφερά δένδρα, τῶν πλησίον ἀλλήλων
πεφητευμένα, βλάπτουσιν ἀλλήλων τοὺς τρυφε-
ρώτερους κλάδους· τὸ δὲ δεύτερον συνεπάγεται
αἰέποτε μεγάλην εὐθύνην· διότι τὰς γυναῖκας, ὅσας
ἡ ἀρχιθαλαμηπόλος ἐκλέγει, διὰ τὸν Σουλτάνον,
ὀφείλει καὶ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ παρ' αὐτῷ. Καίτοι
δὲ συναισθανομένη τὸ τῆς εὐθύνης βάρος, ἐτόλμη-
σε νὰ εἴπῃ διὰ τῆς διερμηνευτρίας πρὸς τὴν Μ.
Δούκισσαν, ὅτι θεωρεῖ αὐτὴν ἡλιαν δυστήχη, ἀκού-
σασα ὅτι ἡ Μ. Δούκισσα εἶνε ἐγγαμος· διότι ἄλ-
λως ἤθελε τὴν προδιόρισθαι διὰ τὸν Σουλτάνον, ὥς

τὴν ὡραιότεράν, ὅσων παρὲς εἶδε γυναῖκων. Ἡ Μ.
Δούκισσα μειδιάσασα, εἶπε πρὸς αὐτήν. «Θεωρῶ
ἐμαυτὴν εὐτυχιστάτην, ὅτι εἶμαι ἐγγάμος, διότι
ἔχω σύζυγον, τὸν ὅποιον ἀγαπῶ ἀπὸ καρδίας.»
Ἡ γαίτων αὐτῆς, ἡ ἐκ Κιρκασίας γυνή, τὴν τέκα-
λεσε μαργαρίτην τῶν ἡγεμονίδων, καὶ ὅτι ἐχάρη
ὕπερβαλλόντως, διότι ὁ Σουλτάνος ἐπέτρεψεν αὐ-
τῇ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ χασεμίον. Διαρκούντος δὲ τοῦ
γεύματος, ἤρχοντο ἐκ δεξιῶν αἱ γυναῖκες, καὶ ἰδίως αἱ νομιζόμεναι σκλάβαι ἢ παλ-
λακίδες, πλουσίας ἐτολισμέναι, λευχεῖμονες καὶ
κροτοῦσαι ἐν ἀγκαλῶναις βρῆφι. Δὲν ἤρξεσθην ὁμοῦς
εἰς μόνην τὴν ἀπὸ μακρόθεν θέαν, ἀλλὰ προσερχό-
μεναι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, πρὸς τὴν Μ. Δούκιτ-
σαν, τὴν ἡρώτων μετ' εὐλαβείας, ἐὰν ἐπέτρεπεν
αὐταῖς νὰ τὴν παρατηρήσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον.
Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρουν νὰ προσεγγίσωσι τὰς
Κυρίας τῆς Μ. Δουκίσσης, ἠθέλησαν δηλαδὴ νὰ
πεισθῶσι καὶ διὰ τῆς ἀφῆς, ὅτι καὶ αὐταὶ εἶχον
σάρκα καὶ αἷμα. Ἀπασαὶ αἱ παρακαθήμεναι Κυ-
ριαὶ ἐνεπλήσθησαν βαθμυδὴν χαρᾶς καὶ εὐθυμίας
διότι τὸ γεῦμα ὑπῆρξε δι' αὐτὰς σύγχρόνως καὶ
εἶδος τι ἐξετάσεως ἐπειδὴ δύο ὀλοκλήρους ἐβδομά-

δας πρότερον ἐδιδάσκοντο νὰ τρώγῃσι κρατοῦσαι
πειρώνιον καὶ μαχαίριον, τὰ ὅποια οὐδέποτε πρὸ
τούτου εἶχον ἰδεῖ. Χαίρουσαι δέ, ὡς τὰ μικρὰ
παιδιά, ἐδείκνυον τὰ στιπλὰ ταῦτα ἐπιτραπέ-
ζια ὅπλα πρὸς τὰς πρὸς ὀπίσθεν τοῦ θαλάμου
κεκρυμμένας θεραπαινίδας. Ἡ ἐξέτασις των ὁμῶς
δεν ἀπέβη κατ' εὐχὴν· διότι ὅσα φαγητὰ ἐλάμ-
βανον δια τοῦ πειρωνίου, ἐπιπτον ὅλα δυστυχῶς
ὕπὸ τὴν τράπεζαν. Ἡ δὲ Μ. Δούκισσα παρεκά-
λει αὐτὰς ἐπὶ ὥραν πολλήν· ν' ἀφήσωσι τὴν και-
νοτομίαν ταύτην καὶ δειπνήσωσι κατὰ τὴν ἐγγώ-
ριον συνήθειαν. Ἀμα δέ, πεισθεῖσαι, ἔπραξαν
τοῦτο ἐπεδείξαντο τοσαύτην δεξιότητα, τρώγου-
σαι διὰ τῶν δακτύλων, ὅσω ἀδέξιοι ἐφάνησαν πρό-
τερον κρατοῦσαι τὰ συνήθη τῆς τραπέζης των
ὅπλα. Μετὰ τὰ Εὐρωπαϊκὰ φαγητὰ παρετίθεντο
τὰ τουρκικὰ, τὰ ὅποια ἦσαν μὲν νοστιμώτατα,
ἀλλὰ συγχρόνως καὶ βαρύτατα, διὰ τὸ πλῆθος
καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρτυμάτων. Πε-
ρίεργος δὲ ἦτον καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ σκλάβαι
ὕπηρετον τὰς ὀθωμανίδας· ἐξείλκυνον μετὰ προ-
σοχῆς τὰ χειρόκτια ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν· τὰς
ἀερίζον διὰ τοῦ ῥιπιδίου· ἐπλυνον τὰς χεῖρας αὐ-
τῶν, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑπακούσωσι καὶ εἰς τὸ
ἐλάχιστον αὐτῶν νεῦμα. Ἡ μουσικὴ δὲ καθ' ὅλον
τοῦτο τὸ διάστημα, ἐπαιάνιζεν ἐναλλάξ τουρκικὰ

καὶ εὐρωπαϊκά ἄσματα, συνοδευομένη ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ τῆς θελκτικωτάτης μελωδίας τῶν στρατιωτικῶς μετῆμφισμένων κορασίων. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχιθαλαμηπόλος ἠρώτησε τὴν Μ. Δούκισσαν, ἐὰν ἐπεθύμει νὰ φάγῃ ἄλλο τι. Αὕτη ὁμῶς εὐχαριστήσασα, ἠγέρθη ἀπὸ τῆς τραπέζης, καὶ μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς μουσικῆς, ὅπου λευχεῖμονες νεάνιδες ἤρχισαν νὰ χωρεύωσιν εὐρύθμως ἐνώπιόν της. Μετὰ ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἦλθεν ἄγγελος, λέγων, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐρχεται ὁ Σουλτάνος ἵνα συνοδεύσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ξένην. Καὶ τῷ ὄντι ὁ ἀναξ ἦλθε μέχρι τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου, καὶ παραλαβὼν αὐτήν, τὴν ὠδήγησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ὅπου ἦσαν πάντες συνηγμένοι. Προπέμφας δὲ τὸν Μ. Δούκα καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ μέχρι τῆς κλίμακος καὶ ἀποχαιρέτησας αὐτοὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὰ μέγαρα.»

Αἱ γυναῖκες αὗται φρουροῦνται ὑπὸ πλήθους μαύρων εὐνοῦχων, τῶν ὁποίων ἡ αὐστηρότης εἶνε τοσαύτη, ὥστε κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν τῇ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 1816 ἐν τῷ Διπλοκιονίῳ πυρκαϊάν, καὶ διαδοθεῖσαν εἰς τὸν τοῦ Σαραγίου γυναικωνίτην, οἱ εὐνοῦχοι, ξιφήρεις, ἠμπόδισαν τοὺς συνδραμόντας πρὸς βοήθειαν αὐλικούς, ἄχρις ὅτου αἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμίου τοῦ Σουλτάνου ἠσφαλίσθησαν ἀπὸ τῶν ἀδιακρίτων βλεμμάτων. Ἄλλ' ἡ α-

γαπητὴ θυγάτηρ τοῦ Σουλτάν Μαχμοῦτ ἐγεινεν
ἐν τῷ μεταξύ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ τῆς
τροφῆς αὐτῆς. Προτιμώτερον νὰ καῶσι παρά νὰ
τὰς ἴδῃ ἄνθρωπος!

Οἱ γάμοι καὶ αἱ κηδεῖαι παρὰ τοῖς τούρκοις. —
Ἡ χρῆσις τοῦ Σταυροῦ. — Ἡ παράδοξος εὐλάβεια
τῶν τουρκισσῶν.

Λίαν παράδοξοι εἶνε καὶ αἱ τελεταὶ τῶν γάμων
καὶ κηδεῶν παρὰ τοῖς τούρκοις, ἰδίως δὲ ὅταν ὁ
τούρκος λαμβάνει γυναῖκα ἐξ ἄλλου χωρίου παρὰ
τοῦ ἰδικοῦ του. Τὸ περιεργότατον δὲ πάντων εἶνε
τὸ νὰ ἐπικρατῶσιν εἰς πολλὰ χωρία, συνήθειαι τῶν
ἀρχαίων χριστιανῶν.

Τὰ συνοικέσια γίνονται συνήθως διὰ προξενι-
τριῶν· δακτυλίδια δὲ παρ' αὐτοῖς δὲν εἶνε ἐν χρή-
σει, οὔτε στέφανοι. Ὁ τούρκος ὅταν θέλει νὰ νυμ-
φευθῇ ἀποτείνεται πρὸς τὴν μητέραν ἢ ἄλλην συγ-
γενῇ του.

Παρὰ τοῖς τούρκοις ὁ ἀνὴρ προικίζει τὴν γυναῖ-
κα, ἀσφαλίζων αὐτῇ βίον ἐντιμον καὶ δαιταν ἀνά-
λογον τῆς καταστάσεώς του καὶ τῆς κατάγω-
γῆς τῆς γυναικός· ὥστε ὅσας γυναῖκας λάβῃ πλεί-
ονας τῆς μιᾶς, εἰς ἐκάστην εἶν' ὑπόχρεως νὰ προ-
μηθεύσῃ ἰδιαιτέραν κατοικίαν, ἢ τοῦλάχιστον ἰδιαί-
τερον διαίτημα ἐντὸς τῆς αὐτῆς οἰκίας. Οἱ δὲ πτω-

χοὶ ἀγοράζουσι δούλας, αἵτινες χρησιμεύουσιν αὐτοῖς καὶ ὡς σύζυγοι καὶ ὡς ὑπηρετρίαι. Ὁ τουρκικὸς γάμος εἶνε ἀπλούστατος. Ἡ νεὰ ἐρωτᾶται ὑπὸ τῆς μητρός της ἐὰν στέργει νὰ νυμφευθῇ τὸν δεῖνα, ὅστις τὴν ζητεῖ, τὸν ὁποῖον ὅμως κάμνει κάθε τρόπον, συναινούσης καὶ συμπραττούσης πρὸς τοῦτο συνήθως καὶ τῆς μητρός, νὰ ἴδῃ προτοῦ, καθὼς καὶ αὐτὴν ἐκεῖνος. Ἄμα δὲ εἶπῃ καὶ ἡ ἡμεῖς, ἦτοι συναινῶ, γνωστοποιεῖται τοῦτο εἰς τοὺς συγγενεῖς, καὶ προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ τέως κριουσὸς καὶ χανούμ μελλεῖ νὰ γένῃ μπογὸς καὶ χανούμ. Τῆς ἀμοιβῆς ὅμως ταύτης συγκαταθέσεως προηγεῖται, ἐννοεῖται τοῦτο, ἡ μεσολάβησις τῶν προξενητριῶν, αἵτινες δὲν λείπουν, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐκθειάζουσαι τὰ προτερήματα τοῦ γαμβροῦ καὶ τὰ θέλγητρα τῆς νύμφης, καὶ ῥητορεύουσαι τὰ τυποδεμένα ἐκεῖνα : πρόσωπον σελήνης, ὀφθαλμοὶ ἀκτινοβολοῦντες ὡς δύο ἄστρα, ὀφρύες καμάρωται ὡς τὸ τόξον τῆς ἱρίδος, χεῖλη κοράλλινα, ὀδόντες ὅμοιοι μαργαρίταις...

Ἡ ἀμοιβὴ ἦν ἀνάλογος· τὰ δὲ δῶρα ἐξακολουθοῦσιν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκατέρωθεν, κἀνίστρα πλήρη ζαχαρωτῶν καὶ ὀπωρικῶν ἢ ἀνθέων, καὶ ἐνίοτε καὶ πολύτιμα κοσμήματα, καὶ ἀσημικά, καὶ μανδήλια χρυσοκέντητα.

Τὴν Τετάρτην ἡ νύμφη ὁδηγεῖται πανοῦρως εἰς

τὸ λουτρόν, ὅπου, παρεκτὸς τῶν κεκλημένων συγγενῶν, προσκαλοῦνται καὶ ὅλαι αἱ πτωχαὶ γυναῖκες τῆς γειτωνίας, αἵτινες ἐξερχόμεναι τοῦ λουτροῦ, εὐρίσκουσιν, ἀντὶ τῶν ῥακίων, μεθ' ὧν εἰσῆλθον, νέα ἐνδύματα, εἰς τὰ θυλάκια τῶν ὁποίων κωδωνίζουσιν ἐντοτε καὶ πολλὰ ἢ ὀλίγα νομίσματα ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν νεονύμφων. Τὴν δὲ ἐπαύριον μετὰ μεσημβρίαν, ὡς παραμονὴν τῆς Παρασκευῆς, φέρεται ἡ νύμφη ἐν παρατάξει κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅστις ἐξάγων αὐτὴν τῆς ἀμιάξης, τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὸ χαρέμιον, διασπειρόμενων πρὸ τῶν νεονύμφων νομισμάτων καὶ χαρωτῶν. Τὸ δὲ ἑσπέρας περὶ τὴν ὥραν τῆς πέμπτης προσευχῆς, ὁ γαμβρός, ἀσπασθεὶς τὰς χεῖρας τοῦ πατρός, τῶν θείων, καὶ τῶν μεγαλητέρων τοῦ ἀδελφῶν, εἰσδύει μυστηριωδῶς εἰς τὸ χαρέμιον, ὅπου τὸν περιμένει καθημένη ἐπὶ τοῦ σοφᾶ ἡ νύμφη, κεκαλυμμένη λεπτῷ πέπλῳ, τὸν ὅποιον ἐνῶ αὐτὸς σπεύδει νὰ ἀφαιρέσῃ, ἐκείνη ἀρπάζουσα ἀσπάζεται τὴν χεῖρά του εἰς σημεῖον ὑποταγῆς.

Πολλαχοῦ ὁμοίως τῆς Ἀνατολῆς ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὴν μνηστὴν τοῦ οὕτως εἰπεῖν, μεχρὶ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου. Κι ὁρ το πάλαι ποὺ λ' ἐτ' ἐρί· ἤται, κουτσὴ στραβὴ πρέπει νὰ τὴν

καὶ αὐτὴν κατεβὰν ἀποβύδωμο ἀπὸ τοῦ ἑσπέρου

δεχθῆναι. Ἐρως ἀγνός σχεδὸν δὲν ὑπάρχει παρὰ τοῖς
τούρκοις.

Ἐκαστος τῶν προσκεκλημένων ὀφείλει νὰ δω-
ρήσῃ τι ταῖς νεονύμφοις, πρᾶσχομίζοντες ὁ μὲν κριὸν
χρυσόκερων, ὁ δὲ χαλκώματα, ὁ δὲ στρωσεῖδια,
ἄλλος ἵππον, ἢ δίσκον, ἢ ἄλλο σκεῦος οἰκιακόν,
οὐδεὶς δὲ προσέρχεται κεναῖς ταῖς χερσίν. Πολλά-
κις ὅμως καὶ οἱ νεόνυμφοι στέλουσιν ἀσήμαντα
δῶρα εἰς τοὺς προσκεκλημένους, ἵνα οὕτως φιλο-
τιμηθῶσιν (οἱ προσκεκλημένοι δηλαδή) τὸ τοι-
οῦτον ὅμως συμβαίνει εἰς τοὺς πτωχοὺς τούρκους.

Ἐνίοτε στέλλονται ταιαῦτα δῶρα καὶ εἰς χρι-
στιανικοὺς σχετικούς τῶν μελλονύμφων.

Τὰ δούγιοινα, οἱ γάμοι δηλαδή, τῶν πλου-
σίων ἢ καὶ τῶν πτωχῶν τούρκων, διαρκοῦσιν οὐκ ὅ-
πως ἡμέρας, ὧν ἡ τελευταία εἶνε πάντοτε ἡ Παρασκευή.
Παρέχουσι δὲ τινες καὶ διάφορα θεάματα ἐν ὑπαί-
θρῳ, ἀλλὰ πολλάκις ἐκπίπτονται ἐπὶ τὸ βωμο-
λογικώτερον καὶ αἰσχροτέρον.

Ἐν Ἀνατολῇ, ὅταν πρόκηται νὰ μεταφέρουν
τὴν νύμφην ἀπὸ ἓν χωρίον εἰς ἄλλο φορτώνουσι τὰς
καμήλους μὲ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἐν πομπῇ ὁδεύ-
ουσι κροτούντων τῶν κωδωνίων τῶν καμήλων.

Ἀλλὰ τὰς ταιαύτας ἐπιδεκτικὰς πομπὰς τὰς κά-
μνουσι οἱ τουρκιμένιδες λεγόμενοι καὶ οἱ ἀγροῖκοι.

Ὁ χρόνος τῆς συμβίσεως ὀρίζεται μετὰ τὴν

λῆξιν τοῦ ὁποίου ἡ γυνὴ δύναται αὐτοδικαίως νὰ ἐγκαταλείπη τὸν σύζυγον. Ἐὰν ὁμως πρὸ τούτου ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ μείνῃ ἄγαμος τέσσαρας μῆνας καὶ δέκα ἡμέρας, καί, ἐὰν φανῇ ἔγκυος, ἄχρι τοῦ τοκετοῦ.

Ὁ τουρκικὸς νόμος ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον, ὅπερ διὰ μὲν τὸν ἄνδρα, εἶνε προαιρετικόν, ἐγκαταλείποντα τὴν προῖκα μόνον· διὰ δὲ τὴν γυναῖκα, ὑπὸ ὅρους καὶ δι' αἰτίας προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ νόμου. Τινὲς λέγουσιν ὅτι, ὅταν ὁ ζυῖρκος θελήσῃ νὰ ἀποπέμψῃ τὴν σύζυγόν του, τῇ δίδει ὀλίγα χρήματα, δηλ. τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα γρόσια, πρὸς ζωτροφίαν, ἵσως μέχρι τοῦ εὐρηθῆαι ἄλλον.

Ἰδοὺ τί παραγγέλει τὸ Κοράνιον περὶ τοῦ γάμου. «Μὴ νυμφεύῃς εἰμὴ τρεῖς ἢ τέσσαρας γυναῖκας· καί, ἐὰν δὲν δύνασαι νὰ διατηρήσῃς τόσας, νυμφεύθητε μίαν μόνην, ἢ ἀρκέσθητι εἰς τὰς δούλας σου.» Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ, ὁ βουλόμενος τῶν ἀράδων ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δέκα πέντε γυναῖκας. Ὁ περιστείλας ἄρα τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν εἰς τέσσαρας μόνον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὥστε ἐκάστη αὐτῶν νὰ ἔχῃ ἰδιαίτερον διαίτημα καὶ ἰδιαίτεραν θεραπείαν, δὲν εἰσήγαγεν, ἀλλὰ περιώρισε καὶ βαθμηδὸν διέκοψε τὴν ὑπάρχουσαν κατὰχρησιν· ἡ δὲ πολυγαμία, καίτοι ἐπιτετραμμένη, σπανίως καὶ πραγματοποιεῖται παρὰ τοῖς

τούρκους· διότι ὀλίγιστοι μεταξὺ αὐτῶν ἐπαρκοῦσι πρὸς διατήρησιν δύο ἢ πλειοτέρων χαρεμιῶν, τὰ ὅποια, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν λογοτριβῶν, πρέπει νὰ εἶνε κατ' ἀνάγκην χωριστά.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ παραδείγματα πολυγαμίας. Ὁ Ἅγιος πασᾶς, παραδείγματος χάριν, Βεζύρης τοῦ μεγάλου Σουλειμάνου, ἀλθανὸς τὴν καταγωγὴν, ἀφῆκεν ἀποθανῶν ἑκατὸν εἴκοσι τέκνα· εἶχε δὲ ποτε ἐν τῇ οἰκίᾳ του τεσσαράκοντα κοιτίδας συγχρόνως. Ἡ Αἴγυπτος, ἰδίως εἶνε τὸ μέρος, ὅπου ὁ ὄχλος ἐλλάσσει κατ' ἔτος σχεδὸν συνεύνους, ὅπου δωδέκαετες κοράσιον ἐνυμφεύθη ἤδη τετρακίς. Ἄλλ' οἱ καὶ τῆς Ἀνατολῆς τοῦρκοι δὲν μένουσιν ὀπίσω. Ἐν γένει δὲ ἐν ἑκ τῶν κυριωτέρων αἰτίων τῆς παρακμῆς, τοῦ γήρατος τῆς νωθρότητος τῶν τούρκων εἶνε ἡ φιληδονία, ἡ πολυγαμία.

Καὶ ὀλίγα περὶ τῶν κηδεϊῶν. Ὁ τοῦρκος ψυχorraγῶν προσπαθεῖ νὰ παρηγορήσῃ τὰ τελευταῖα του στιγμᾶς, καὶ νὰ τὰς καταστήσῃ, ὅσον ἐνδέχεται, ἀνωδύνους· βρέχει τὰ χεῖλη του, σπογγίζει τὸν ἰδρῶτά του, ἀνοίγει τὸ παράθυρον, τέρπει τὴν ὄρασίν του διὰ φαιδράς θεάς, διὰ τοῦ φωτός, διὰ τοῦ ἀέρος. Ἀμα δὲ ἐκ πνεύσεως κλείουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐπιμελῶς ὥς καὶ τὸ στόμα, ἐκτείνουσι τοὺς πόδας, δὲν ἐπιτρέ-

ποῦσι δὲ νᾶ τὸν πλησιάσωσι γυναῖκες, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν πλύνουσιν. Ὅπου ὑπάρχουσι ποταμοί, φέρουσι τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ὄχθην αὐτῶν καὶ τὸν πλύνει ὁ ἱμάμης μεθ' ὕμνων· δηλαδὴ καθαρίζουσι τοὺς νεκροὺς καθὼς τοὺς χοίρους.

Πρὶν νᾶ ὑπάγωσι τὸν νεκρὸν εἰς τὸ μέρος τῆς ταφῆς τίθεται ἐπὶ μεγάλης τετραγώνου λίθου, ἵνα εἴπῃ ὁ ἱμάμης τὴν τελευταίαν εὐχὴν· κατόπιν δὲ θάπτεται ἔχων τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν Μέκκαν· παρατίθεται δὲ αὐτῷ πολλάκις καὶ ἄρτος καὶ ἄλας πρὸς ἐφόδιον· ἐπὶ τοῦ μνήματος μένουσι μόνον ὁ ἱμάμης, ὁ νεκροθάπτης, καὶ μερικαὶ γυναῖκες. Μετὰ τὸ παραχώμα, ὁ ἱμάμης γονατίζει ἀμέσως ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ τελεῖ τὴν προσευχὴν ἐκφωνῶν τὸ τελκίνν, εἶδος συμβόλου ἢ ὁμολογίας πίστεως, καὶ ἔπειτα τὸ φατιχέ, τὸ Α' κεφάλαιον τοῦ Κορανίου· μετὰ ταῦτα δὲ μένων δέκα λεπτά ὀπίσω τῆς λοιπῆς συνοδίας, κύπτει ἐπὶ τοῦ τάφου, ἥδη καλυφθέντος, καὶ καλῶν ὀνομαστὶ καὶ μεγαλοφώνως τὸν ἀποθανόντα, ἐπιλέγει τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς του· δίδει συνάμα αὐτῷ (ὥς νᾶ αἰσθάνηται) τὰς ἀπαιτούμενας ὁδηγίας περὶ τοῦ πῶς πρέπει νᾶ φερθῇ δι' ὅσα ἤθελεν ἀπαντήσῃ καθ' ὁδόν, πορευόμενος εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· δὲν λησμονεῖ δέ, ἐπιστρέφων (ὁ ἱμάμης) μετὰ ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνθα θὰ πληρωθῇ, νᾶ βεβαιώ-

ση τοὺς συγγενεῖς ὅτι, ὁ ἄνθρωπος τῶν εἶνε ἐξά-
παντος σεσωσμένος, ἤγουν ὅσα ἐπραξεν ἐν τῷ βίῳ
ἐσυγχωρήθησαν· διότι ὅλα ἐγένοντο ἐν τάξει. Πε-
ποιθήσεις!

Παραγγελία ἐπίσης τοῦ Κορανίου εἶνε καὶ τὸ
ταχέως θάπτειν τὸν νεκρόν, καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ με-
γαλειτέρα κατάρτα τὸ νὰ μένη τις ἄταφος ἐπὶ πολ-
λὰς ὥρας· διότι ὁ Προφήτης Μωάμεθ εἶπε : «Φέ
ἐν ν γεκιούνη νεχ χάρ ἐν ν ἀτ ζε λὲ τε με εν-
σούθε ἐν ν γεκιούνη νε σά ἐρρ ἐν ν βαζα-
τέ με ἐν ν σεχου ἀν βεχ ἀμ πι κου μ.» Του-
τέστι, Εἰ μὲν ἐστὶν ἐν τῶν ἐκλεκτῶν, καλὸν νὰ
τὸν καύμητε νὰ φθάσῃ ταχέως εἰς τὸν πρὸν ὄν ὅρον
του· εἰ δὲ ἦν ἐκ τῶν ἀποβλήτων, ἐπίσης εἶνε κα-
λὸν νὰ τὸν ξεκάμητε τὴν ταχίστην.» Ὅθεν, ἐντὸς
τριῶν ὥρῶν, τὸ πολὺ, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν, ὁ νε-
κρὸς πρέπει νὰ εἶνε ἐν τῷ τάφῳ, καὶ διὰ τοῦτο
ἐκφέρουσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ταχεῖ βήματι.

Οἱ τουρκικοὶ τάφοι εἰν' ἐλαφροί, διότι δὲν σχά-
πτονται βαθύτεροι τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων ποδῶν.
Μνήματα οἰκογενειῶν σπανίως ὑπάρχουσιν. Παν-
τοῦ δέ, καὶ μάλιστα περὶ τὰ τζαμιά, δείκνυνται
τάφοι ἀγίων, τῶν ὁποίων τὰ κατὰ σοροὺς ἐκκρε-
μάμενα ῥάκη δὲν συντελοῦσιν ὀλίγον εἰς τὴν διά-
δοσιν τῶν κολλητικῶν νόσων.

Τὰ τουρκικὰ μεζάρια, μνήματα, καλύπτου-

σιν ἐντὸς τῶν μεγαλουπόλεων πρὸ πάντων μεγα-
λας ἐκτάσεις γῆς· μόνον εἰς τὰ μικρὰ χωρία οἱ νε-
κροὶ θάπτονται ἔξω αὐτῶν. Πανταχοῦ τῆς Ἀνα-
τολῆς οἱ τούρκοι συνειθίζουσι νὰ στήνωσι ἐπὶ τῶν
τάφων τοὺς ἐκ τῶν ἀρχαίων κτιρίων λίθους, κυρίως
δὲ τοὺς κίονας. Ἄλλοτε αἱ στήλαι ἐκεῖναι ἐκόσμου-
ν τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς, καὶ σήμερον ἴσταν-
ται τεθραυσμένοι ἐπὶ τῶν τάφων τῶν τούρκων!

Ἐκπλήττεται τις βλέπων εἰς πλεῖστα χωρία
τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυρίως ἐκεῖ ἔνθα ὑπῆρχον ἄλ-
λοτε πόλεις χριστιανικαί, συνηθείας χριστιανικᾶς,
καὶ ἀπορεῖ ποῦ γὰρ ἀπαδῶσθαι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔθι-
μον. Θὰ φανῇ ἰσως ἀπίστευτον τὸ ἐξῆς. Πολλὰ
τούρκισσαι γυναῖκες κάμνουσι σήμερον τὸ σημεῖον
τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τῶν ἄρτων ὡς πράττουσι καὶ αἱ
χριστιαναί.

Ἐκ τῆς ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι, ὅτε οἱ τούρκοι
ἐκυρίευσαν τὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πολλοὶ
χριστιανοὶ εἴτε ἐκ φόβου, εἴτε μὴ ὄντες στερεωμέ-
νοι καλῶς εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἡσπάζοντο τὸν
ἰσλαμισμόν. Ὅθεν φαίνεται ὅτι ὅσαι γυναῖκες ποι-
οῦσι σήμερον τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τῶν ἄρτων
εἶνε ἀπόγονοι τῶν ἐξισλαμισθέντων χριστιανῶν,
Καίτοι δὲ τότε οἱ ἄνθρωποι ἀσπαζόμενοι τὸν ἰσλα-
μισμόν, δὲν ἠρνοῦντο ὅμως τινὲς τὸ σημεῖον τοῦ
Σταυροῦ κρυφίως ποιοῦντες. Οὕτω δέ, ἀλληλοδια-

δόχως τὸ ἱερὸν τοῦτο σύμβολον, ὅπερ αἱ τουρκί-
σαι νομίζουσιν ἅ τ' ἐστὶν, ἤτοι συνήθειαν, ἐπικρατεῖ
καὶ σήμερον εἰς τὰ χωρία, ἔνθα ὑπάρχουσι λείψανα
ἀρχαιοτήτων, κυρίως ἐν Φρυγίᾳ, ὡς ἀντελήφθην.

Οὐχὶ δὲ μόνον χρήσιν τοῦ σημείου τοῦ Σταυ-
ροῦ ποιοῦσι τινες ἀλλὰ καὶ ἐνδύονται ὡς οἱ
ἀρχαῖοι χριστιανοί, ἰδίως οἱ ἄνδρες. Ὅποια πράγ-
ματι σύγχρησις καὶ παράδοξος μίμησις! Ἀλλαχοῦ
πάλιν βλέπομεν τουρκίσσας νὰ ἀνάπτουν κηρία
εὐλαβῶς πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ Ἀγίου.

Ἄλλ' ἐνῶ, ὡς εἶπον, καμνοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ
Σταυροῦ ἐπὶ τῶν ἁρτῶν, πατοῦσιν ὅμως εἴτε ἐξ
ἀμαθείας ἢ φανατισμοῦ τὸν ἐπὶ πλακῶν τῶν ἐρε-
πίων τυχὸν ἐγγεγλημμένον Σταυρόν.

Αἱ ταραχαί, αἱ τιμωρίαι, αἱ περιπλανήσεις καὶ
αἱ ἐκλιπαρήσεις τῶν προσφύγων τουρκοκρητῶν.

Ὡς μὴ ἤρκουν αἱ μάστιγες τῶν χριστιανῶν
ἐν Ἀνατολῇ, προσετέθη καὶ ἐτέρα τριαύτη, αὕτη δὲ
εἶνε οἱ θηριώδεις τουρκοκρητῆς. Ἡ πατρίς μου Κρή-
τη ἀπηλευθερώθη, ἡ Ἀνατολὴ πικρῶς ἐδοκιμάσθη.
Οἱ πρόσφυγες οὗτοι βαρέως φέροντες τὴν ἐκ τῆς
Τουρκίας ἀπόσπασιν τῆς πατρίδος τῶν καὶ ὅ, τι
ἄλλο γνωστὸν τυγχάνει ἅπασιν, ἐπεδόθησαν εἰς
διαφόρους ταραχὰς πανταχοῦ, ἰδίως ἐν Σμύρνῃ.

Ἐνόμιζον ὅτι πράττοντες ὅ,τι ἡ θηριωδία αὐτῶν ἐπέβαλλε, θὰ ἔμενον ἀνενόχλητοι.

Διασπειρόμενοι κατὰ ομάδας ἀνά τὴν Μικράν Ἀσίαν, ἔκλεπτον, ἠπειλοῦν, ἐφόνευον ἵνα οὕτως ἐκδικηθῶσιν. Ἐν Σμύρνῃ αὐθαιρέτως εἰσήρχοντο ἐν τοῖς ἐστιατορίοις ἵνα ἀρπάξωσι τροφίμα. Ἐπιβαίνοντες ἐπὶ τῶν τροχιοδρομικῶν ἀμαξῶν ἠρνοῦντο νὰ πληρώσωσιν. Πολλάκις περιήρχοντο εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς χριστιανούς τε καὶ τούρκους. Ἐν ταῖς ἐξοχαῖς ἠπειλοῦν νὰ ἀτιμάσωσιν ἢ νὰ δολοφονήσουν τὰς τυχούσας αἰκογενεάς. Πόσα συνέβησαν ἐπεισόδια, πόσοι τραυματισμοί, πόσοι φονοί, πόσαι κλοπαί, πόσαι ἀπόπειραι ἀτιμώσεων! Οἱ χριστιανοὶ τῆς Νέας Ἐφέσου ἐπὶ πολὺν καιρὸν διετέλουν περίτρομοι. Ἐκεῖ οἱ θηριώδεις οὗτοι ἐν μιᾷ ἐσπέρᾳ ἐφόνευσαν ἔξω τῆς πόλεως δύο φιλησύχους χριστιανούς ἐπιστρέφοντας ἐκ τῶν κτημάτων. Οἱ φονεῖς ὁμῶς ἔμειναν ἀτιμώρητοι. Ἐν Ἀιδινίῳ ἡμέραν τινα παρ' ὀλίγον νὰ συνέβαινε μεγάλη συμπλοκή καὶ αἱματοχυσία, διότι μετανάστης τις ἐτόλμησε νὰ ὑβρίσῃ ἀνευ αἰτίας ἄλβανόν τινα τούρκον, καὶ χριστιανόν. Πολλοὶ ἐφοβοῦντο νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ ἐν μέρος εἰς ἄλλο, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν περιπλαγομένων τούτων τουρκοκρητῶν. Ἀφικνούμενοι εἰς μίαν πόλιν, αἶφνης μετέβαινον εἰς ἄλλην, ἄλλοι μὲν πεζῇ

ἄλλοι δὲ διὰ τῶν σιδηροδρόμων. Τιμωρούμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχῶν φαινομενικῶς, τὰ μένεα ἔπνεον κατὰ τῶν χριστιανῶν, διότι διωκόμενοι ἀπὸ τὴν μίαν πόλιν ἠναγκάζοντο νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἄλλην περιπλανόμενοι, καὶ χωρὶς μάλιστα νὰ γνωρίζωσι τὴν τουρκικὴν.

Ἐπὶ τι διαστήματι μόνον ἐν Σμύρνῃ ὑπῆρχον περὶ τὰς 18,000 τουρκοκρῆτες. Ἐν ὧν δὲ τῷ νομῷ Ἀιδινίου εὐρίσκοντο, πρὶν ἔτι διωχθῶσιν ἀλλαχοῦ, περὶ τὰς 40,000. Εὐτυχῶς αἱ ἀρχαὶ τοῦ νομοῦ Ἀιδινίου διεμοίρασαν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐτέρους νομούς, οὕτω δὲ σήμερον ἐν τῷ νομῷ Ἀιδινίου εὐρίσκονται 10,000 περίπου. Οἱ ἐναπομείναντες οὗτοι, ἰδόντες ἐπὶ τέλους ὅτι παρὰ πάντων μισοῦνται ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπισθῶσιν ἕκαστος εἰς ἓν ἔργον μιμηθέντες τοὺς ἑβραίους, ἰδίως οἱ μείναντες ἐν Σμύρνῃ. Ἀλλ' οἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀνατολῆς ἀναγκάζονται συχνά νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸ μέρος εἰς ὃ πρὸ μικροῦ κατῴκησαν, διότι δὲν γνωρίζου- τὴν τουρκικὴν. Οἱ τοῦρκοι τῆς Ἀνατολῆς λίαν μισῶσι τοὺς τουρκοκρῆτας, διότι φρονοῦσιν ὅτι αὐτοὶ ἐγένοντο οἱ αἵτιοι καὶ ἀπεσπάσθη ἡ Κρήτη ἐκ τῆς Τουρκίας. Ὡστε πάντοτε τις βλέπει περιπλανομένους αὐτοὺς ἀνὰ τοὺς νομούς τῆς Ἀνατολῆς. Πανταχοῦ ὅθεν εἶνε μισητοί.

Ὅσοι μένουں ἐν Σμύρνῃ εἶνε ἠναγκασμένοι,

ἀφοῦ ἐμιμήθησαν τοὺς ἑβραίους ὡς εἶπον, νὰ ἐκλιπαρῶσι τοὺς χριστιανούς ἵνα ἀγοράζωσι τὰς πραγματείας των. Πλήθος τοιούτων σήμερον ἐγκωμιάζουσιν ἀνά τὰς ὁδοὺς τῆς Σμύρνης τὰ γλυκίσματα των, τὰ ραδίκια των, τὸν περίφημον τυρόν των, τὰ πανικά των. καὶ ὅ,τι ἄλλο. Καθὼς οἱ οἱ ἑβραῖοι, οὕτω καὶ οὗτοι ἐκλιπαροῦσι τοὺς διαβάτας· διότι ἂν ὁ χριστιανὸς δὲν ἀγοράσει τὰς πραγματείας αὐτῶν θὰ λιμοκτονήσωσιν.

Οὕς ἐν ἀρχῇ τῆς ἀφίξεώς των ἐπέβουλεύοντο (τοὺς χριστιανούς) σήμερον ἐκλιπαροῦσιν. Ὅποια μεταβολή... Ὅσοι μόνον ἐγνώριζον τὴν τουρκικὴν δικαιοσύνην εἰς μικρὰ οὐτιδὰνα κυβερνητικὰ ὑπουργήματα.

Ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς Σμύρνης μὴ θέλουσα νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς, ἐφεῦρε ἐσχάτως μέσον δι' οὗ ἐπιβάλλει εἰς τοὺς χριστιανούς ἀναγκαστικῶς νὰ πληρῶνωσι διὰ τὰς βαπτίσεις δύο ἔτι γρόσια, ἀφ' ὅ,τι ἐπλήρωνον πρὶν, ἅτινα εἶνε διὰ τὸ ταμεῖον τῶν προσφύγων τούτων τουρκοκρητῶν. Οὐδεὶς δὲ τολμᾷ νὰ κάμῃ διαμαρτύρησιν διὰ τὸ ἄτοπον τοῦτο. Ὅλα τὰ ὑποφέρουσιν. Νὰ σὲ ἐβουλεύητέ τις καὶ νὰ ἀναγκάξῃ νὰ τὸν βοηθῇ. Τῷ ὄντι ἀνυπόφορον.

Μεταβαίνων ποτὲ ἐκ Σμύρνης εἰς Ἀγκυραν, διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐσχετίσθην καθ' ὁδὸν μετὰ τι-

νος ἀνεπτυγμένου προσφύγου τουρκοκρητός, ὅστις ἐτύγχανεν ὡς ἀντελήφθην, ἐκ τῶν διαπραξάντων τὰς θηριωδίας ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτος, ἀφού μετὰ τινας ἐρωτήσεις σχετικῶς τοῦ ταξειδίου μου, ἐστρεψε τὸν λόγον περὶ Κρήτης, ἀφού μάλιστα τῷ εἶπον ὅτι ἡμαί Κρής, ἵνα εἶπω τι καὶ ἐγώ. Ἐπειδὴ δ' ἐσιώπουν, ἐλεεινολόγει τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν μόνος του· ἐνίστε δὲ ἔλεγεν «κρίμα ᾗς τὸ Κρήτη, ἅχ τὸ ἐχάσαμεν. Ἄλλ' ἀν ἔλεγον τι κατὰ τῶν τούρκων, Κύριος οἶδε τί θὰ ἐδοκίμαζον εἰς τὰ βάθη ἐκείνα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διότι οἱ τουρκοκρητὲς πάντοτε προσπαθοῦσι νὰ διδῶσιν αἰτίαν, ἵνα ἐπιτίθενται κατὰ τῶν χριστιανῶν ὡς θηρία ἀνήμερα.

Τέλος σήμερον χάρις τῶν γενομένων διαμαρτυρήσεων ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ἡ Σμύρνη καὶ ἄλλα μέρη τοῦ νομοῦ Ἀϊδινίου ἐκαθαρίσθησαν ὅπως δὴ ποτε, καὶ ἴσως ἐν τῷ μέλλοντι ἐκλείψωσιν ὁλοτελῶς τὰ καθάρματα ταῦτα τῆς κοινωνίας καὶ ἀπαλλαγῶσιν οἱ χριστιανοὶ ἐκ τῆς ἀπροσδόκητου ταύτης μάστιγος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000020804